

1913. APRILIS
MEGJELENIK
MINDEN-HÓ-
KÖZEPÉN.

ALZOLT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ-IRODALMI-MŰVÉSZETI-TÁR-
SADALMI-ÉS-KRITIKAI-FOLYÓIRAT.

AZON-KE-KULTURBIZOTTSÁGA-KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESTTE

ÉS DR. PATAI JÓZSEF

TARTALOM.

	Oldal		Oldal
Patai József: Sunt lacrimae rerum	147	Hirszenberg (Jeruzsálem, Becalél): Szombat	
Hermann Struck (Berlín): Ki volt Becalél	148	- délután	150
Kiss Arnold: Hegyfokon, Kocsik (Versek)	149	A jeruzsálemi kormányzó látogatása a Becalélben	151
OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAÍRÓK.			
J. L. Perez: A halott város	150	Ünnepély a Becalélben	152
Csergő Hugó: Plein-air. (Vers)	152	Krestin (Jeruzsálem, Becalél): Talmudstudium	153
Dr. Hevesi Simon: Egy gimnazista töprengései. (Olvasmány felnőtteknek)	153	A Becalél múzeumának egy terme	154
Beregí Benjámin: Dalok vándorlása	161	Fűszertartó, Serleg, Fűszertartó, Ezüst filigrán munkák a Becalél műhelyéből	155
Bokor Izsó: Dal a Hagadából (Adir hu)	163	A jeruzsálemi kormányzó látogatása a Becalélben	156
Simonfija-Widder Dávid: Pogány Hiób dalai- ból. (Vers)	164	Fiatalkorú munkásleányok csoportja a Becalélben	157
Szabó Imre: Pesti zsidó lányok	166	A Becalél munkásháza a „Ben-Sámen“ nevű munkáskolónián	158
Dr. Singer Leó: A Mult és Jövő Becalél-kiállítására	170	A Becalél műhelye a „Ben-Sámen“ nevű munkáskolónián	159
Kapos Andor: Péntek este. (Mozidráma)	173	Glizenstein Messiás szobra a Becalélben	160
TOLLHEGYRŐL.			
Neolog unifikáció, Becalél-kiállítás, A Lipótvárosi Kaszinó szenzációja stb.	177	Ezüst filigrán munkások a Becalélben	162
SZOCIÁLIS MUNKA.			
Az első jemeni ház	178	Ezüst tóradisz. (Becalél)	162
KRÓNKA ÉS SZEMLE.			
Az Omike új pártfogó tagjai, Neuberger Zsigmondné, Purim a megyénél stb.	180	Bronz virágváza. (Becalél)	166
ÚJ KÖNYVEK.			
Mandl Bernát: Séta egy régi sirkert körül, Schalom Asch: Die Jüngsten. (Verlag S. Fischer), A zsidók Magyarországon stb.	183	Bronz virágváza. (Becalél)	167
SZERKESZTŐI ÜZENETEK. HIRDETÉSEK. KÖZGAZDASÁG. HIRDETÉSEK.			
ILLUSZTRÁCIÓK.			
Borris Schatz (Jeruzsálem, Becalél): Matithjáhu, a Makkabeusok atyja (Műmelléklet.)		Szőnyeg. (A Becalél műhelyéből)	168
Boris Schatz (Jeruzsálem Becalél): Zsidó anya. (Relief)	148	Berakott ezüst eszrogtartó (A jeruzsálemi Becalél műhelyéből)	170
A Becalél iparművészeti iskola épülete Jeruzsálemben	149	A jeruzsálemi „Becalél“ iparművészeti iskola munkái	171
		Bronz függőlámpa (Becalél)	172
		Ezüst fűszertartó (Becalél)	172
		Gyertyatartó (Becalél)	172
		Chanukagyertyatartó (Becalél)	172
		Batíkmunkák (A Becalél műhelyéből)	173
		Chanukamécs (Becalél)	173
		Részlet a Becalél múzeumából Jeruzsálemben	174
		Gyertyatartó (Becalél)	174
		Ébenfadoboz elefántcsontberakással (Becalél)	175
		Réz virágváza (Becalél)	175
		Szőnyeg (A Becalél műhelyéből)	176
		Chanukamécs (Becalél)	176
		Ezüst ékszerdoboz, színes kövekkel berakva (Becalél)	176
		Lindenbaum Jakab (Arckép)	178
		Neuberger Zsigmondné (Arckép)	180
		Régi sirkövek, 10 kép, Mandl B.: Séta egy régi sirkert körül c. cikkéhez	184—185

BORIS SCHATZ (JERUZSÁLEM, BECALÉL):
MATITHJÁHU, A MAKKABEUSOK ATYJA.

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ · IRODALMI · MŰVÉSZETI · TÁRSADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT

Az O. M. I. K. E. kulturbizottságának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó közepén.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre:
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára: 2 és 3 korona.

PATAI JÓZSEF: SUNT LACRIMAE RERUM.

A MULT ÉS JÖVŐ BECÁLÉL-
KIÁLLÍTÁSÁNAK AJANLVA.

Éreztétek már, testvérek, hogy nemcsak az embernek, de a dolgoknak is vannak könnyei — sunt lacrimae rerum? Magatokhoz öleltetek már egy szent ereklyét, hogy jobban halljátok hangtalan sirását, hogy kebletekre hulljanak néma könnyei?

Messze Keletről, szent földről jönnek testvéreink munkái, selyemben és gyapjúban, aranyban és ezüstben, fában és bőrben; munkái vándorbottól felhorzsolts kezeknek, míg az ősök földjén gyógyulást találtak. Ismeritek a dolgok szomorú regéit?

Jémen sziklaoduiból vad üldözők elől menekülve, Arábia sivatagain keresztül futottak napfeketítette testvéreink és ott a prófétáktól megihletett földön, megszállta lelküket az Úr szelleme és a vándorbotokból gyönyörű művészi faragványokat faragtak.

És az örök hó és jégnek véres birodalmából jöttek alélt testvéreink, és ott Izrael földjén a rügysző új élet tavaszi napfényénél felmelegedett didergő lelkük és lerázták saruikról a hosszú vándorlásban rátapadt agyagot és csodás műalkotásokat gyúrtak belőle.

És a világ négy széléről jöttek, nyugatról és keletről, északról és délről Izrael hajszolt fiait, és ványadt ajkuk megcsókolta a szent anyaföldet és amint felemelték fejüket, ime új szépségeket pillantott meg ittasult szemük, és szívükbe áradt az alkotás égi ereje.

És mesterek jöttek távol országokból, hol dús babér övezte már homlokukat és hatalmas fejedelmek mosolyogtak kegyet rájuk, — otthagyták a babért, az aranyat és a trónusok csillogó termeit, hogy, miként ősök Becálél, oktassák népük fiait „terveket tervezni és kidolgozni aranyban és ezüstben és rézben“. Ismeritek az új hősök szent meséit?

A szétszórt száraz csontvázak pedig Jizreel és Josafát völgyében megmozdultak. „Csont csonthoz ért és inak szőtték körül és izmok erősödtek rájuk és hús és bőr támadt rájuk és vér kezdett keringeni az ereikben és beléjük szállt az Úr teremtő lelke és lön nagy és erős táborra.“ Ismeritek a nagy feltámadás vízióját?

A szent városból kezek nyúlnak felénk, hajdan alamizsnát, megszegyenítő ajándékot váró, gyenge, reszkető kezek, ma kérges, csontos, büszke munkáskezek. Testvéri kézszorítást hoznak a távolból és átnyújtva a testvéri kezek pompázó gyümölcsét, így szólnak hozzánk: „Ne alamizsnát adjatok, testvérek, hanem munkát! Könnyel vetettünk és dallal aratunk. Vigyétek kezünk munkáit házatokba és megáld benneteket az Úr Cionból!“

Éreztétek már, testvérek, hogy nemcsak az embernek, de a dolgoknak is vannak könnyei, sunt lacrimae rerum? Magatokhoz öleltetek már egy szent ereklyét, hogy szívetek dalával elhallgattassátok hangtalan sirását, hogy kebletek melegével felszárítsátok néma könnyeit?

Boris Schatz (Jeruzsálem, Becalél): Zsidó anya. Reliéf.

HERMANN STRUCK (BERLIN): KI VOLT BECALÉL?

Balán a „Mult és Jövő“ olvasói között is lesz olyan, akinek fülében idegenül fog hangzani ez a szép csengésű szó: „Becalél“. Vagy talán emlékszik mindenki arra, hogy valamikor régen a hittanórákon hallotta ezt a nevet. De mivel kapcsolatban? . . . Mi is volt az, amit Becalélről hallott. Hisz oly rég nem pillantott már bele a bibliába! Minek is? Hiszen, sajnos, nem a műveltség hiánya, ha a modern zsidó nem tud egyebet a bibliáról, mint a címét és hogy . . . nos, hogy „a világirodalomnak éppen a legjelentékenyebb könyve“. A legtöbb ember lehetetlen abszurd követelésnek tartja, hogy azt olvasson is, hiszen oly sokat kell ma olvasni, ujságokat, szaklapokat, a „könyvpiacnak legújabb műveit“. De hova is tévedek az én erkölcsi prédikációmmal? Vegyük le inkább magát a bibliát a könyvespolcra (a nagyatyjánál vagy egy öreg nagybátyjánál talál még mindenki egy példányt), üssük fel a könyvek könyvét és olvassuk el, mit is beszél az el a frígysátornak felépítőjéről, a mi modern jeruzsálemi „Becalél“-ünk patrónusáról.

Mózes II. könyvének 35. fejezetében a következőket találjuk:

„És szólott Mózes Izrael fiaíhoz: Lássátok, az Örökkévaló nevének szólította Becalélt, Uri fiát, Hur unokáját, Juda törzséből.“

„És betöltötte Isten szellemével, bölcseséggel, ésszel, belátással és mindenféle kézi ügyességgel.“

„Hogy terveket gondoljon és kidolgozza őket aranyban, ezüstben és rézben.“

„Készséget a kőfaragásban a befoglalásra és a fametszésben, hogy készítse el a tervezett munkákat.“

„És adott képességet a lelkébe a tanításra, neki és Oholiabnak, Ahiszamach fiának Don törzséből.“

„Betöltötte őket bölcs szívvel, hogy készítsenek mindenféle kőmetszési, kötő és hímzett munkát kék és piros és karmazsinszínű gyapjából és bisszusból és szövőmunkát — mindenféle munka készítésére és tervek tervelésére.“

36. fejezet. „És készített Becalél és Oholiab és minden bölcs szívű férfi, akibe adott az Örökkévaló bölcseséget és ésszt, hogy megértsék és készítsék a szent szolgálat minden munkáját, mindazt, amit az Örökkévaló megparancsolt.“

„És hívta Mózes Becalélt és Oholiabot és valamennyi bölcs szívű férfiút, akinek szívébe az Örökkévaló bölcseséget adott, mindenkit akit szíve rábirt, hogy közeledjék a munkához és elkészítse azt.“

„És átvették Mózesből mindazt az adományt, melyet hoztak Izrael gyermekei a szentség szolgálatának munkájához, hogy azt elkészítsék, azok pedig még minden reggel hoztak neki adományt.“

„És eljöttek mind a bölcsek, akik végezték a szentség minden munkáját, mindenki a maga munkájától, amelyet készített.“

„És szólottak Mózeshez, mondván: többet hoz a nép mint amennyi kell a munka elkészítésére, melyet az Örökkévaló végezni parancsolt.“

„És megparancsolta Mózes, hogy hirdessék ki a táborban hangosan, szólván: Se férfi, se asszony ne készítsen több munkát a szentség adományául. És nem hozott többet a nép.“

„És a munkához való anyag elegendő volt az egész munkára, hogy azt elkészíthessék, sőt felesleg is maradt.“

A biblia ezen monumentális jelentése velős szavakban mutatja be Becalélnek és segítőársainak munkáját, valamint a nép lelkes hangulatának gyönyörű képét.

Boris Schatznak, a jeruzsálemi „Becalél“ iparművészeti iskola érdemekben gazdag vezetőjének kitünő ötlete volt, hogy ennek az első zsidó művésznek a nevét adta intézményünknek. Sit omen in nomine! Művészi munkák keljenek napfényre ott a mi régi szent városunkban a műipar minden ágazatában és vegyenek példát a mai zsidó férfiak és asszonyok elődeik áldozatkészségéről, akik buzgón halmoztak adományt adományra, annyira, hogy sok lett már nagyon és határt kellett szabni a nép lelkesedésének!

KISS ARNOLD: HEGYFOKON . . .

Hegyfokon állok. S lenn a völgy ölében
Az alkony hint már árnyakat a tájra,
S úgy teregeti fátyolát sötéten
Álomházakra s álmokupolákra.

S az alkonycsóktól megborzong a tájék,
Összébb húzódnak kertek, rétek, rónák,
Virrasztó fényvel küzködik az árnyék,
Es hős szellőben hajlanak a rózsák.

Nincs menekvés; oly gyorsan jő az este,
Es nincs magasság, amit el ne érne,
Orozva száll, és minden fénynek veszte
Ott rejtőzik az alkonyi sötétbe.

A sasmadár is gyorsan fut előre,
Fészket keresve, úgy suhan a légben,
S a csillagok is megremegnek tőle,
Oly félve rezeg fényük fönn az égen.

Felkúszik hozzám — fel a hegyoromra,
Elérte már a szívemet az este,
S alá a völgybe, nézek elborongva,
A multra nézek, fénysugárra lesve.

Alig hogy pislan tűnt álmoknak mécse.
Sasok repülnek futva, menekülve,
Reménysasok buktak alá sötétbe —
S én ott állok az estben elmerülve.

KISS ARNOLD: KOCSIK.

Csöndben, lágyan, altatóan,
Álmodásba ringatóan,
Míntha tündér-hárfa szólna
Valahol a nagy távolba,
Félhomályban bölcsődallam
Száll a légben édes-halkan -
S ring egy kis gyerekkocsi.

Rózsák nyílnak, illatoznak,
Kék violák hajladoznak,
Hegedűknek zöng a húrja,
Mirtust fonnak koszorúba,
S büszke fényben, dús pompásan,
Virágdíszben, bokrétásan
Megindul a nászkocsi.

S tülköl, síkit, forr az élet,
Harcriadó lesz az ének,
Döng a csákány, kardvas csattan,
Megtaposva, szívszakadtan,
Gözküllőkön mind előbbre,
Villám hátán, éjbe, ködbe,
Ragad minket száz kocsi.

Komor felhők fönn az égen,
Reánk hull az örök éjjel,
Gyászszolozsmák tompán zúgnak,
Bús *Sivísi* dalok búgnak,
Halkan gördül, lágy ütemben,
S kapunk előtt megáll csendben:
Vár a halottaskocsi . . .

A Bicaléi iparművészeti iskola épülete Jeruzsálemben.

OROSZ-ZSIDÓ NOVELLAIRÓK

J. L. PEREZ: A HALOTT VÁROS.

(VÉGE.)

feltámadt halottak — folytatta az öreg — megijedtek a gyámtól és a legközelebbi erdőbe menekültek.

— Mért éppen az erdőbe?

— A városba nem jöhettek. A vallás szerint tiltva van nappal halotti ruhában mutatkozni . . . A város tele van boldog állapotban lévő asszonyokkal . . . Isten ments! megijedtek volna, vagy a legjobb esetben elbámészkodtak volna és kész halottakat hoztak volna a világra.

— Tényleg . . . Nos, és az a gyám?

— Ön arra a tökfélkóra kíváncsi? Az nem látott, nem hallott semmit . . . Talán részeg is volt. Semmi. Tovább járkált és jegyzett, jegyzett.

— És aztán eladta!?

— Még nem — még nem akadt vevője.

— És a halottak?

— Igen, hát a halottak! Hát ide hallgasson.

Az öreg megpihent egy pillanatra, aztán folytatta.

— Alig hogy esteledett — mesélte tovább — hát a halottak beballagtak szépen a városba, mindenki a saját házába a szobába s anélkül, hogy valaki észrevette volna őket, levetköztek, egyet ásitoztak, lefeküdtek és másnap reggel felvették a rendes ruhát, nem a halotti fehérét, hanem a rendeset . . . S így az egész város tele volt halottakkal.

— Nos, és az élők? Mit szoltak ők ahhoz?

— Ugyan uram, hát ki vette őket észre! Az egész község összevolt gabalyodva, veszekedések, lárma . . . És aztán, nem is lehetett észrevenni a különbséget köztük. Miről lehetett volna megismerni rajtuk, hogy ők halottak? Hát az élők másképp néztek ki?! Nem olyan könnyű felismerni . . . És aki felismerte apját vagy rokonát, megborzadt egy kicsit, köpött egyet és megdörzsölve szemét így szolt magában:

— Mi az ördög . . . és én azt álmodtam, hogy kaddist mondtam és örököltem . . . Nohát! . . . Az ördög vigye el az ilyen álmot! . . . Egy öreg özvegy asszony megismerte férjét . . . Nohát, több

Hirszenberg (Jeruzsálem, Becalél): Szombat délután.

se kellett! Nekiment és alaposan ellátta a baját. „Azt a csírkefogó mindenét! Bolonddá teszi az embert?! És én bolond még szép halotti ruhát is szabtam neki!”

— És ha valamelyik közben férjhez ment?

— Kinek jutott eszébe férjhez menni? Ebben a nagy zűrzavarban és verekezésben, ahol minden pusztult. Hiszen még a templomot is felgyújtották és elégették mindenével együtt, a könyvekkel, a házasságkötési szerszámokkal, mindennel!..

— Nos, és mi történt aztán?

— Hát semmi. A halottak feltámadtak és éltek, az élők pedig már nem bírták az életet; már szűk és zavaros volt az ő számukra... De leginkább az éhségtől... .

— Hát éhinség is volt abban az időben?

— Dehogyan volt. Máshol sehol, de nálunk igen... A halottak, tudja, elfoglalták a régi helyüket. Mindenütt: a templomban, a lakodalmakon és otthon az asztaluknál. Egyszer csak azon vették magukat észre az élők, hogy... hiányzik egy kanál, egy villa... (tányér nem hiányzott, mert rendszeren egy tálból evett a család). Hiányzott és senki se tudja, hogyan, miért? A háziasszony biztosan tudja, hogy ő elég kanalat tett az asztalra... De talán... a férjére nem számított?... De... hogyne számított volna?... Miért ne számított

volna?... Hiszen itthon van... Igen... és mégis hiányzik... Csodálatos.

Némelyek azt hitték, ellopták... A jámborabbak erős hite az volt, hogy ez valami boszorkányosság... De miután megtudták, hogy az egész városban így járja, hát elhatározták, hogy ez nem lehet más, mint éhinség... Kitért az éhinség... Nos, ha éhinség, hát éheznek; éheznek és azóta még mindig éheznek.

III.

— És rövid idő múlva a halottak teljesen kiszorították az élőket. Ők alkotják a hitközséget és ők vezetik. Igaz, hogy hála isten nem szaporodnak... És az asszonyok közülük nem szülnek, azt nem, de ha valaki meghal, akkor egyszerűen lelopják a ravatalról, kivetkőztetik a halotti ruhájából és... megint eggyel több a bolyongó halottak száma...

Es kutya bajuk!.. Gondjuk nincsen. Egy halottnak?! A haláltól nem félnek... Enni csak azért esznek, hogy imádkozhassanak előtte és utána... De különben nem érzik szükségét sem az evésnek, sem az ivásnak, sem pedig emberi lakásnak... Száz halott is lakhat egy szobában. Nem kell ő nekik friss levegő... Semmi.

A jeruzsálemi chacham basi (a fekete ornátusban) látogatása a Becalélben.
(Az álló alak a fehér turbánban Boris Schatz, a Becalél igazgatója.)

Ünnepély a Becaléiben.

És csak természetes, hogy fájdalmat se éreznek soha ... Honnan legyen! Miért? Minek ... Nem tud, nem érez, nem él ... Vánszorog és bal-lag ... a „képzelet világában“ ... És egészen tá-vol állanak az élők világától és minden élő do-logtól ... Se kérdésük, se kétkedésük, se szív-fájdalmuk, semmijük. Semmijük, uram, semmijük.

És mit gondol, uram, ki most a pap? Valaha élő és mozgó ember töltötte be a papi állást? Most? Egy halott. Egy szegény halott. Aki úgy járkal, mint egy fehér árnyék és az imáját is csak úgy mormogja, mintha álomból beszélne ... És ilyen a többi vezetőség is. Tesznek, vesznek, rendelkeznek, mindent tudnak és semmijük nincsen vagy mindenük van, mert semmi se kell nekik ... Az előimádkozó ... egy halott. Egy előkelő, kipróbált halott ... Az arca halott, a hangja halott ... És ha véletlenül megszólal egy kakas valahol, akkor úgy elillan, mint a pára ... És a hitközség egész cók-mokja, az egész, az egész, uram, a gazdagok, a sze-gények, a jámborak: mind-mind halott, rég elfeledt halottak ... Azért is tele van minden halottsaggal. A templom, az utca, a fürdő, az élet ... minden.

— Ez a város halott, uram, halott — tette hozzá befejezőleg az öreg ...

— És maga, bácsi, maga? ..

— En? En is már félig halott vagyok — feleli az öreg és leugrik a szekérről s eltűnik a sűrű, holdvilágos erdőben ...

CSERGŐ HUGÓ: PLEIN-AIR.

Ti bánatos felhők, kik annyi éven
Beárnyaltatok lelkem bús-sötéten,
Míg fényt szomjaztam, fényt és meleget. —
Ti, egykor meddő vágyaimtól terhes fellegek,
Most, hogy fölöttem tiszta-kéken
Ragyog az ég már, merre tűntetek?
Kire borultok bús-sötéten
Szomorú fellegek?

Sok elmúlt szenvedés közt elcsüggedve,
Nem egyszer hittem: eröm véget ért.
És koldus-hálám, hogy' tömjénezte,
Ha ki felém dobott csak egy remény-fillért.
Óh áldott szó, mely jó volt hozzám!
Óh áldott kéz, mely könnyes orcám
Megersimogatta szelíden!

Óh áldott szív, mely szenvedő szívem
Keservén fölfedezte a maga baját,
De amíg sirt, velem sirt legalább!
És megtanultam lenni jónak,
Bajában mást vigasztalónak
Mert sorsunk bajt reánk ha ró,
Csak akkor tudjuk meg mi óh,
Hogy jónak lenni, óh mi jó!

III.

AZ EMBRIÓBOTRÁNY KÖRÜL. — EGY
KIS VITA. — GEOLOGIA ÉS EGYEBEK.

multkori tárgyat folytatva, megint csak jobbadán Haeckelt magát engedem szóhoz jutni. Nyilatkozataiból eléggé kitűnik, hogy ő maga sem tartja az ábrázolatok ügyét egészen simának és igyekszik eljárásának jogosultságát a maga szempontjából megvilágítani. Idézett irata függelékében így ír: „Különös feltűnést keltett Brass Affenproblemjában az az állítás, hogy én az emberi embrióba 44 őscsigolyát rajzoltam bele, míg valóságban csak 33—35 illeti meg. Ez a jezsuita vád, mely Brassnak alkalmat nyújt a leghitványabb sértegetésekre, hamis. Se én, se a figura rajzolója nem gondoltunk a csigolyák számára, minthogy azok az illető szövegben *nincsenek* megbeszélve. Csak Brass ült oda elsőnek és pontosan megolvasta, hogy hány harántvonal különböztethető meg, melyek a gerincoszlop *felzésére* szolgáljanak, a homályos kivitelű figurán“. Azt hiszem világos mindenki előtt, hogy ily felületesen nem lett volna szabad rajzolni ott, ahol az ábrából messzemenő filozófiai következtetéseket akarnak levonni.

Említett műve 44 ik lapján így ír továbbá Haeckel: „Ha egy közvádoló, vagy egy bíró előtt feküdne az inkriminált eset, úgy annak ítélete kétségtelenül kedvezőtlen lenne reám nézve. Mert ő nem ismeri se az illető embriológiai objektumokat, se a módszereket, melyek azok feldolgozásánál és ábrázolásánál alkalmazásba jönnek, ő nem tudhatja azt se, hogy min fordul meg ezeknél az összehasonlításoknál a dolog. Ő egyszerűen az eléje rakott képek hasonlósága vagy különbözősége szerint ítél. Már most minthogy az én sématisztált képemben a peteburok zavaró többlete el van hagyva és a két testfél esetleges megtévesztő részaránytalansága (egyenmé-

ret hiánya, Asymmetrie) ki van egyenlítve: ő (t. i. a bíró) az én szubjektív javított képemet, szemben Spee gróf objektív exakt figuráival „hamisításnak“ fogja nyilvánítani. Az *exakt* Embryographus talán szintén ezen elvető ítélethez fog csatlakozni. Ellenben az összehasonlító Embryologus, aki a lényegeset mindkét objektumban egyenlő természetűnek találja, az én „hamisításomat“ teljesen jogosultnak és a tanítási célra hasznosnak fogja találni.“ — Itt a sandalion képéről van szó, melyet Haeckel Spee gróf nagyított rajzáról másolt. Spee gróf mikroszkóppal nézte a tárgyat és úgy rajzolt. Haeckel a kész rajzot másolta.

Az objektum maga — a tiz tizenkét napos emberi magzat — az említett sandalion 2 mondd két milliméter hosszúságú egy milliméter széles csiraképlet és ebben a fejlődési stádiumban az egyetlen objektum a maga nemében, mely eredeti állapotban a tudomány rendelkezésére áll. Csodálatos észlelő képességre vall, hogy Spee gróf a boncolt szervezet redőiben egyáltalán megtalálta ezt a kicsiny képletet és azután preparált állapotban a mikroszkópon át látható nagyított képét ismert művészi látásával a legnagyobb hűségre törekedve lerajzolta. Képzeltető, mily fontos ily csekély tárgynál a legcsekélyebb gyüremelés, dudorodás, emelkedés vagy süppedés, hajlás és asymmetria. A legcsekélyebb sématisztálás ily apró objektumnál már hamisítás. Amde mit is értünk

Krestin (Jeruzsálem, Becalél): Talmudstudium.

A Becelél múzeumának egy terme.

sématisálás alatt? Az asymmetria megszüntetését, a mértani idomokra való visszavezetést? Hiszen a természet a lágy képletekben nem dolgozik szimetriára, mint a belső szervek gyomor, szív, máj tüdő formáiban sem. Vagy azt értjük sématisálás alatt, hogy háromszáz hasonló objektumból kiemelve a közös vonásokat, rajzolunk egy tipikus főalakot? De hiszen Haeckelnek nem állott rendelkezésére 300 objektum, csak a Spee-féle unikumnak Spee gróf által készített rajza grafikus utánzatban. Ezt hiven kellett volna visszaadnia.

A Brass-féle kínos leleplezés nyomán nagyon izgatott hangulat ütött ki a német tudományos világban. Természetes, első gondolat volt a tekintélyekre hivatkozni. Ez elég szerencsésen ütött ki Haeckelre nézve, bár ő maga kevés reménnyel tekintett a tudományos plebiscitum elé. Erre nézve így ír maga Haeckel: „aki ismeri német embriológusainkat messze szétágazó céljaikkal és módszereikkel, egymásnak ellentmondó általános nézeteikkel és előítéleteikkel, az már előre se fog egybehangozó ítéletet várni ebben a kínos kriminális ügyben.“ Az a 46 tudós, aki Haeckelre kedvezően nyilatkozott, a következő kijelentést tette közzé: „Alólírott anatómiai és zoológiai tanárok

és szakintézeti direktorok kijelentik ezzel, hogy *noha a Haeckel által egyes esetekben gyakorlott sématisáló eljárást nem helyeselik, a tudomány érdekében és a szabad tanítás érdekében legélesebben elítélik a Brass és a Kepler-szövetség által Haeckel ellen folytatott harcot. Kijelentik továbbá, hogy a fejlődési gondolat, amint az a leszármazási elméletben kifejezésre jut, nem szenved csorbát néhány nem találóan visszatért embryókép által“.*

Haeckel barátai tehát finom haruspexmosollyal nem szólnak arról, hogy Haeckelnek igaza van, nem szólnak arról, hogy Brassnak nincs igaza, csupán a harcot ítélik el, mely a tudomány tekintélyének árthat és elriaszthat egyeseket a szabad tanítástól. A fejlődés tanát se nevezik igazságnak, csak gondolatnak, a leszármazás tanát csak elméletnek, azonkívül kétszer is elismerik, hogy Haeckel nem hiven rajzolt, sőt a Haeckel által gyakorolt sématisálás módját sem helyeslik. Így Haeckel barátai.

Haeckel barátjának nevezhető a már idézett Gegenbauer Károly is, aki már régebben következőleg nyilatkozott: „Az embriológiai kutatások túlbecsülése... oly területté változik, melyen filogenetikus vonatkozások keresésében valamely

élénk fantázia ugyan veszedelmes játékot űzhet, melyen azonban biztos eredmények korántsem fekszenek a napfényen . . . Ez eljárás tévutakra vezet, fiktív állapotok, sőt egész fiktív organizmusok konstruálására visz . . . feneketlen spekulációba esik, fantáziaképek lépnek a valódi objektumok helyére.“

Kommentárul szolgálnak ehhez Brass egyes kitételei, mint pl.: „Kezdetől fogva nagyon komikus volt, hogy Haeckel rajzai mindig azokon a pontokon mutatnak ferdtéseket, melyek az ő hipotézisei számára bizonyító erővel bírnak, és ezek a ferdtések mindig a hipotézisek javára ütnek ki.“

Szenvedélyes vitáikat követték egymást és nem lehet mondani, hogy Haeckel hátramaradt volna a súlyos invektívák dobálásában. A vérmes temperamentumos öreg tudós megmutatta, hogy fejbevágó kifejezések és mázsás verbál-injuriák dobálásában is tútesz másokon. Leggyakoribb szava az, hogy Brass és a Keppleristák mind jezsuiták, világcsalók, ferdtők, hazugok, hamisítók. Brass rám nem teszi azt a benyomást, hogy jezsuita volna, oly értelemben mint Haeckel szenvedélyes, de tartalmilag ki nem elégitő válasziratában mondja, más értelemben sem az, hanem csupán a Kepplerbundnak buzgó tagja. Igaz, Haeckel a Kepplerbundot is Jezsuita szövetségnek nevezi, noha tagjai nem is katolikusok. De volt Haeckelnek már előbb összetűzése Wasmannal a jezsuita-rendbéli elismert természettudós-

sal is. Ezen vita következménye lett a Berlinben 1907 február 17-én megtartott Diskussionsabend. Ezen vitaestély eredményét Plate professzor így foglalja össze: „A vitaestély megmutatta először, hogy igazi természetbuvárlat az ultramontan egyház talaján kizárt dolog, másodszer erősen világlatba jutott a riasztó engesztelhetetlen ellentét a természettudományos és az orthodoxkeresztény világnézet között és harmadszor megmutatkozott, hogy a természetbuvárok is jól ismerik megismerő képességük határait és hogy vannak végső kérdések, amelyekre feleletet adni nem lehet, ha csak nem hitbéli feleletet“.

Egy lustrum lezajlott azóta, hogy ez a rengeteg port fölvert küzdelem erősen tombolt, nyugalomra azóta se jutott teljesen, de mindenesetre elcsöndesült és a kultúrbotrány kérdése ma a történelemé. Szándékosan tartózkodtam erős hangok használatától, mellőztem azokat a szégyenletes invektívákat, melyeket a szereplők egymás fejéhez vagdostak, hiszen célom nem volt egyéb mint megmutatni — és pedig magának Haeckelnek, az események központi alakjának szavaival megmutatni, hogy a meggyőződések ezen a téren egyéniek — egyértelműleg elfogadott döntő igaz bizonyíték arra nézve mindmáig nincsen, hogy ez a nagy általánosítás, a fajhatárait túllépő és új fajokat alkotó Fejlődés, mint a Substanciának társalánya

Fűszertartó.

Serleg.

Ezüst filigrán munkák a Becalél műhelyéből.

Fűszertartó.

A jeruzsálemi kormányzó (a közepén karddal) látogatása a Becalélben. (Mellette jobboldalánál Boris Schatz, a Becalél igazgatója.)

vagy bennerejlő attribútuma tényleg megvolna és természetszerűen valóság jelentőségével bírna, — hiszen maga Haeckel is heurisztikus hipotéziseknek nevezi az ennek alapján fölépített általa alkotott fajszármazási törzsfákat (31. l.), noha régebben azt írta, hogy „az emlősöknek a hüllőktől való származása a legfontosabb *historiai tény*, mely számos új kutatás által *kétségtelenül* megvan állapítva“. Védekező munkája zárszavában (Schlusswort) nem is törekszik egyébre, mint szándékai és eljárása becsületességének hangsúlyosására, amiben én nem kételkedem. „Semmi se esik tőlem távolabb — mondja végezetül — mint személyemet hamis ideális világításban ragyogtatni. Vannak nagy és számos hibáim és a legjobb akarat dacára műveimben számos tévedést követtem el. Lelkesedésem a természet és annak megismerése iránt és különösen a korán kifejtett hajlam az egész kutatási terület kikerekítése irányában sokszor elcsábított, hogy az „exakt“ megfigyelés határait túllépjem és annak hézagait reflexiókkal és hipotézisekkel töltssem ki. De azt hiszem épen ezáltal jutottam használható eredményekhez stb.“

Megőrizve a tiszteletet, melyet ily nagy kutató megérdemel, mégis fentartom a saját fejem ítélőképességének jogát: nem vagyok meggyőzve a bizonyítás helyességéről és az én szememben a heurisztikus hipotézis csak heurisztikus hipotézis marad. Lélektanilag pedig megértem azt is, hogy mikor valaki azt véli, megtalálta a mohón keresett bizonyítékot, melyre oly nagy mértékben szükség van, akkor elfogult szubjektív gyönyörében a saját ötletének apai szeretete még raj-

zólo kezét, még látó szemét is kissé befolyásolja. Erre azt mondom: tout comprendre c'est tout pardonner, de a képet praemisszának el nem fogadom.

*

Éppen idáig jutottam kézírásommal, mikor betoppan hozzám barátom, a sárgahajú. Vörös-sárga hajú legényke, keskeny arccal és vékony szemekkel. Már hiába, ilyen a szeme, más szó nincs rá. Okos fiú, aki gyanakodva, szimatolva szokott körülnézni. Apja szeszégető a vidéken és a fiú a tekintély fogalmát a finanszszemléstől alkotta meg, aki belép, körülnéz és szagol. Ha tekintélyeskedni akar, mint most is. ő is így tesz. Kézíratomat gyorsan átfutja és hamarosan rám igazítja vékony szemét. Aztán megszólal: „Barátom, hát úgy látszik pap akarsz lenni, hogy ennyire védelembe vedzed a bibliát? Hát hiszen van valami te-

hetséged a filozófiához, de legalább használd értelmesen. Az ellenkező nézetet kell a mai világban támogatni, úgy mégy valamire a filozofiáddal, de te csak eredetieskedni akarsz. Jól tudom, mit akarsz mondani, hogy neked az igazság a fő, de az igazságok kora lejárt, manapság csak törekvések vannak.

— Dehogy akarom a bibliát megmenteni, pap se akarok lenni — mondom én —, a bibliában én nem természetfilozófiát keresek, hanem vallási magas eszméket és erkölcsi fogalmakat, az isteni kinyilatkoztatás történetét, amint Izrael történetével összeforrt, őseim történetének dokumentumát, nem akarom tehát a bibliát se összeegyeztetni a darwini tanokkal, se velük szemben megvédeni, a biblia helyt áll önmagáért; az én álláspontom, melyet mindenkivel megértetni akarok, csak az, hogy bármely filozófiai rendszernek, mely a tudományos bizonyosság igényével lép fel, *legalább a praemisszája legyen kétségtelenül bizonyított és igaz*. Ami a bibliát illeti, sokan azt mondják, hogy teremtési sorrendje legalább nagyjában, megfelel a darwinisztikus sorrendnek. Én ezt nem látom át. Inkább megfelel még a geológiai rétegekben csontleletek, organikus kövületek, lenyomatok és szerves zárványok alapján adott sorrendnek. És itt engedd meg, hogy egy kicsit expektoráljak. A biblia szerint az organikus világ teremtése három napra esik. A harmadik nap a növényzeté. Az ötödik nap a vízi állatoké és a légtérben járó szárnyasoké. A hatodik napon kerülnek sorra a szárazföldi állatok, barmok, csúszómászók, vadak és az ember. A geológiai sorrend — föltéve, hogy a rétegek chronológiája helyes — a következő:

A cambri rétegben találtak gerincteleneket, a siluri és devoniban halakat, a carbonban hüllöket, a permiben csúszómászókat, a triasban alacsonyrendű emlősöket, a jurában madarakat, a krétában kigyókat, az eocénben magasabbrendű emlősök, a micénben és pliocénben majmok, a dilluviumban és alluviumban az ember csontmaradványait. Az utolsó 5 a szárazföldi állatok skálája, az előző hat a vízi és légjáró faunával esik össze. Az mindenesetre érdekes, hogy a biblia az élet birodalmát megnyitja a növényekkel, a vízi állatok teremtését eléje helyezi időben a szárazföldieknek és a földi élet skálájának tetőpontjára az embert állítja és az embert már az özönvíz korszaka előtt ismeri. Ami pedig az említett geológiai sorrendet illeti, melyet a felhozott formában a modern természetbölcselek kézzől kézre adnak, nehogy azt higgye valaki, hogy az illető rétegre csakis a felhozott állatfaj jellemző és abban a rétegben más állatfaj maradványai nem is találhatók! Szó sincs róla. Számos állatfaj van egymás mellett a felsorolt rétegekben elraktározva. Walther Johannes könyve a föld és az élet történetéről például csak a siluri korból oly leleteket ismertet, melyekből kétségtelen, hogy a Silurban héjjas állatok, kagylók, pörgekarúak, radiolariák, sphaerospongiák, echinosphaeriták, csövescsigák conulariák, trilobiták (rákszerű háromlebbenyű állatok), csontvázatlan tüskésbőrű halak, páncélos koponyájú halak, tüdőshalak, teknősrákok, óriásrákok, korallok és skorpiók éltek. Csak azt lehet állítani, hogy a magasabb rétegekben lévő magasabbrendű állatok nem fordulnak elő az előző rétegekben vagy korszakokban. Meg kell jegyezni, hogy a geológiai korszakok, illetve a rétegek chronológiájának tudományos megállapításánál szoros és szigorú logikai és filozófiai szempontból nézve egy kis körvonal is csúszott közbe. Az állatkövéteket és maradványokat (a fejlettség alapján) felhasznájják a rétegek és korszakok sorrendjének megállapítására, az így megállapított korszakokat pedig az állatfajok egymásból való fejlődésének bizonyítására.

Mindazáltal — ne vedd szerénytelenségnek amit mondok — azt hiszem, hogy a geológusok derekas munkát végeztek

és a sorrendet helyesen állapították meg. Csak a sorrendet, nem a chronológiát, ha ez alatt az időtartamot is értem. A 75 kilométeres földkérget Lord Kelvin 20 millió évesnek tartja, Davis 25 millió évesnek, Croll 100 millió évesnek, Houghton 200 millió évesnek, Lyell 240 millió évesnek, Wallace 500 millió évesnek. Jól mondja Walther Johannes, hogy ezek az eredmények csak matematikailag helyesek, nem realiter, mert nem tudjuk a közbejöttéseket, mint például megfordított irányú példánál, ha 1 munkás 100 óra alatt építi föl a falat, 360,000 munkás 1 másodperc alatt készülne el vele, ez is csak matematikailag igaz, a valóságban lehetetlen. A geológiát azonban a fejlődéstan hívei arra nézve is megkérdézték, hogy jól van, ha már megvan a fejlődés és leszármazás, a fajok egymásból való eredésének ténye — és ezt a geológia csakugyan igazolná, kell hogy a ténynek, az egész csodás folyamatnak, melyben a régi fajok átváltoznak új fajokká, valami oka is legyen; mi hát ez az ok. Hiszen a faj bizonyos ideig állandóságát megőrzi, aztán egyszerre új faj lép fel, a leszármazástannal vallói azt mondják: a régi fajból fejlődött ki; hol van hát az ok, mely a faj addigi állandóságával szemben az új alakulást előidézte? Erre azt szokták felelni, hogy a földnek története adja meg a kielégítő magyarázatot. A földkéregben beálló változások, erupciók, eltolódások, tengerbenyomulások, vagy visszahúzódások kényszerítik az állatvilágot új környezethez simúltni — és így új fajokká átszerveződnie. Nagyon nehéz ezt belátni, nagyon nehéz ezt az okot elfogadni. Ha valamely geológiai telepen rengeteg sok állatmaradványt találnak, úgy ott valami tömeges

Fiatalkisasszonyok csoportja a Becaléiben.

A Becalél munkásháza a „Ben-Sámen” nevű unkáskolónián.

pusztulásra következtetnek és a tömeges pusztulás okai gyanánt éppen azokat a tényezőket hozzák fel, melyek az új fajképzés geológiai okai gyanánt szerepelnek. Mostanában ha a tenger visszahúzódik, a halak nem változnak át szárazföldi fajokká, még a tüdőshalak is megmaradnak tüdőshalaknak és a Galvestovni katasztrófa alkalmával egyetlen élőlény se alkalmazkodott az új körülményekhez, hanem vagy megmenekült és maradt, aki volt, vagy megfulladt az ugróhullámban, a szökő sodró tengerárban. Walther Johannes is, a leszármazástan nagy híve, elismeri a maga és más természettudósok nevében, hogy vannak robbanásszerű fejlődési jelenségek, melyeket eléggé megmagyarázni nem lehet. „A régi Atlantis területén, mely Európát és Északamerikát foglalta magában, — így ír idézett könyvében Walther Johannes — könnyű szerrel nyomon követhetjük az emlősök fejlődését a középkor alatt. A kréta és harmadidőszak alatt itt indultak a magasabbrendű emlősök a föld történetében páratlan virágzásnak. A felvirágzásnak okát azonban szinte lehetetlen kideríteni, mert egymagában se a dínoszaurusok kihalása, se a virágos növények nagy elterjedése, se a mindenütt megkezdődő hegygyűrődések, se a tenger visszavonulása nem elegendő arra, hogy érthetővé tegye ezt a valóban világtörténelmi eseményt. Úgy hiszem, hogy csak a felsorolt különféle eseményeknek a találkozása és még sok más kísérő jelenség együtt magyarázhatja meg a méhlepényes állatoknak azt a sok kutató által találóan „robbanásszerűnek” nevezett nagy fejlődését.”

Idáig csak meghallgatott barátom türelmesen, kissé tágabba nyitva szeméit, de itt már közbe-kottyant, közbevágott szenvedélyesen: Csak nem akarod te tagadni a származástant, mikor a nége-

rek szemében van egy csökevényes hártya — a harmadik szemhéj maradványa —, mint az alsóbbrendű állatoknál és még egy kis porc is van benne, mint a majmokban, hogy tagadhatod hát akkor a származástan jogosultságát?

— Nem tagadom én a származástan jogosultságát — mitigálom erre én a barátomat —, az egyik ember azt hiheti, hogy számos fokozatot mutató faj egymás mellett egyszerre léphetett fel, más hiheti, hogy egyik a másból fejlődött, én mindig csak azt bizonyítom és hangsúlyozom, hogy filozófiai rendszer premisszáját csak oly tétel képezheti, mely Descartesí, matematikai és reális bizonyossággal bír. Am ami a rudimentar szerveket illeti, ezek nem fejlődésről, hanem visszafejlődésről tesznek tanuságot, ezen a nyomon oda is el lehet jutni, hogy a legtökéletesebb lény volt a

kezdet és a kiinduló pont és ezt is lehetne a geológia negatív tanúbizonyosságaival támogatni. A szemzögletporcok pedig — ha te 20 évig a szabadban élnél, tán nálad is mutatkoznának és csak azt bizonyítanák, hogy a szabad természetben való élés bizonyos változásokat von maga után, sőt szükségessé tesz.

— Engedj meg — szolt most közbe barátom — de a majom és az ember szellemi élete között sincs nagy különbség. Olvastam, hogy a majom számolni is tud és a bennszülöttek úgy fogják meg a fiatal majmokat, hogy öten kimennek, elbujnak a bozótba, azán négyen visszamennek, erre a kis majmok előbátorodnak és az ötödik elbujt ember összefogdossa őket.

— Bocsáss meg — szólok erre én —, látod, én ebből épp az ellenkezőt veszem ki, azt, hogy a majmok, legalább a fiatalok, nem tudnak számolni. Tudom, hol olvastad ezt az adatot, „A primitív ember hajdan és most” című könyvben, mely maga is igyekszik elkoptatni az ember és a majom szellemi élete közötti különbséget. Azt én is elismerem és vallom, hogy valami szellemi élete, akarat, félelme, óvatossága, ravaszsága, szeretete, hűsége, emlékezete minden állatnak van, de lásd, egy kis határoló különbséget az is tesz az ember és majom között, hogy az ember rendszeralkotó vágyában és tudományszomjában azt is keresi, vajjon nem származik-e ő a majomtól, de a majom nem keresi, vajjon az embertől származik-e ő vagy más valamitől.

— Hát arra mit mondasz, hogy a majom énekelni tud, majdnem egy teljes skálát, mi?

— Ne haragudjál, ha ily komoly tárgyban tréfás hangot ütök meg — válaszolom én —, de te kényszerítesz rá. Lám, hálószobámon túl, a Lichthof mögött összejönnek a háztetön a ked-

ves háziállatok és sokszor 8—10 hangotszökve kan-dúrban Goethe szavait éneklék: Der Menschheit ganzer Jammer fasst mich an — és mégse merném állítani, hogy a jövő emberiség összelelének nászda hangzik fel ottan a háztetőn. Egyébként ha az ének pönt, származzunk a majommal együtt a madaraktól, a szárny csontváza úgyis jobban hasonlít az emberi karhoz, mint a tapír előlába.

— No, de a kopolyúrések — vág vissza az én barátom. — Azt csak nem mered tagadóba venni, hogy az emberi embriónak kopolyúrései vannak és ezek azt bizonyítják, hogy az ember valamikor hal volt, vagy mint Bölsche oly szépen mondja: damals steckte noch der Mensch im Fisch!

— Azt nem tagadom — kezdem erre én —, hogy láthatók ezek a redők a 30 napon aluli embrión, — de nem folytathattam tovább, mert társam félbeszakít, mint az ügyvéd, mikor érzi, hogy nincs igaza, legalább lesi az első szót, melybe beléköthet, úgy támad rám barátom:

— Harminc napon aluli? talán 17—18 hetes embrión is, én legalább így láttam A Műveltség Könyvtárában.

— Oh, korántsem adom fel pozícióm — szerénykedem én — láttam én is azt az ábrát és meglepődtem, lehetetlen dolog ez, gondoltam magamban, olvastam én már embriológiai munkákat, itt hiba van a szövegben. Nem voltam rest, kérdést intéztem Lenhossék Mihály professzor úrhoz, a könyv szerkesztőjéhez, aki oly kedves volt és felelt, megírta, hogy a „hetes“ szó lapsus calamí „napos“ helyett, tehát 17—18 napos, igen 17—18 napos!

Legyen szabad hát folytatnom, amit kezdtem. A harminc napon aluli embrión láthatók ezek a redők, a másfél centiméter hosszúságú magzaton, jelentésére vonatkozólag megoszlok a vélemények, némelyek kopolyúknak veszik, mások határozottan rámutatnak arra, hogy nem légzési szervek. Ebben a kérdésben nem vagyok hívatott döntené, tehát csak azt mondom, ha ezek a redők tényleges kopolyúk, valóságos légzőszervek, úgy ez egy nagyszerű célszerűségi berendezésre mutat, mert hát mivel vegyen lélegzetet az embrió, bezárva az ébrényi burokba, körülvéve vízzel, mikor még tudóval nem lélegezhetik; ha pedig ezek a redők nem légzőszervek és a méhmagzat légzése csakugyan a hasi képleten megerősített allantois szervével történik, akkor a redőzet nem a hal-ös öröksége és nem bizonyít semmit. Az embrión észlelt rudimentáliák nem mondanak nekem mást, mint

A Becalél műhelye a „Ben-Sámen“ nevű munkáskolónián.

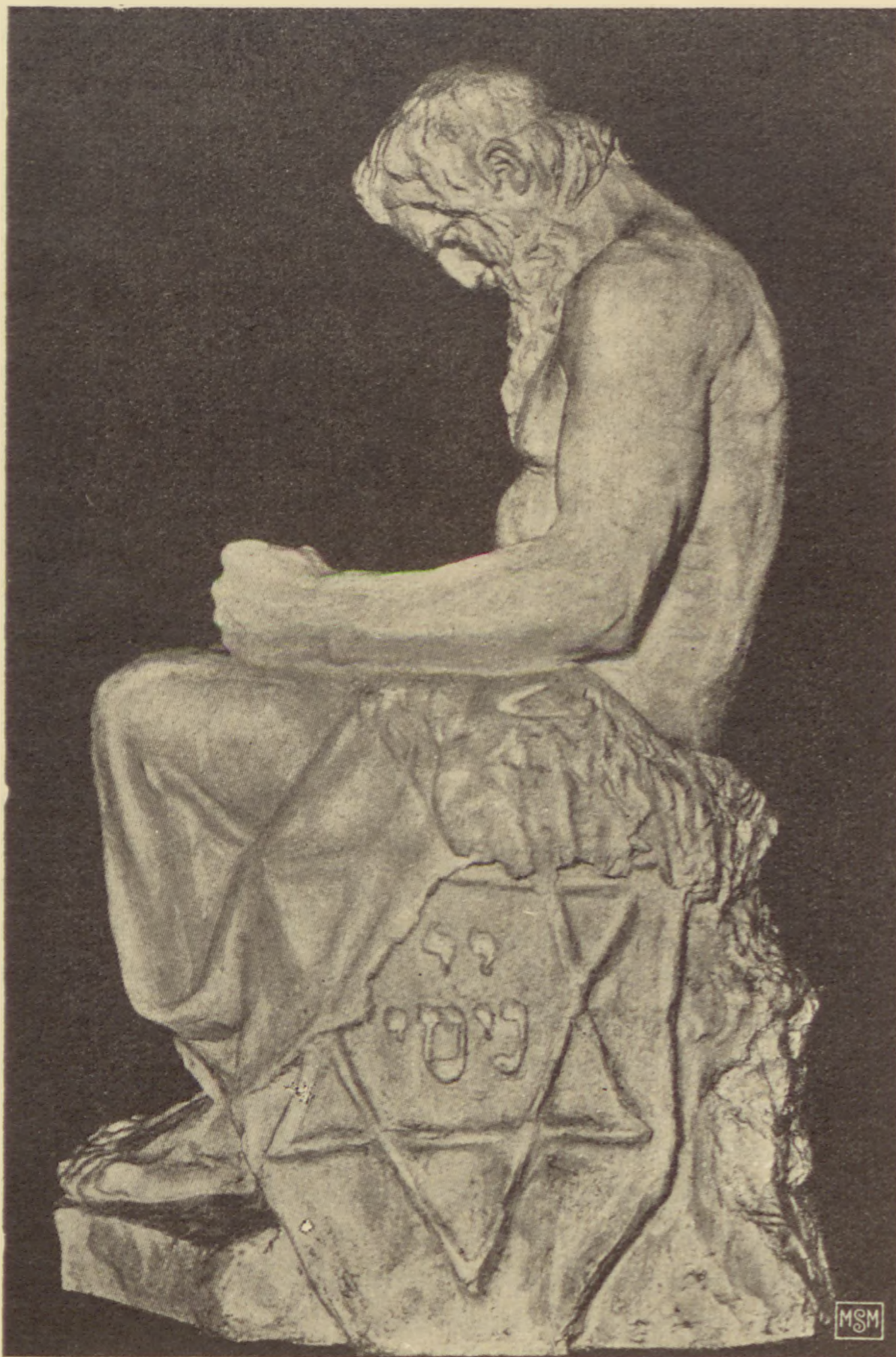
azt, hogy a fejlődéstan hívei által annyira tagadott célszerűség igenis megvan a természetben, hogy a fajhatáron és az életfeltételek határán belül megvan az élő organizmusban a képesség, a szükséghez képest kialakítani az életet szolgáló szerveket és erre nézve a lehetőségek nagy tárháza van meg benne és azt nevezem én a *Nagy Célszerűségnek*. A hasonló formák fellépése a teremtés egységét bizonyítja, az egységes alap gondolat változatai játszódhatnak le előttünk, a vis vitalis a skála minden változatát és fokozatát szimultán formákban is előhozhatja, évmilliárdok nélkül is kiforraszthatja, hiszen pete, hernyó, báb, pillangó, mily különböző formációk és mégis aránylag mily rövid idő alatt kibontakoznak egymásból; ha a fejlődés a fajhatáron belül (mely analogiául szolgál a feltételezett fajhatáron túllépő fejlődés kérdésében, a származástan híveinek ismert módszerében), ilyen gyors leforgású, minek akkor évmilliókra hivatkozni, ha nem azért, hogy az idő rengetegében engedjük eloszlódné a kételkedést és aggodalmat, amellyel bizonyos feltevések előtt megállunk.

Fájdalom, a hosszú időszakok dacára, az ember törzsfáján új rügy nem fakad, új faj már nem keletkezik, noha az ember tudományos megállapítás szerint már elég régi faj. Nézz ide, mit mutatok ebben a te könyvedben. A solutrékorbeli dordognei ember már „szépen formált homlokú és nagy úrtartalmú, meglehetősen hosszú és keskeny koponyájú ember volt“, sőt mint tudjuk, már művész is volt. Koponyaalkata és művészi alkotásai bizonyítják, hogy nem majom. „A mai európai ember típusa a neolithkorszak óta megvan.“ Darwin és utána Kolman azért az embert „during Type“-nak, tartós fajalakúlatnak nevezik. (Sőt a Weald of Sussexi lelet még tetemesen meghosszabbítja ezt az időszakot.) De a neolith-, a bronz-, a vaskor és a

történelmi kor magában is elegendő idő arra, hogy az állatok törzsfáján már új, az embernél magasabb faj megeredjen, De, úgy látszik, a fajhatáron túlvezető fejlődés mégis csak ellanyhult a mi napjainkban.

Egyébként senkise meri ma azt állítani, hogy az ember a majomtól származik. Ehhez az eltérések mégis igen szembeötlők. Gorka Sándor, a származástannak erős híve és védője, mikor legjobban hirdeti rendületlen hitét a leszármazástan jogosultságában, nem hallgathatja el igazságérzetének szavát, midőn így ír:

„Mai tudásunk alapján az ember őseinek vonala még nagyon határozatlan, mert törzsfelődésének csupán legfőbb állomásait ismerjük. A palaeontológia az ősöknek még nagyon kevés fajtáját kutatta elő a föld mélyéből, azonkívül a különböző emberfajták anatómiája és az emberszabású majmok fejlődésének ismerete is a kezdet első fokán áll. Pedig csak ez ismeretek birtokában felelhetünk kimerítően és véglegesen arra az izgató nagy kérdésre, hogyan fejlődött az ember és kik voltak ősei. Tudásunk hézagait ma következtetésekkel és tudományosan megokolt feltevésekkel vagyunk kénytelenek kitölteni, ebből a kényszerűségből fakadnak aztán azok az eltérések is, amelyekre

Glizenstein Messias-szobra a Becaléiben.

a különböző természetvizsgálók felfogásai között bukkanunk.“

Majd folytatólag így ír: „A nagyközönség körében elharapózott az a nézet, hogy Darwin és a természettudósok szerint általában „az ember a gorillától, a csimpánztól, vagy az orangutangtól származik.“ „Ez a meggyökeresedett felfogás merőben téves, mert komoly természetvizsgáló sohasem állította, legkevésbé maga Darwin, hogy az ember a most élő emberszabású majmok valamelyikétől származott volna. Sőt mindegyik bűvár határozottan kiemelte, hogy az ember csakis oly kihalt emlősállat-formától származhatik, melyből nemcsak az ember, hanem oldalágként a ma élő emberszabású majmok is levezethetők. Különbség csak abban van, hogy némely bűvár szerint ez az oldalág mindjárt az ember törzsfájának tövén, mások szerint pedig kevéssel csúcsa előtt távolodott el az emberhez vezető ágtól. *Haeckel, Darwin, Huxley, Cunningham, Turner* és újabban *Schwalbe* felfogása az, hogy az emberszabású majmok és az ember fejlődési útjai aránylag nem régen váltak el egymástól, ellenben *Cope, Topinard, Strat, Alsberg* és főleg *Klaatsch* az embert és az emberszabású majmokat eredetileg elágazó külön utakon közvetlenül a kezdetleges eocen-kori ősemleősökre vezetik vissza.“

Am tekints ide és nézd meg *Klaatsch* törzsfáját, mint van megrajzolva. A hasonlóságot mutató fajok nincsenek egymástól eredeztetve. A neandervölgyi ember nem őse a mai embernek, csak messzeálló oldalági rokona, a *pithecanopus* nem őse a mai embernek, csak távoli oldalági rokona, a ma élő majmok bármely faja nem őse a mai embernek, csak nagyon messze eső laterális rokona, a feltételezett ősember nem egyenes őse a mai embernek, csak ferde ágon valahogy őse, a mai magasabbrendű emlősök fajtái nem ősei a majomfajoknak, az ősember fajának épp úgy nincs egyenes folytatása, mint az oldalt kinőtt mai emberfajnak. (A neandervölgyi ember stb. csontmaradványai a mostani emberétől annyira eltérnek, mondja Gorka, hogy a neandervölgyi spyi, krapinai embert külön fajnak (*Homo primigenius Schwalbe*) kell tartanunk.) Azonkívül a törzsfá nincs fokozatosan hézag nélkül és egyetemesen keresztülvíve, a fejlődés annyi ágra szakad és annyi párhuzamos vonalban halad tovább, hogy még több párhuzamos vonal felvételével a fajok nagy tömegének egyidőbeli párhuzamos előállításához közeledünk. Sok a feltételezett kapcsoló ő is, mely megtalálva nincs. Én bevallom, a fajok millióinak előállítását a származástannal, a fejlődési elmélettel úgy megmagyarázva nem látom, hogy az elmélet igazságát belátnám és a fejlődés tételét filozófiai premisszáknak elfogadhatnám. A fajok millióival szemben, az élő világ mesés birodalmával szemben, e nagy jelenség előtt, mely végigözlök az időkön, óriás, végtelen zuhatag gyanánt, megállok ma is álmélkodással és csodálkozással telve!

BEREGI BENJÁMIN: DALOK VÁNDORLÁSA.¹

Hány régi a zene, olyan régi az a kétely, hogy miből lett a zene. A leg-régibb filozófiák foglalkoznak avval, hogy utánzás-e, a természet hangjainak másolása és kombinálása, avagy az ember lelkének önálló szüleménye, amely belül, legbelül terem és kinyilatkozik, hogy a legbelülre, a lélek legmélyebbjére kerüljön, abba a másik, zeneérzés világba, amelyet a hindu, zsidó, görög bölcseken át Schopenhauer is értékesebbnek tart a kézzel megfoghatónál.

Van modern muzsikánk, van népi muzsikánk és nem tudjuk, hogy miből lett, honnan jött. A zene, ez a közös nyelv értelmesen beszél mindenkire, anélkül, hogy tudná a megértő a beszéd forrását.

A dal jön, a dal megyen és mindenhol megértik, vagy megtanulják. A legtöbb nép zenéje nyomtalan multba vezet. Nagy semmiségekből gomolyog néhány öshang és ismét eltűnik, a nélkül hogy hatása volna. És ha sok idő múlva újra hangzanék, úgy a nagy távolság letörli róla a szépségeket és a nagy rejtelmességek furcsává válnak.

Nemrégien oldották meg teljesen és megbízhatóan az ősi görög kottairást és azok a himnuszok, amelyekről az olímpiászok krónikásai újabb himnuszokat írtak, amelyek egykor telezengtek Hellász földjét és fölcsaptak a vidám istenek derült egéig, ma furcsák, szokatlanok. Lehetetlennek látszik, hogy valaki ezért lelkesült. Mai fülnek a görög zene idegen.

Százerek, királyok és bölcsek énekeltek, rab-szolgák zenéltek. Arisztóxiénus maga 453 könyvet írt a görög zenéről. És ez a zene ásatag lett. A görög nép nemzeti ereje megtörött, a zene, amit filozófusok matematikai alapon, lélek nélküli tudományban fejlesztettek, megszűnt.

Kiesewetter mondja: „Fejletlenül halt meg a görög zene, mint egy elméletekkel túltömött gyermek. De elmúlása az emberiségre nem volt veszteség.“ Pedig Pythagorás hallotta a bolygók útjának zenéjét is. Sem ősi Hellászból, sem ősi Rómából nem vándorolt hozzánk dal.

Pedig a zenének szárnya van és berepül minden nyitott lélek ablakán. Gellért püspök, a német, áhítatosan hallgatja a malmot hajtó paraszt magyar

¹ Beregi szenzációs felfedezései a zsidó zenéről, amelyeket szerkesztőségünkben több előkelő zeneszakértő jelenlétében instrumentummal is illusztrált, bizonyára széles körben fognak feltűnést kelteni. A cikk már be volt tördelve jelen számunkban, amikor véletlenül Beregi kezéhez jutott egy régi szír arab népdalgyűjtemény, amelyből megállapítani sikerült, hogy a szír arab népdal-motívumok meglepő hasonlóságot, sőt nagyrésztben teljes azonosságot mutatnak a zsidó egyházi énekek és népdalok motívumaival, ami egycsapásra megdönti azt az általánosan elterjedt véleményt, mintha a zsidó zene csak kópia volna a szláv zenének. Beregi felfedezéseinek hatása még fokozódni fog, mikor majd ősszel bemutatja kutatásai eredményeit az eredeti hangszerekkel a nagy nyilvánosságnak.

lány „idegen és kedves“ énekét. És ha végig böngészünk a mai népek dalain, úgy ámulva kell egy-egy daltöredéknél megállnunk és kérdeznünk, hogy hogy kerül ez ide? Csak egy példát a sok közül: a magyar ritmus és hangskála eredete ismeretlen. Liszt Ferenc letagadta a lételet is és azt mondta, hogy cigány népzene vett át a magyar. Ha végig futunk Bakfark Bálinton, Farkason, Tinódin, egészen a kurucokig, nem üti meg fülünket más mint unalmas, egyhangú, ritmus és lendület nélküli muzsika, az egyházi dalok lélek nélküli utánzása; de az időtől kezdve, hogy a reformáció egyetemére mentek volt a magyarok és hozták haza ott künn már fejlődött zene foszlányait, felcsendült itt is a muzsika és teremt új formákat, soha nem hallottakat. Nagyonfontosságú véletlenül mutatok rá, ha egy éppen ezen időből eredő francia dalt említek meg: a „l'homme l'homme l'homme armé“ népdalt, amely, míg Magyarországra ért, átalakult a kurucdalok prototípusává és lett belőle: „Ne sírj, pajtás, ne könnyezz“. Hogy születik egy magyar lejtésű dal francia földön? Hogy van az, hogy e dal csak Magyarországon tudott életben maradni? Ugyanakkor, mikor Szenci Molnár Albert, Gaudimel zsoltárait importálja? A dal pedig észrevétlenül röpdül át az országokat, a teremtő lélekben fogan és az érző lélek megtermékenyül tőle. Erdélyben nagyon éneklí mindenki, székely, szász, magyar, a városi népnek népdala lett, hogy: „Hét, hét, minden darab hét...“ és vidámbús új szöveget is mondanak hozzá, pedig ez a dal sem ott termett, hanem messze az orosz gettók homályában, de ott e dalban az ősi föld hívja vissza fiait: „Kimm Jiszrole, kimm aheím...“

Ábrányi Kornél, a magyar zenéről és a műzenéről, — mondjuk mai nyelven — az abszolút zenéről azt írja, hogy nincsen olyan zenei motívum, fordulat, zenei elem, ami a *Gregoriánus énekekben* nem volna benne. Molnár Géza pedig ehhez hasonlóan azt mondja, hogy nincs a mai zenében egy olyan összhang, moduláció, szín, amit *Sebastian Bach* meg nem írt volna. Miből lettek ezek a világzöngések, amelyek minden műzene ősforrásaiul tekintetnek, ha a görög és római zene felolvadt a matézisben, megszűnt, megkövesedett, ha a barbár népdalokon 12 évszázadon át egyházi átok feküdt? Az ősi népzene kiirtásával egyházi gyűlések foglalkoztak. A clovenhaveri zsinat (747) megparancsolja, hogy csupán a Gregorián-énekeket szabad énekelni, költöket, citerásokat, zenészeket és dalaikat üldözni és irtani kell.

Tabula rasa lett Európa zenei élete, amelyen a Gregorián-énekek hömpölyögtek végig és tele-szörták azzal a termőfölddel a pusztaságokat, amely televényből nőtt ki a mai zene. De hogyan vándorolt ez a dal és honnan jöttek a hangok, amelyek betöltötték a világot, bár eredeti leírásuk 1315 év óta van leláncolva a római Szent Péter-

Ezüst-filigrán munkások a Becalélban.

templom főoltárához? Honnan az az erő, hogy maig termők, hogy aszkéta Perosíkból tüzet csíholnak?

A Gregorián énekek eredete nem tökéletesen világos; csak belső formája és lényege adhat felvilágosítást róla. A keresztény egyházi zene, a zsidó keresztények korában természetesen a zsidó zene közvetlen átvétele volt, nemcsak szövegben és melódiában, hanem énekmodorban is. Az egyházi zene történetírói megemlékeznek egykori feljegyzésekről, amelyek szerint énekelték a zsoltárokat, Mózes hálaénekét (Moz. II. 15.), Búcsúénekét (M. V. 32.), Királyok k. I. 2, 1–10. stb. Az éneklés módjára vonatkozólag Eusebius (270–340) megjegyzi, hogy az az essenusok szer-tartásával és énekével egyezett. Az essenusokról pedig Philó azt mondja, hogy ősrégi dallamokat énekelték, mindannyian együtt, majd külön és egymásba vágólag felelgetve. (Fugatívus karok.) Mikor a kereszténység mindjobban belekerült Róma pogány világába és elszakadt az eredeti forrásától, a zsidóságtól átvett zene is kezdett megkopni; a keleti színes és egyéni hangváltozásokat el-el hagyták, vagy görög ritmizációval cserélték fel és össze kevergélték duhaj nótákkal. Az eredeti dallamok, amiket Efraim szíriai püspök a II. században hozott magával Palesztinából, megkoptak kissé, úgy hogy a IV. század díszé Ambrosius „püspökeit küldé a dallamok forrásához keletre és az eredeti énekeket gyűjteté össze“.

A VI. században pedig Gregor pápa az újra megkoptott dalokat összeszedte, leírta és az anti-

fonát és graduált mind mai napiglan a kereszténység egy-séges egyházi zenéjévé, s így a műzene forrásává tette.

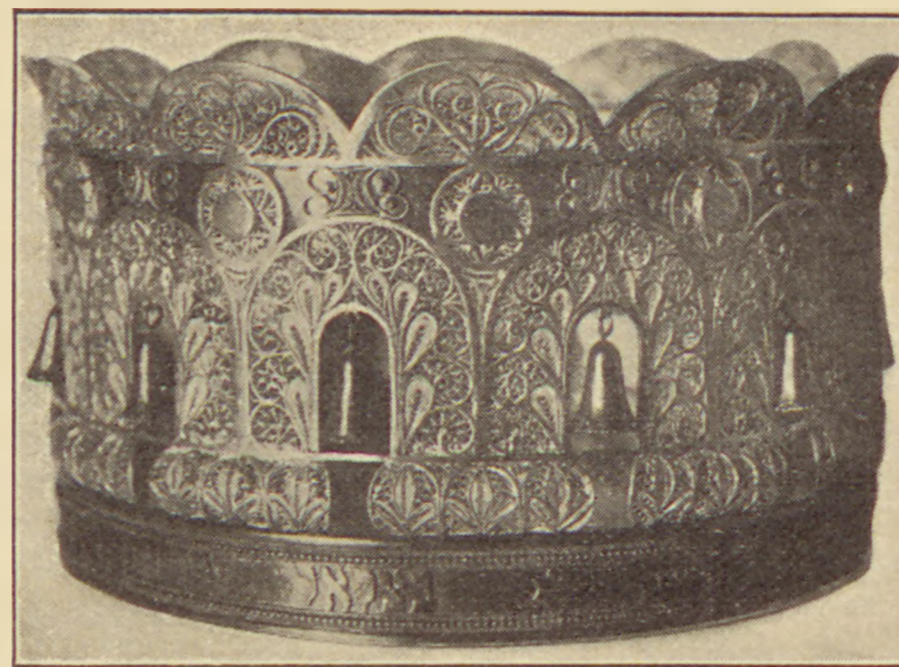
A Gregorián-ének, mint látni fogjuk, még mai formájában is megismerhetően foglalja magában a héber dallamok kissé megkoptatott negináját. Nem oly színesen, nem oly dúsan zeng mint az eredeti negina, de egyes részei azonosak vele.

A Gregorián-ének egyszólamú. Csak kíséret nélkül lehetett énekelni, későbbi orgonakísérete hátrányosan hatott, kivált a recsegő, zajos orgonákon. A Gregorián-ének időmérték és ritmus nélküli recitativó, amely csakis a szöveghez alkalmazkodik. Tisztán diatonikus és rendkívül kevés, legfeljebb 8–9 hangot tartalmaz és csak később, midőn hangszeres kísérettel énekeltek, változott meg hangterjedelme, azonban a tulajdonképeni énekhangok szűk ha-

táraik közt maradtak. A hangmagasság az énekes tetszésétől függ. Még mai formájában is.

Ismétlés nélkül ugyanezeket mondhatjuk el a héber neginászról szóról szóra; azzal a különbséggel, hogy míg a Gregoriánus-énekek főleg a „neginasz hateamim ba-tóra“ egyes motivumainak erős megnyújtásaiból állanak, addig a héber dallamok a szöveg és alkalom szerint, annak hangulatához alakulva, pompás, kifejező, lüktető és életteli modulációkkal a keleti dalköltészet minden drágakövet összehordják a neginász batóra, b'haf-tera, bejamim noraím, megilasz Eszter, megilasz echo, sír hasírim, Kohelesz, Akdamosz stb. dalrészeiben.

A Gregorián-énekek a legegyszerűbb neginaszt használják, köztük a mercho, tipcho, szof poszuk, salselesz egy darabkája és a szakaszvégek szof

Ezüst tóradsz. (Becalél.)

poszukja, a teljes lezárások. Ezekkel és ezek kombinációjával érik el azt a fenséges meleg hatást, amelyről a Szent Galleni kézirat felfedezésekor IX. Pius és XIII. Leó pápa annyira el voltak ragadtatva, hogy az elolaszosodott egyházi zene helyett újból behozták és a hatalmas szent Cecília-egyletre bizták az egyszerű dalok újból való elterjesztését.

Azonban a Gregorián-énekek lassú, egyhangúsága nem zavarta meg azok fülét, akikben a zene isteni szikrája világított. Tudatosság nélkül mintegy megéreztek azt, hogy a kissé elgörögösített melódiák honnan eredtek. Megéreztek a görög és római befolyások idegenszerűségét, azt a módot, amely az időben kellemes volt a füleknek, de ma furcsa, kissé barbár hangzású és önkénytelenül rátaláltak az elgörögösítetlen héber neginászra és abból, mint egy soha ki nem fogyó forrásból merítettek.

Ha Palesztrínától kezdve, Bachon, Händelen, Beethovenen, Schuberten, Wagneren, Goldmarkon, Saint-Saënsen át a zsidó népdalköltészetten végig böngészünk, úgy nemcsak a neginász fordulatait, zöngéit, hangtorlódásait, hanem teljes szakaszait, sőt hangulatait találjuk meg e lángelméjű zene-költők műveiben. E költők természetesen nem álltak meg néhány ellesett neginánál, hanem az ebből keletkezett zsidó népdalokból és modernizált liturgikus dalokból is merítettek.

A héber dallamokat összehasonlításnál nem vehetjük közvetlenül a recitálók ajkairól, mert ottan azok — a keleten még ma is használatos — enharmónikus formában és nem diatónikus menetben élnek. *Meg kell tisztítani e daltöredéket az enharmóniától* (amely mód a beszédhangokat, tehát a valódi recitatívót, illetve recitációt jellemzi) és a természetes skálákra redukálva megdöbbenéssel vesszük észre, hogy „a zsidó dal száműzetésben él, idegen ajkakon“.

A Gesellschaft für Jüdische Volksmusik, Szentpétervárott kiadott gyűjteményében az enharmóniától megmentett, tehát a *leírható* héber dallamokat teszi közkincsé. E dallamokban mindent, az egész modern és nem modern műzenének alapjait, motívumait, fordulatait, virágait megtalálhatjuk. Wagner és Grieg legegységibb, leghangulatosabb motívumaitól kezdve a magyar rabbi szerzette „Szól a kakas már...“ allegóriáig, Bach némely präludiumától, passzióitól és gavottejától kezdve (főleg a VIII. präludium, a VIII. fuga és a passziók recitatívói) a „Grosswardein“ nótáig, Schubertnek például „Die Nebensonnen“ közepén lévő tökéletes sóhajtásától Händel „Judás Makkabeus“ dalaiig, végig, végig a héber dallamok vonulnak.

A kicsiny, alig méltányolt, csak recitált héber dallamok a Gregoriánus-énekek útján belopózkodtak az európai népek zenéjébe; majd önállóan, a reneszánsz hébertudós, művészpapái és művészpapjai által tanulva és fejlesztve a korai zenevilág

költőinek lelkén át azok műveibe; és végre a múlt században Händel, Beethoven, Wagner, stb. által közvetlen tanulmányozva; napjainkban Goldmark által motivikusan, Saint-Saëns által tematikusan feldolgozva (utóbbi nemrég a „Hatikvá“ból orgonarapszodiát írt, Enriko Bossi 1910-ben előadta) elárasztották az egész világ abszolút zenéjét. Sőt Wagner zenedramáinak recitatívóiban utasításokat ad az eredeti enharmónikus ének-módra.

És találkozunk e vándorló dalokkal itt is, ott is és nem tudjuk, hogy miért hat lelkünkre egy-egy téma, egy-egy melódia, avagy fordulat, vagy talán csak egy zenei kavics. Nem tudjuk, hogy ősrégi ismerős lopódzott a lelkünkbe, amely magával hozza egy ősi nép kedélyét, fájdalmát, örömét. Ha átsuhan a lelkünk dallamvilágán ilyen vándordal és úgy érezzük azt, mint Pythagorasz a szférák zenéjét, úgy ismerjük rá, hogy az is egy bolygó zenéje. A zsidó nép héber zenéje ma a világé, anélkül, hogy egymásról tudnának.

*

A héber ősdaloknak a mai zenére való hatása meglepő. Engem is meglepett, sőt megdöbbenett és keresek majd alkalmat, hogy mindezt részletesen és illusztrálva bizonyíthassam be.

BOKOR IZSÓ: DAL A HAGADÁBÓL. ADIR HU ...

Élénk

A dir hu a-dir hu jin ne ve saub'

ko rau binké so - binké so

jo ne nu b' ko - rau el-b' ne'

el-b' ne ba' ve' cho b' ko - rau'

SIMONFIJA-WIDDER DÁVID: POGÁNY HIÓB DALAIBÓL.

Csak annyi történt, hogy meghalt az édesanyám. —

Ezeket a pogány vívódásokat az ő halottas, gyötrelmes emlékének adom.

És Delilának.

És mindenkinek, aki halovány és akit megmárt a Temető.

1.

Hiób a homlokát kezébe hajtá
És gyúrta, gyúrta lüktető fejét
Aján elcsuklott hosszú tompa jaija
Az értelmetlen lázadó beszéd
S a visszafojtott titkonzokogások
Meggörnyedt testén vonaglottak át,
— Leszállni érzé már az éjszakát
És fázott, — fázott.

Hát ez volt minden. — Most pihenni térek,
Hajam sötét és villog még szemem,
De itt belül már megfagyott a kéreg,
Tegnap még forró, búja véremem.
Hát ez volt minden... jaj, hogy ez volt minden!
Szerelmek, álmok, — jaj, hogy nincs tovább,
Jaj, hogy a vénség és a gyász porát
Fejemre hintem. —

Hát nincsen balzsam többé Gileádban,
Hogy visszaadná pusztuló erőm?
Hát én már mindent, mindent megtaláltam,
Virágban, bűnben, ágyon és mezőn?...
Hát énnekem már nem szabad remélni
S a keresőkkel vágyani vágyakat,
Hát énnekem már semmi sem szabad,
Csak élni... élni?...

S Hiób a homlokát kezébe hajtá
És gyúrta, gyúrta lüktető fejét.
Aján elcsuklott hosszú tompa jaija
Az értelmetlen, lázadó beszéd.
A visszafojtott titkonzokogások
Meggörnyedt testén vonaglottak át...
— Leszállni érzé már az éjszakát
És fázott... fázott. —

2.

Huhogj, huhogj kivénült rozsdás kályha
Hideg világod már érkezett,
Elhervadt már az öszirozsa, mályva
Huhogj, huhogj kivénült rozsdás kályha,
A szél ott künn már télitáncát járja,
Hogy ablakom fázón beléremeg.

Huhogj, huhogj. — Mindent gyomrodba hányok
Morgó vastorkod izzó tűz legyen
Éhes kuvasz te, — szájad vérben tátog,

Ugass, ugass, — mindent gyomrodba hányok
S hadd jöjjenek aztán a téli álmok
És húnnyon már le fáradt két szemem.

Tüzet, tüzet, — piros vak lángot hozzál
— Szomszéd szobán halódik édesanyám,
Szomszéd utcában ő is elhagyott már
Tüzet, tüzet, piros vak lángot hozzál
... Lopott tüzeknél — és lopott álmoknál
Melengetőzöm már ez éjszakán. —

Még egy lapáttal! — Véres már a torkod.
Zabálj kutya, — s' ugasd meg a telet.
Én meg majd addig ennivalót hordok
Még egy lapáttal! — Véres már a torkod,
— A légtér forró, felvilágító foltok...
Meleg van újra, — évoé — meleg!

Sötét szobám im lassan átféherül,
Fehér tűz minden, fehér és csodás.
A háztetőkön is már téli dér ül
Sötét szobám im lassan átféherül,
Szék, asztal vándorútra kelt helyérül
— S kezdődik az utolsó álmodás. —

Utolsó álmok és utolsó vágyak
Fel-fellobbannak — s aztán nincs tovább.
És látom sárgaréz-ből készült ágyad,
Utolsó álmok és utolsó vágyak
Elém hozzák gonosz, mosolygó szádat
Szürke kabátod és kicsiny szobád...

És látlak ott fehér görög ruhában
Hajad lebontva állsz az ágy előtt
— Maradj, maradj, — az álmodat hadd csudáljam,
Úgy látlak ott fehér görög-ruhában
A tűz között, dacos, dermesztő bátran
És homlokodról izzik bús erőd.

Nem félsz a tűzben? Nézd a lábad mellett
Valami véres izzó láng lobog:
Az a levél... Azok a nagy szerelmek...
Nem félsz tüzetől? Nézd a lábad mellett
Betűi mind, hogy szerteszét szökellnek
És örült táncban mind-mind, hogy forog...

Minden betűből új, új levél támad
És mind úgy égnek, égnek szüntelen
Vigyázz, — vigyázz — megkapták tunikádat,
Minden betűből égő levél támad,
Hajadban égnek már a szőke szálak
Vigyázz, megégsz, — jer menekülj velem...

Jer, jer velem, — jer támaszkodj karomra:
Én elvezetlek messze tájakon,
Álomvidékre, — bús mesehalomra
Jer, jer velem, jer támaszkodj karomra
Hadd szálljon messze, — szökjön el csapongva
Minden gyöttrődés, — minden fájdalom...

...Hát nem jössz. Nem jössz. Búg kivénült kályha,
Hídeg világunk már elérkezett
Elhervadt már őszirózsa, — mályva,
Dohogj, üvölts, kivénült rozsdás kályha
A szél ott künn már téli táncát járja
És ablakom fázón beléremeg. —

3.

Megcsókolom a vállad,
Alacsony homlokod,
Fehér fetis-kezedre
Csókot lopok, —
Csókot lopok hajadra,
Megcsókolom szemed,
Megcsókolom szájad
... Aztán fölébredek. —

4.

Félelmetes Saddaj, — meglátogattál.
Kemény öklöd jaj homlokodon csapott
Megtántorodtam, — majd, hogy összerogytam,
Mint a barom, ha rája sújt a tagló
— De még se lettem hódoló papod.

Megfenyítettél átkos ostoroddal,
Mint valami rossz vásott gyermeket. —
De nagy pogányságom le mégse győzted,
De azért most is, — újra megtagadlak,
De azért most se hódolok neked. —

5.

Ki fog ezentúl engem még szeretni,
Lemondón, félőn, büszkén, könnyesen?
Ki fog ezentúl bánatosan nézni,
Ha téli-estén frakkom fölveszem?
Ki fog kérdezni: későn jössz ma este...
Ki fog rám várni minden éjszakán?...
— Az én anyám nem,
Az én anyám már meghalt...
Nekem már nincs anyám. —

S ki fog felkölni halk szerelmes szóval
Sok céda éjek álmos reggelén?
Ki nyújtja majd elégtelt mosolygással
Szájától megvont falatját felém?
Ki fogja minden versem összeszedni
S titokban olvasgatni is talán?...
— Az én anyám nem,
Az én anyám már meghalt,
Nekem már nincs anyám. —

6.

Kemény vagy? Én is! Sújtasz? Visszasújtlak,
Leversz? Felállok már egy perc alatt.
Nyakas nemzetség sarjának születtem
És hogyha bár enöklöm zúzom össze:
Kemény vagy? Én is, — visszasújtlak!

Csak rajta, jőj! — Anyámat megfojtottad. —
Hó! győzelemnek ez nagyon sovány.
A szeretőm! Hát jó. Elloptad azt is,
De áll a bál és most is megtagadlak:
Pogány vagyok, — kemény dacos pogány!

S ha rímeim sötétek, búsak lettek,
Ha néha-néha sírok is talán,
Ne hidd, hogy gyáva hozzádmegettérés ez,
— Pogány lelkem részegszik meg csak akkor
Enkönyein, önhangján, öndalán. —

7.

Eljegyezlek szerelemmel,
Eljegyezlek igazsággal,
Eljegyezlek mindörökre
És ösmerd meg szeretőd. —

Eljegyezlek hármasszóval
Áldott bűnnel, rút fekélyvel,
Kárhózzattal: kárhózzatnak
S mindennek, ami gyönyör.

Eljegyezlek minden módon
Ami furcsa és szokatlan
Antik, köves gyűrűvel,
Jegyezlek el Delilám.

S átkot mondok jegygyűrűmre,
Hogy megóvjon mindörökre,
Lelki tűzön, hozzám üzzön
Minden vágyó éjjelen.

Eljegyezlek gyötrellemmel
Eljegyezlek rettegéssel,
Mert utolsó bűnöm, álmom,
Jegyesem vagy Delilám.

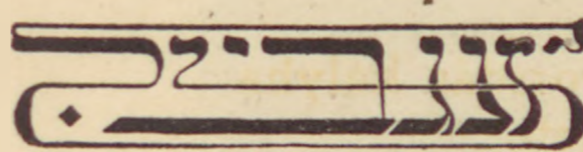
B. Sch.

B Jehudah.

Bezalel.

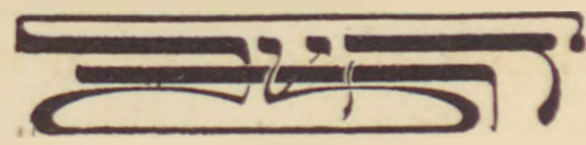
Zangwill.

Boris Schatz.

Warburg

Herzl.

Stilizált héber_betűk. (Becaléi.)

Pogány Hióbbhoz futva jött a hírnök:
Hiób hagyd itt a céda éjtanyát,
Hiób imádkozz, — bánd meg minden bünöd,
— Pogány Hióbbhoz futva jött a hírnök
Hiób, Hiób, — meghalt az éd'sanyád.

S pogány Hióbnak megrogyott a lépte. —
De csak egy gyilkos percig küzködött,
Aztán ruháját jainélkül megtépte,
— Pogány Hióbnak megrogyott a lépte,
De ott maradt a céda nép között.

Csak homlokán látszott egy új barázda. —
Sors szántja és bün vett belé magot. —
Aztán dacos, konok fejét megrázta,
— Csak homlokán látszott egy új barázda,
De mert pogány volt: ült és hallgatott. —

S pogány Hióbbhoz újra jött a hírnök:
Sirjál Hiób, mert minden elveszett
Hiób imádkozz, — bánd meg minden bünöd,
— Pogány Hióbbhoz újra jött a hírnök
Szemében sanda káröröm lesett:
Hiób . . . Hiób nincs már szerelmesed. —

S Hiób felhördült, mint a sebzett állat,
Ha testén gyilkos vasgolyó fut át,
— Aztán töretlen daccal rántott vállat.
Hiób felhördült, mint a sebzett állat
S gondolt egy szörnyüt, fájót és furát:
S mélyebbre tépte testén a ruhát.

Pogány Hióbnak mindig halvány arca
Még halványabb lett, — halvány és halott.
De mert pogány volt, és mert úgy akarta:
Pogány Hióbnak mindig halvány arca
Leküzködé a sírnivágyakat:
Híde maradt — és ült és hallgatott.

(FOLYT. KÖVETK.)

Bronz virágváza. (Bécsfel.)

zámító mosolyukat szívesebben látom, szabad, hogy ne mondjam parázna beszédöket inkább hallgatom, mint-hogy megírjam a természetrajzukat. Salamon király ugyan értekezett a jó de ritka asszonyról, aki „derekát erővel övezi, karját acélozza“ amikor húséget az urához és szeretetet a gyereke iránt kell tanusítania, a leányról azonban eleink nem csináltak leíró jellemrajzot. Rachelről, Mirjamról, Deborahól anekdotákat hagytak ránk, hogy ez idillikus eseteken át rajzolják meg a bibliai zsidó-lányt. A mai mögé háttérnek nem lehet asztagokat és sarlós parasztnépet adni; sem gémes kutat, sem terebélyes hársfát. A pesti leány miljöjébe a színház tartozik, az iroda, a műhely, a tanszék, vagy bármí más, éppen csak a tűzhely nem. Azonban szemforgató erkölcsös-ködés volna azt vádképen hangsúlyozni. Gazdasági alakulások, családi bajok, szülök szerencsétlensége vagy gonoszsága kergetik a leányt röögös kenyérkereső pályájára, amely kiformalja a jellemét. Új típusokat fejleszt, amelyeket érdemes megfigyelni és talán nem lesz hiábavaló, ha ezeket leszögezve, — bár kelletlenül — megskiccelem a pesti zsidó leány karakterét.

AZ ÖNÁLLO NŐ.

A Vigszínház földszintjén, az első sorokban ülök, jó helyen, mert szabadjegyem van. Elöttem két nő — anya és leánya — meg egy férfi ül. Felvonás közben a férfi (fekete bajusz, szemüveg, sok briliáns, alacsony homlok) megszólal:

„Micsoda egy nő ez a *Kertész Ella!* Hogy forog és mennyi síkkel tudja a szoknyáját igazgatni. Igazán csuda egy művésznő.“

A kisasszony, aki nyilván menyasszonya az alkalmi kritikusként, a torkát reszeli és izgatottan tépdesi a szinlapot.

A mama (öszes haj, ovális termet, karján, fején, ujján briliánsok, mellén kanonoki aranylánc): Tényleg egy ügyes nő az a *Kertész* és milyen jó mondásai vannak! Na ja, ezek a nők magukat ebben a bránsban dresszírozzák és azért jobban értenek hozzá, mint a szolidak.

A kisasszony az ajkát harapdossa, de a mama és leendő veje azért rendületlenül a színésznő fölött esztétizálnak.

„Mama, szól most durcásan közbe a leány, vacsorára Delíhez megyünk.“

„Delíhez? Hiszen abban állapodtunk meg, hogy a Royalban vacsorázunk?“

„Persze, mondja indignálódva, de azért gyöngéden a völegény, hisz úgy kontempláltuk meg az ügyet, hogy ott megvacsorázunk, onnan pedig cigányzenére megyünk.“

„De én úgy akarom, ahogyan mondtam. Úgy, mert én önálló nő vagyok.“

Csönd.

„Igenis, önálló vagyok és nekem ma úgy tetszik, hogy Delíhez megyünk.“

„Önálló? Azzal a hússzezer forinttal, amit a *Delikát* tőlem kap, könnyű lenni önálló“, sziszegi a mama fojtott dühvel.

A völegény ezt célzásnak vette, mert visszavágott:

„Miért ne legyen önálló, amikor hatezer forintot keresek egy esztendőben?“

„Nem törődöm a véleményükkel, mondja most már határozottan a kisasszony, miért neveltek modernül. Megérdemlik, hogy önálló legyek.“

A függöny széjjelnyílt és az előadás megkezdődött. A játékot néztem, de a kisasszonyra gondoltam, aki ime „szolid“, kap pénzt meg férjet és mégis milyen — önálló.

Mert bizonyos, hogy Delíhez mentek vacsorázni.

A FÜGGETLEN NŐ.

Vilma kisasszony nem önálló, annál több: független. Az ő példája igazolása annak, hogy a nevelés egymaga törpe tényezője a jellem alakulásának.

Vilmát a színiiskolából ismerem. Egy vizsgálóelőadáson láttam egy Molière-darabban. Bodros kis feje egy Murillo-angyalé; hangja mint egy aranycsöngetyű; fürgé mozgása egy kedves tavaszi napsugár. A tanfolyamot befejezte és persze nem kapott szerződést.

Egy napon három novellájával keresett fel. Irodalomból fog élni, mondta, mert a színháznál nemcsak játszani tudást követelnek tőle, már pedig neki völegénye van, egy fiatal mérnök, akinek a családalapításhoz nincs még elegendő jövedelme; azaz hogy volna, de neki is, Vilmának is özvegy anyja van és ezeket is be kell vonni a házasságba. Ha majd a novelláival hatvan-nyolcvan forintot keres, akkor a házassági kérdés automaticamente megoldódik. Bízik önmagában, mert már az iskolában feltűnt könnyed, szép stílusa, ügyes koncipiáló készsége, kedves fantáziája.

„Menjen, mondom, az *Igazság és Izlés* című napilaphoz és adja át a névjegyemet a kritikusnak. Sok szerencsét kívánok!“

Az *Igazság és Izlés* kritikusa beküldi Vilmát a főszerkesztőhöz. A vállas, szép szál analfabéta megkülönböztető kedvességgel fogadja a fiatal hölgyet és olyan komolysággal mélyed a kéziratokba, mint a bakteorológus a górcsőbe.

„A novellák, hogy is mondjam, egy kissé zöldék még, véleményez nagyképen a negyedik nagyhatalom, de majd megérnek. A „szilfidek álmaért“ azonban kiutalványozok önnek harminc koronát, a többinek is rövidesen sorát ejtjük. Tessék majd szorgalmazni a megjelenést.“

Vilma visszarohan hozzám, hogy hálálkodjon. Azalatt a főszerkesztő benyit a kritikus szobájába: „Holnap leadod ezt a tárcát. A kis lány jó bőr.“

Vilma a harminc koronás alapon már megkoncipiálta a házas életét is. Ha csak két ilyen dolgot tud elhelyezni hetenkint, a két öregasszonynak már külön lakást vehetnek.

Újra a főszerkesztő úrnál. A tekintélyes ember (képviselő és több bank igazgatósági tagja) ma már túlságos szívélyességgel fogadja Vilmát, akinek az arcába szökik a vér. Hazamegy, sir egy sort és lemond az irodalomról. Irodai kisasszony lett belőle.

Egy este — pénteki napon volt — felnéztem hozzájuk. Az asztalon fehér abrosz és égő két gyertya. Az öreg asszony egy regényt olvasott, Vilma a vacsoráját, egy pácolt heringet, fogyasztotta, a fiatal mérnök is ott volt; valami csatornázási tervet másolt.

„Látja, mondom fanyarul Vilmának, úgy-e, hogy művészi sikerek nélkül is el lehet élni.“

„Lehet, feleli szomorúan, csak ne kellene olyan sokat várni a boldogságra.“

A völegény erre hirtelen fölveti a fejét.

„Én nem várok, én boldog vagyok“ — mondja és aprókat köhög utána.

„Én is, én is, korigálja ki magát a leány, de azért egy kicsikét boldogabb is lehetnek.“

Az idő szép csendesen haladt és szabályos, finom barázdákat húzgált Vilma ajka köré. A mérnök eleget keresett, de sok kellett orvosra, patikára és egy napon meghívót kaptam a völegény temetésére.

Egy évvel utóbb megint fölkerestem Vilmáékat. A leánynak jobb állása volt és az írásait tisztességes eszközökkel is elhelyezhette a lapokban. Már meleget is vacsorázhatott, de a gyászruháját nem vetette le.

Anyagot kért tőlem egy cikkéhez. Azt mondja, a nőnevelésről akar elmélkedni. Híve a női függetlenségnek, de bizonyos korlátozással.

„Magamon tapasztalom, hogy a függetlenség a legtéljesebb megkötöttség. Lássá, engem egy halott emléke is fogva tart.“

Bronz virágváza. (Becalél.)

És a szemében egy könny csillant meg. A független, modern nő olyan volt ebben a percben, hogy egy művész bátran mintázhatta volna róla *Ruth* vagy *Rachel* szobrát.

A FEMINISTA.

Talán legtisztább típusa a pesti zsidó leánynak a feminista. Egy kicsit tudakos, egy kicsit a művészetek felé hajló. Azt hiszi, hogy mindenbe, politikába, közigazgatásba, igazságszolgáltatásba beleárthatja magát azon a címen, hogy a nők jogáért itt-ott felemeli vékony hangocskáját. A válásról mint társadalmi atavizmusról, vagy mint a kormányok hatalmi eszközéről vesz tudomást; egyébként pedig rösteli, hogy zsidó és jukkerhölgyek allűrjeivel tetszeleg. Irodában, varróműhelyben találod őt, leginkább azonban az egyetemen, vagy a közoktatásban. A portréjához tartozik még, hogy szeret sportolni, beszédében szereti az erotikus célzásokat és hogy modernségen a komfortot érti: a Pullmann kocsit, a Tátrát, Gerbeaud-t és a kabaréművészekkel súlyosított zsúrokat.

Ez az átlag. De ebből már kiválások vannak és e szelekció egyik legérdemesebb példányát külön kell méltatnom. Neki a modern nő az, aki az egyénisége érvényesítésén fáradozik és aki a társadalmi és politikai megkötöttség alól nem Gerbeaud és a kabaréművész kedvéért akar szabadulni.

Szőnyeg. (A Becalél műhelyéből.)

Neki modern a leány, ha tanul, ha gondolkozik, ha tökéletesíti magát a mesterségében, ha felismeri a helyzetét és a sorsát egyedül igyekezik irányítani.

Határozott, éles egyéniség: temperamentumos, de gyöngéd; képzett, de nem tudakos. Amit tanult, azzal nemcsak az ismerettára, hanem a zegyénisége is gazdagodott. És finom, belső kultúrán tisztult szatirája van, amely nélkül a mi maradi filiszter-társadalmunkban vezető suffragette el sem képzelhető.

A Vigadóban, az első női választójogi nagygyűlésen ismertem meg mindeme előnyös oldaláról. A gyűlésre szocialista férfiak és nők jöttek, hogy a meetinget, amely szerintök az „urínők“ választójoga érdekében hívódott egybe, lármával, kereplőkkel, gúnyos és nyers közbekiáltásokkal tönkretegyék. Ez a váratlan parlamentarizmus megdöbentette a kényes hölgyeket az elnöki asztalnál. Idegesen ugráltak fel a helyeikről, a gyengébbek ájuldoztak, úgy hogy mi ujságírók gyógyítottuk őket kölni vízzel, rummal, aszpirinnal. Az én feministám nem szorult gyógykezelésre. Egy kézmozdulatával, amelyben szigor, de inkább valami megmagyarázhatatlan kedvesség volt, mintegy vezérszóra megszüntette a bábeli kavarodást. Igaz, hogy csak arra az időre, amíg ő maga beszélt, mert azután még *Vázsonyi* beszéde alatt is, újra kitért a forradalom.

Örvendetes jelenség, hogy a feministák ilyen típus felé vonzódnak. Most még ugyan csak felszínes dolgokban, de már ez is eredmény. Nem is volna jó, ha mindnyájukban annyi meggyőződéses hév buzogna, mint a vezérükben. Ez még árthatna a választójogellenes politikus urak cilindereinek, vagy az arcbőrük folytonosságának.

A VALLÁSOS LEÁNY.

Az igazi jó asszony az, akiről keveset beszélnek. Ezt a szállóigét bátran lehet applikálni a leányra és ilyen a vallásos leány. Nincsenek báli hódításai, vagy korzóbeli győzelmei; sem érdekes toalettjei, sem műkedvelő szereplése. Zárkózott családi életet él, de azért nem fejlődik egyoldalún, mert a konzervatív zsidó a leánya kiműveltetésére nagy ügyet vet. A fiút úgyis az élet neveli; a leány szubtilis lelke művelődjék irodalmon, művészetben. Zenével alig engedik foglalkozni őket; a papák ezt luxusnak tartják, az esztétika és érzékiség finom vegyületének, amely alvó szenvedélyeket ébreszthet és a leány lelkületébe a romantikát ültetheti. Nem szabad zenélni „a szent ország elvesztének emlékére“, mondja az ortodox zsidó, ahogy azt a vallás parancsaiból veszi és nem tekinti megkötöttségnek ezt a parancsot. A leánynak nem lehet célja a szerelem. Olvashatja a klasszikusokat, járhat tárlatra, felolvasásokra és ha egy napon egy végig begombolt, de kissé szögletes modorú ifjú jön a házhoz és biztos ítéletet mond Koppel *Reich* szónoki képességeiről, a vallásosság hanyatlásáról és a kántor péntek esti gikszerjeiről, akkor a kisasszony képzelje el őt Egmontnak, vagy Richardnak, vagy Glosternek, vagy akár Apollonnak, mert ő az

deál. Arra való, hogy gondoskodjon az asszonyról, jó kereskedő legyen, ne feledje, hogy a lét arasznyi csupán, hogy a világ nem maradhat néptelen és hogy az ivadék szolid nevelést kapjon és legyen szapora. Ha a fiatalember folyékonyan olvassa a Talmudot és bibliai idézetekkel tarkított héber levelet is ír, ó akkor a kisasszonynak nem kell gondolnia pogány ideálokra. Bátran gondolhat zsidó klasszikusokra is: Mózesre, Jochananra, Juda Makkabira, Rávra, Hillelre. Ha egy szombatí napon, amikor a rabbi a szószekről egy nehéz talmudí tételt logikai tornával próbál rendbehozni, ha majd akkor a völegény odaáll a pap elé és a templomi hallgatóság feszült figyelme mellett párbajra kél a rebbevel és élénk gesztussal és megtámadhatatlan érvekkel pozdorjává törí a rebbe átgondolt, feltételekből és analógiákból felépített kemény talmudí megoldását, a „psetlit!“ Van egy félóra ebben az életben, amely az asszonynak, aki ilyen férjet bír, ennél nagyobb boldogságot nyújthatna? A fiatalember, mint egy Makkabeus, úgy viaskodik. A rebbe higgadt válaszára gyorsan visszalendít egy fogas kérdést, a rebbe meghökken, már úgy látszik, hogy a konceptusból is kizökkent, zavarában az órájára néz és azt mondja:

„Fiatal barátom, most már nincs idő a *pilpulra*, jöjjön délután hozzám, majd otthon folytatjuk.“

A rebbe tovább fejteget, de a gyülekezet az ifjú títánra gondol, aki most a parókás hölgyközönség számára az, ami *Csortos* vagy *Beregí* a lipótvárosiaknak. Ilyenre rábizhatja az ember a gyermekét, mondja a törvénytisztelő zsidó, azilyent nem kell tanáccsal, vagy szemrehányásokkal ellátni, legfeljebb pénzbeli támogatással és ezt megéri. „Világ pillérjei“ azilyen emberek, ezekben konzerválódik a tudomány és a vallás, amely nélkül nem volna érdemes élni sem zsidónak, sem másvallásúnak. És ha világi műveltséget (Tora im derech eret) is szerzett a derék ifjú, akkor ez csak fokozza a megbecsülését.

Ez tegnap volt így. Ma ezen a téren egy kis eltolódás vehető észre. Az ortodox papák a világiás vőt szeretik, aki lehet talmudista is. Az üzleti világ másként alakult; a vőnek magának kell küzdenie az egzisztenciáért, pénzbeli támogatásra manapság nem számíthat, az após annyi hozományt ad, amennyit ígért, de inkább kevesebbet, a tudós ember pedig a praktikus életben mint „slemil“ van jelen.

A leendő férj lelki konstrukciója azonban a leányra nem tartozik. Ő ahhoz megy, akihez adják. Benső vonzódás, megértés, kölcsönös harmónia az ő számára tartalmatlan frázisok. Neki esküje van és a házasesletben ehhez igazodik. Neki gyerekei lesznek; a benső vonzódást és a kölcsönös harmóniát ezek számára tartogatja.

A MUNKÁSLEÁNY.

A zsidó munkásleány megismertetéséhez megint példához folyamodom és megint az életből vett példához.

A leány, akiről itt szó leszen, a Tercsí volt, a nyomdánkban alkalmazott berakóleány. Egy alkalommal elmondta nekem, hogy hogyan jutott a gép mellé. Az apja egy kis falu korcsmárosa volt, aki élete derekán halt el és özvegyén meg apró hat gyerekén kívül, három ki nem fizetett borszámilat hagyott hátra. Feljöttek Pestre, ahol egy Lujza-utcában lakó rokonuknál szálltak meg. Egy heti pihenő után a jól fejlett tizenhatéves Móric a fegyvergyárba ment napszamosnak és szombaton tíz forintot hozott haza, a Matíld egy kartongyárba vétette fel magát heti hét forint bérért, a Tercsí pedig idejött és a nyomtatott ívek rendbehozásáért minden munkanapra kapott nyolcvan krajcárt. Ebből a pénzből heten laktak, ettek, ruházkodtak és a három apró testvér még iskolakönyvet is kapott. Most már mindegyiküknek valamivel többje van, de azért mulatságra mégsem telik, mert az anyjuk beteges lett és orvos meg patíka felemésztik a kereseti többletet.

Tercsí a pufók, egészséges arcával és elfogulatlanságával, a szapora, de azért okos beszédével, takaros, tiszta ruhácskáival hamarosan szerzett férjet magának. A főrikkancsunk vette feleségül és ez kitünő partie volt, mert *Klapholz* Simon józan, törekvő ember letére nem maradt az ujságárusítói pályán, hanem a megtakarított pénzén előbb egy kültelki vendéglőt nyitott, amit nemsokára egy kávéméréssel cserélt fel. Tercsí azóta elkerült a szemem elől és a minap, a Ferencvárosban járván, betévedtem az üzletükbe. Örömmel fogadott és anélkül, hogy erre megkértem volna, elmondta a házassága történetét.

Amikor az első üzletet átvették, az ura lehozatta Galiciából az anyját és egy kis szobát rendezett be neki, mert a tüdőbeteg asszonyt nem engedhette egy szobában a két aprósággal. Csakhogy az öreg asszonyt nem lehetett eléggé elkülöníteni a gyerekektől, úgy hogy az idősebbik három héttel a nagyanyja halála után ugyanabban a betegségben meg is halt. Azóta újabb kettő is született, az Izi és Árminka, de ezzel a házi áldással szemben újabb gondok is jelentkeztek. A szomszédban egy szemrevaló özvegy kávémérést nyitott és az özvegygel barátságot tart egy kerületi rendőrtiszt. Ez pedig éppen elég ok, hogy más üzlet után nézzenek.

— Mi lesz — kérdem — ha a másik üzlet nem sikerül?

— Akkor visszamegyek az ujsághoz. De nem berakóleánynak, mert a nap nagyobbik fele a gyerekek számára kell, hanem rikkancs-asszonynak. Így csak délután leszek elfoglalva és mégis kereshetek nyolcvan krajcárt napjában.

A legtermészetesebb hangon mondta, a végén kacagott is, de ebből a nevetésből már hiányzott az az üde fény és szín, ami leánykorában olyan megejtő volt.

— Látja — tette még hozzá —, ilyenek azok a jó partiek, amiket mi, szegény leányok csinálunk.

DR. SINGER LEO: A MULT ÉS JÖVŐ BECALÉL-KIALLÍTÁSA.¹

Néhány hét lefolyása után a magyar zsidóság körében — és bizonyára azon túl is — egy új név lesz otthonossá: a jeruzsálemi „Becalél”. Ma még idegenül hangzik, alig néhányan tudnak csak róla; de nemsokára bevonul azok közé a nagy nevek közé, amelyeket a Mult és Jövő tett nálunk ismertté és a magyar zsidóság és az egész műkedvelő és műpártoló magyar közönség tudni fogja, hogy van Jeruzsálemben egy elsőrangú iparművészeti iskola, amely a Becalélnek, a Biblia első iparművészeinek a nevét viseli és amely a hatalmasan fejlődő zsidó képzőművészettel párhuzamosan csodálatos rohamossággal lendítette a magasba a zsidó iparművészetet.

A „Becalél” jeruzsálemi iparművészeti iskola keletkezése új fejezetet kezd a palesztinai zsidóság történetében.

Néhány lelkes tudós és művész pendíti meg az eszmét, hogy alamizsna helyett teremtsünk munkát és megélhetést a palesztinai zsidóság számára és íme, egy művész érző lelke megtestesíti, megvalósítja az eszmét. Boris Schatz áll a mozgalom élére és 1906-ben megalkotja Jeruzsálemben a műipariskolát.

Boris Schatz nemcsak művész, aki „Matiszjáhu” alakjában a makkabeus hősnek, a szabadságra vágyó zsidónak a lelkét és a „zsidó anya” alakjában a zsidó kebelnek olyan mélységét faragta a halott márványba, aminő érzelmet a hideg kö

¹ A kiállítás Budapesten, a Könyves Kálmán szalonjában (Nagymező-utca 37—39) lesz.

Berakott ezüst eszrogtartó. (A jeruzsálemi Becalél műhelyéből.)

még soha ki nem fejezett. De éltető, teremtő erő is, aki tanít és szervez, oktat és tervez, nevel és számol. Az a művész, aki itt a modern világban már hírt és nevet szerzett, Ferdinánd cárnak, a mai bolgár hősnek udvari szobrása volt, ott hagyja brüsszeli műiskoláját és elmegy a szegény palesztinai zsidókhoz, kiválaszt közülök néhány ifjút és gyermeket és viszi őket a művészet szárnyain magas célok felé.

Először csak két kis szobában helyezkedik el, ott lakik, ott tanít. Onnan tekint szét európai szeme. Jeruzsálem földje ihleti csak igazán munkára. Nincs más ember a földön, aki úgy ismerné Palesztinát, mint ahogy Boris Schatz megismerte rövid hét esztendő alatt. Ismeri a régi és az új Jeruzsálemet. Nagy és értékes múzeumot állított fel a régi emlékekből, Palesztina növényzetéből, közeiteiből és állatvilágából.

A két kis szobában megfért az első évben minden, ott tanított kőfaragást, faszobrászatot, agyagipart. A második évben már asztalosinasok és esztergályostanoncok is nyertek oktatást. Tanultak szövést, fonást és filigrán munkákat. Kézműipart mindenféle ágban, fiúk és leányok, ifjak és öregek.

És művészeket is nevelt. Segítette benne a nagy Hirszenberg Sámuel. Illő, hogy róla is megemlékezzünk a Becalél méltatásakor.

Hirszenberg a lodzi zsidó gettónak fia, zsidó vonást vitt a festészetbe, mert lelkével teremtett. Az volt a leghőbb vágya, hogy Izrael hajdani országában festhessen és Boris Schatz mellett neveljen olyan zsidó ifjúságot, aminőről Goluszképe mellett álmódott. Rövid egy esztendeig élt csak Jeruzsálemben, beteg volt a teste, de boldogan halt meg, örömmel és reménnyel. Ő, aki a zsidó fájdalomnak volt a megszólaltatója és százezrek fájdalmát vitte a vászonra. Halála nagy veszteség volt a Becalélnek is. De Boris Schatz annál többet dolgozott. Tanárokat vitt maga mellé (köztük Krestin is), akik zsidó tudományban és művészetben, világi és kereskedelmi ismeretekre oktatják a Chalukának tétlen, kéregető gyermekeit. Levelez az egész világgal, összeköttetéseket keres a Becalélnek. Tervezője és referense a Palesztina-bizottságnak, mely azon iparkodik, hogy élő, eleven ipart teremtsen a Holt-tenger mellékén. Támogatást keres és szerez, kiállításokat tervez és rendeztet az egész világon és így értékesíti gyermekei munkáját.

A Becalél iparművészeti termékei Európa és Amerika

A jeruzsálemi „Becalél“ iparművészeti iskola munkái.
 A közepen ezüst fűszertartó, köröskörül tálcák és szédertálak, különböző héber motívumokkal.

minden nagyobb városában, ahol eddig kiállításra kerültek a legmesszebbmenő sikert aratták sőt az iparművészeti szakkörök osztatlan elismerését is kivívták maguknak. És egészen bizonyos, hogy a Mult és Jövő Becalél-kiállításai, amelyeket *Budapest* és az ország nagyobb városaiban rendezünk, csak fokozni fogják a Becalél-munkák diadalait.

Ezer tanulója van ma a Becalél iskolájának, több száz zsidó család él ma künn a növendékek munkájából. A Nemzeti alap, amely a Becalélnek a telket adta, nemrég a Jemenből kiüldözött zsidóknak egy kis telepet bocsátott rendelkezésére, ahol most Boris Schatz által művészi oktatásban részesülve, a palesztinai zsidóság munkás, kenyérkereső tagjaivá válnak és nagyban hozzájárulnak a zsidó műipar fejlesztéséhez.

A Becalél programja: a palesztinai zsidóság ipari és művészi nevelése és a szegénységének megszüntetése. Ehhez nemcsak jóakarat, ehhez nemcsak művészek odaadó, fáradhatatlan buzgalma kell, hanem tőke is. A zsidóságnak kötelessége tehát, hogy ezt a műipari kiállítást megtekintse, hogy meggyőződjék róla, mit tud a Becalél és mire lenne képes. Másutt, más országokban egyesületek vették a

Becalél támogatását a kezükbe, tagokat gyűjtenek, közvetítik a Becalél ipartermékeinek és műremekeinek eladását. Prágában, ahol legutóbb mutatkozott be a Becalél, a kiállítást a hitközség dísztermében rendezték, a műtárgyak eladását pedig a legelőkelőbb hölgyek végezték. Nálunk eddig a zsidóságnak csak egészen csekély része vett tudomást a Becalél létezéséről. Bizva bizunk azonban benne, hogy most az egész magyar zsidóság érdeklődése és figyelme lelkesedéssel fordul a Mult és Jövő Becalél-kiállítás felé és lelkesedését és áldozatkészségét fenntartja a kiállítás utáni időkre is.

Hiszen a Becalél nem is áldozatot kér, hanem munkáinak vásárlását. És aki a Becalél műhelyéből egy fadaragványt, egy filigrán ezüstdarabot, egy csipkezsabut, egy szőnyeget, egy virágvázát, egy ékszerdobozt, egy eszrogtartót, egy chanukamécsest, egy szédertálat, egy nyakkendőöt, egy

papírvágót, vagy bármily apró kis tárgyat néhány koronaért megvásárol, értéket visz a házába, mert a Becalél munkái értékesek, művésziék; és áldást visz a házába, mert szegény jeruzsálemi zsidó műiparosokat juttat vele új munkához és kenyérhez.

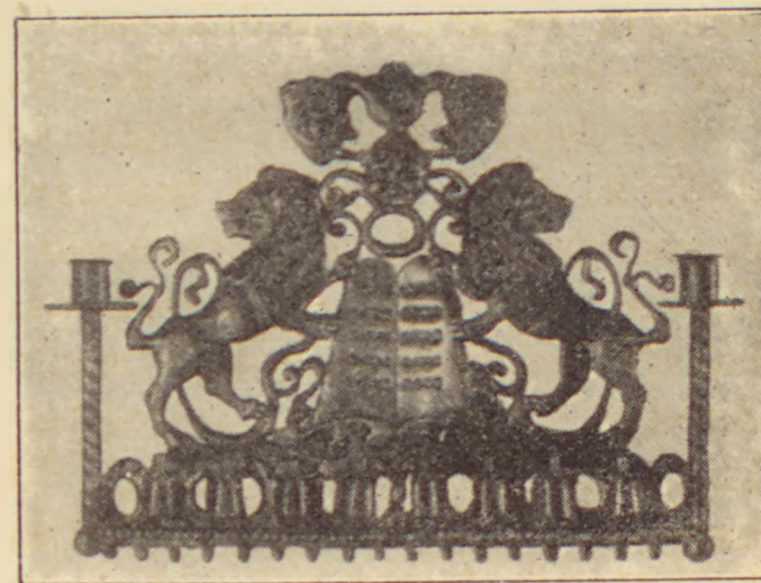
Bronz függőlámpa. (Becalél.)

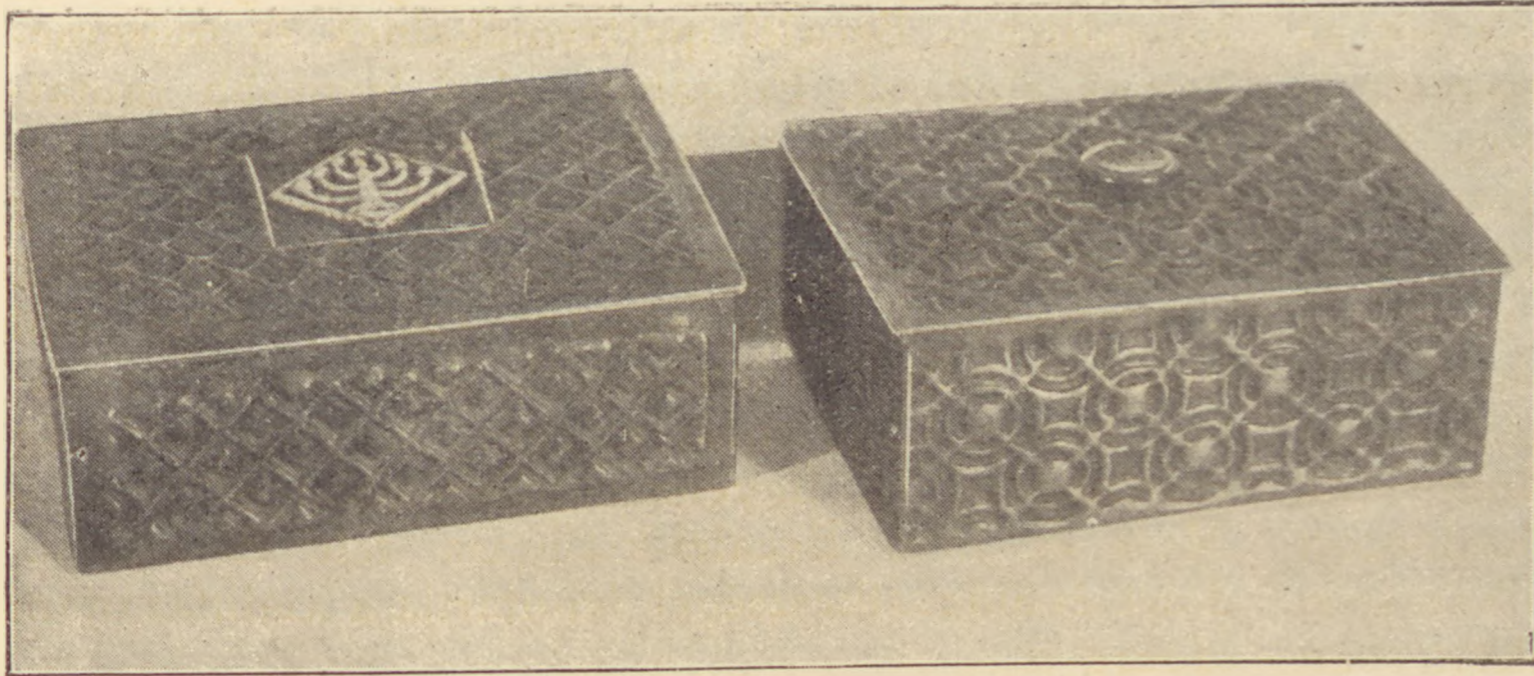
Ezüst fűszertartó (Becalél.)

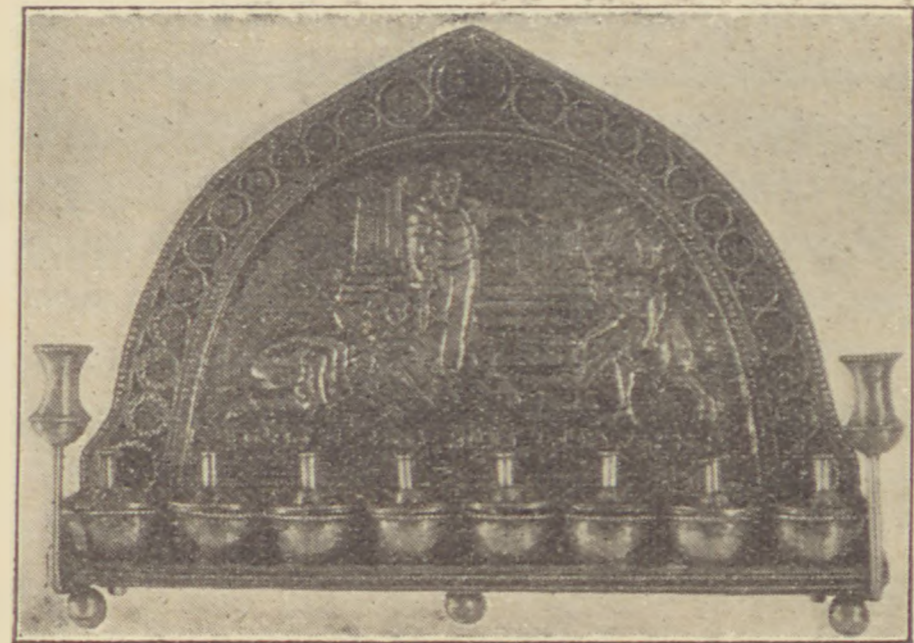
Gyertyatartó (Becalél.)

Chanukagyertyatartó. (Becalél.)

Batíkmunkák. (A Becalél műhelyéből.)

Chanukamécs. (Becalél.)

KAPOS ANDOR: PÉNTEK ESTE. (MOZIDRÁMA.)

MINDEN JOG FENNTARTVA.

I. kép: Egy kisvárosi zsidó család ebédlője. Este. Péntek esti gyertyák. Apa. Anya. Illés fiuk. Ráchel leányuk.

Apa megáldja feleségét és gyermekeit. Megmossa kezeit. Felszegi a kalácsot. Körüloszt. Vacsoráznak.

Illés (körülbelül 18 éves, sápadt, nyurga ifjú) édesanyja mellett ül. A legjobb falatokat kapja.

Vacsora közben vendégek érkeznek. A leány a tele boros poharat Illés elé teszi. Ő mondja az asztali imádságot. Azután Illés a talmudot magyarázza. Áhitattal hallgatják.

II. kép: Falusi utca. Fűszerkereskedés. Kocsi.

Illés jön a boltajtóból. Koffer a kezében. Apja, anyja, nővére kikísérik. Búcsúznak. Illés elhajtat.

III. kép: Budapest. A Rákóczi-út. A tömegben Illés. A kapukban nézi a lakáscédulákat. Egyik házba bemegy.

IV. kép: Reggel. Illés már az öltözéssel készen van. Kelet felé fordulva reggeli imáját mély áhitattal, ide-oda hajlongva mormolja. Fején és karján imaszíjj. Vállán talisz.

Lakásadónéja benyit. Illés elröstellli magát. Lekapja kalapját és imaszíjját, de már késő. Lakásadónéja értésére adja, hogy zsidó szobaurat nem tart. Visszaadja a szobabér összeget. Illés fogja cókmojkját és távozik.

V. kép: Az egyetem aulája. Sok diák. Illés egyik oszlop mellett félénken nézi a sokadalmat. Egy jogász monoklín át fixirozza. Aztán tüntetőleg befogja orrát és szándékosan Illés lábára lép. Illés bár felszisszen, mégis ő kér bocsánatot.

VI. kép: Étterem. Vigan vannak az ebédnél a diákok. Illés, kalapját fenntartva, helyet foglal az egyik asztalnál. A kiszolgáló pincértől halat kér. Bejön a jogász. A másik asztalhoz ül és aztán barátai gúnyos hahotája mellett kenyérgolyókkal dobálja Illést. Aztán a jogász leüti Illés fejéről a kalapot. Mindenki kacag, Illés is mosolyog és amikor a jogász kezét nyújtja, alázatos és félszeg hajbókolások közt kezetszorít. Jön egy pájeszes, kaftános zsidó. Letelepszik Illés asztalához. Köszöntik egymást. Jogász a lengyel zsidóval kikezd, ki

csak egy pohár sört iszik. Illés a zsidó védelmére kel. Szó szót követ, a lengyel zsidó éppen imádkozik. Jogász lecsapja a lengyel zsidó sapkáját és belemarkol pájeszébe. Illést elfogja a düh. Arculüti a jogászt. Nagy lárma. A lengyel zsidó futva menekül. A jogász ráveti magát Illésre. A többi szétválasztja. Segédek választanak. A négy segéd tanácskozik. Illés meglapulva távozik.

VII. kép: Illés szobája. Esti szürkület. Illés levelet ír.

Írás: „Kedves Szüleim! Párbajoznom kellett, mert ellenfelem meggyalázta hitünket. Ha meghalnék, bocsássatok meg, de nem tehetett másképp szerető fiatok Illés.“ A levél befejezése után meggyújtja a pénteki gyertyákat. A csupasz asztalnál egyedül és elhagyatottan ül és könnyezik.

VIII. kép: Vívóterem. Hajnali szürkület. Ellenfelek és segédek jelen vannak. Előkészületek. Felek félmeztelenül felállanak. Illés vezna, gyöngye legény; a jogász hatalmas, robusztus, sportban edzett alak. Illés fázósan összeborzong. A jogász önhitt. Megkezdődik. Illés vadul hadonázik, megvágja a jogász keze fejét. A jogász erre dühödten rácsap Illés fejére. Illés elesik. Segédek, orvosok hozzárohanak.

IX. kép: Kórház betegterme. Illés nagy seblázban fekszik. Egy apáca részvétellel hajlík föléje. Illés felnyitja szeméit. Apáca megitatja. Illés hálásan kezet csókol az apácának. Apáca téríteni akarja, nyakláncán függő feszületet tartja, de ő egész testében reszketve, hadonászni kezd; aztán nagy kínjal felül és ágya melletti ruhadarabokból kikeresi a cidáklit, nyakába veti és miközben az apáca térítési szándékát folytatja: azt csókolja. Mikor apáca abbahagyja, tintát és tollat kér.

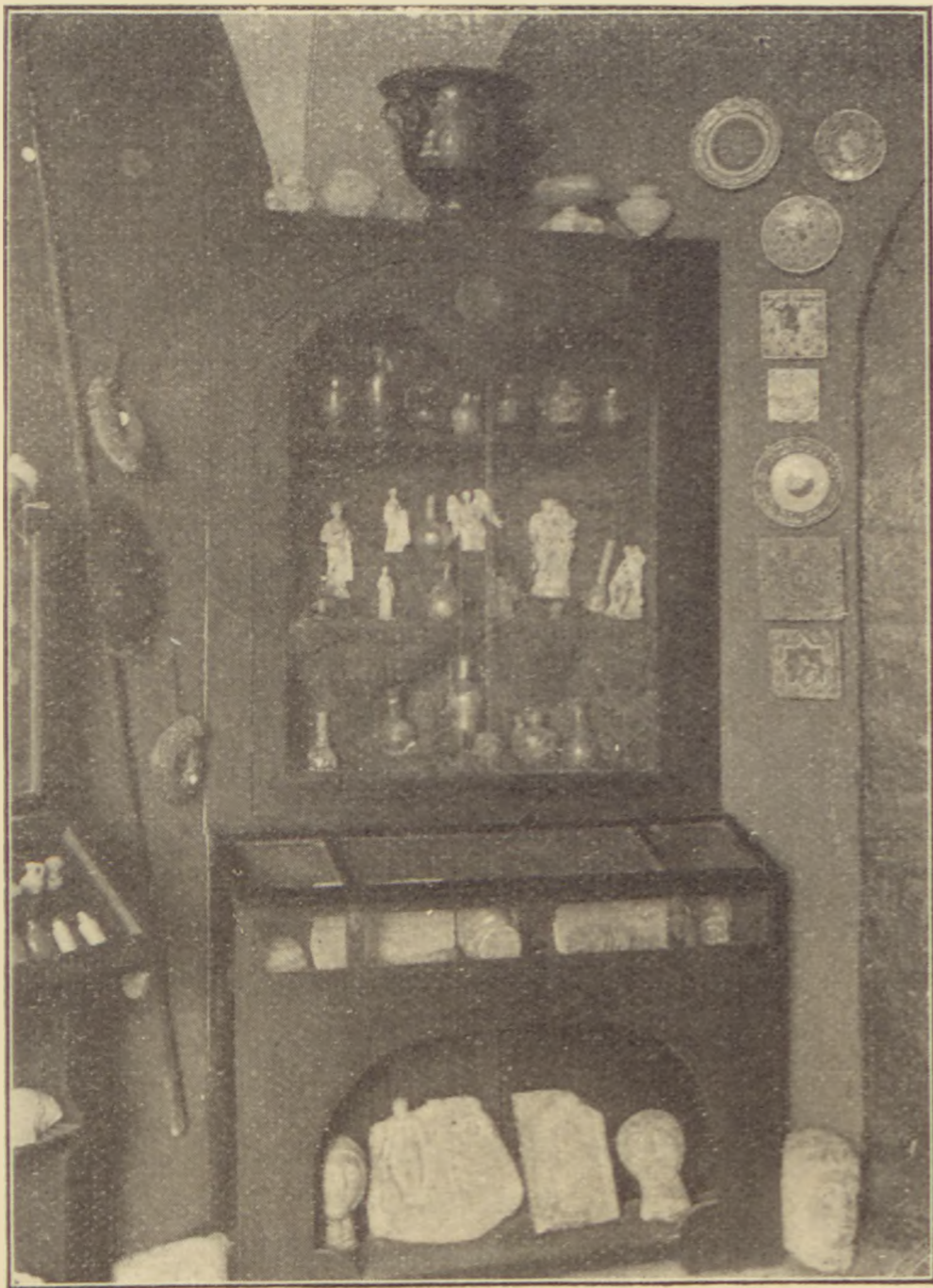
Írás: „Drága Szüleim! Jó egészségben szorgalmasan tanulok. Az orvosi pálya nekem való. Csókol szerető fiatok Illés.“

Betegvizit. Thury professzor jön két asszisztensével. Megállanak Illés ágya előtt. Vizsgálat. Illés felkelhet. Megpróbálja. Professzor és apáca támogatja. Professzor észreveszi a cidáklit. Gúnyosan kacag. Mutatja a többinek. Apáca, asszisztensek, betegek nevetnek. Professzor és kísérete tovább vonul. Illés visszabújik az ágyba. Lerángatja a cidáklit és dühösen dobja a székre.

X. kép: Laboratórium. Thury professzor, Illés és a többi tanítványok. Thury épp bevégezt egy műtétet. Minden kérdésére hallgatás a válasz, de Illés mindegyikre precíz választ ad. A professzor helyeslőleg bólint és meleg kézszorítással tünteti ki a boldog Illést.

XI. kép: Doktorí promoció. Thury rector magnificus és a négy dékán Illést több ifjúval doktorrá fogadja.

XII. kép: Thury professzor lakása. Thury íróasztalánál dolgozik. Szolga jelent. Belép Illés. Legkedvesebb tanítványát örömmel fogadja. Cigaretával kínálja, de Illés nem dohányzik. Belép Ella, Thury professzor nagyon szép leánya. A bemutatkozásnál nagyon félszegen viselkedik Illés. A leány szépsége nagy hatással van rá. Búcsúzás. Az

Részlet a Becalél múzeumából Jeruzsálemben.

ajtóban még egyszer visszatekint és a két fiatal tekintete találkozik.

XIII. kép: Ella hálószobája. Ella súlyos betegen fekszik. Az az apáca ápolja, aki Illés betegágya mellett volt. Thury professzor belép és aggódva figyel leánya üterét. Aztán gondterhes homlokkal fel-alá jár. Bemegy a szomszédos szobába.

XIV. kép: Thury dolgozó szobája. Thury telefonál.

XV. kép: Orvosi laboratórium. Illés fehér orvosi köpönyegben dolgozik. Megszólal a telefon. Megdöbbenve hallgatja Thuryt. Sebbei-lobbal leveti az orvosi köpönyeget és felveszi kalapját. Kisiet a szobából.

XVI. kép: Thury dolgozó szobája.

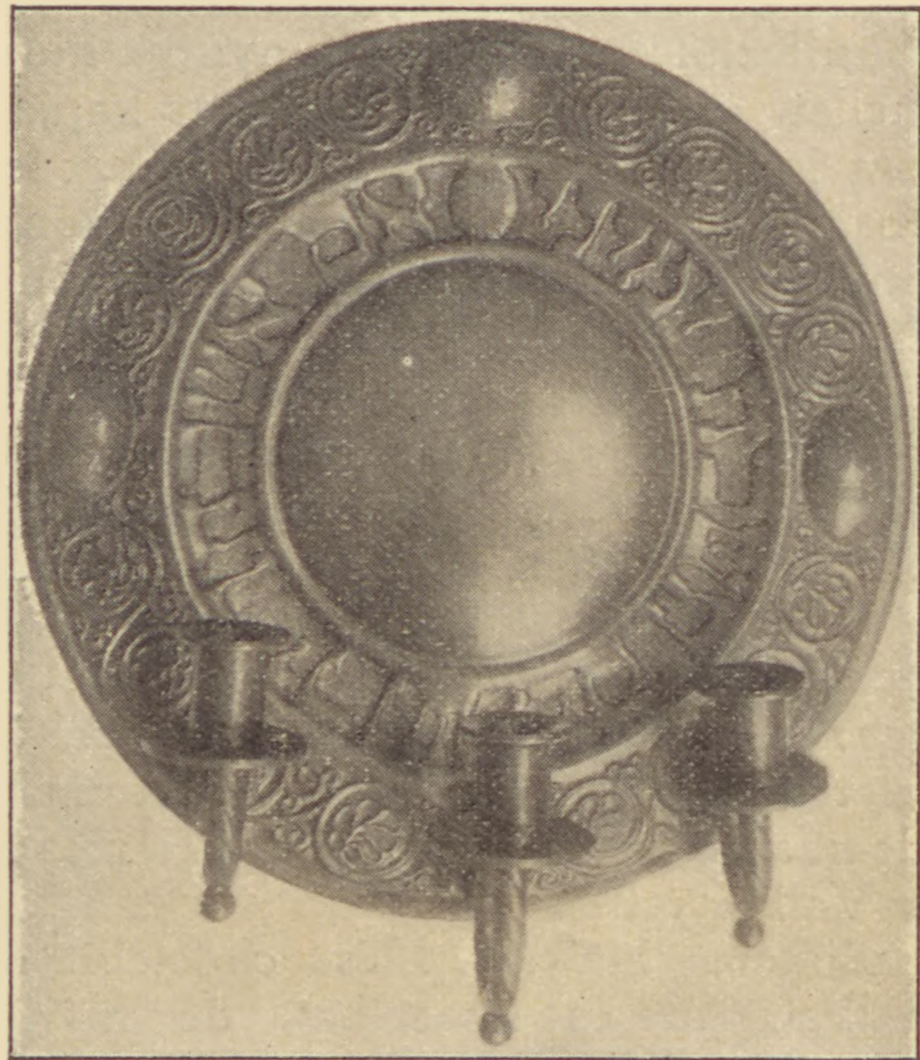
Belép Illés. Thury meleg kézszorítással fogadja.

Thury könnyezve beszél hozzá. Illés mélységes megdöbbenéssel hallgatja. Belépnek a szomszédos szobába.

XVII. kép: Ella hálószobája. Illés keze reszket, mikor Ella üterét vizsgálja; de aztán hidegvérrel figyel óráján az ütőérverést. Thury nagy aggodalommal figyel. Aztán Thuryval egy ablakmélyedésbe vonul és komoly arccal tanácskoznak. Valamiben nem egyeznek meg. Illés nem enged. Visszamegy a betegágyhoz és hosszan vizsgálja az ájultan fekvőt. — Ella hirtelen felveti szempilláját, megismeri Illést, mosolyog és gyöngéden megszorítja Illés kezét.

Nagy öröm. Az apa ráhajol a betegre és megcsókolja, aztán könnyezve szorítja meg Illés kezét. Illés nagy boldogan távozik.

XVIII. kép: Illés szobája. Elegáns garzonszoba. Illés vidáman füttyörészve szedegeti ki a szekrényből zsakettjét és cilinderét. Spanyolfal mellett öltözködik. Most már megvan borotválva (azelőtt szakállt viselt). Takarítónő két ezüstgyertyatartót hoz és az

Gyertyatartó. (Becalél.)

asztalra akarja állítani, de Illés gúnyosan mosolyog és int, hogy vigye ki a takarítónő a péntek esti gyertyákat. Illés fejébe vágja cilinderét és távozik.

XIX. kép: Ella hálószobája. Ella jobban van. Szobaleány jelent. Belép Illés virágcsokorral. Ella boldogan köszöni meg Illés figyelmét. Apáca fejcsóválva figyel őket. Aztán élénk gesztusok mellett meséli el Ellának a kórházjelenetet a cidáklival. Ella elkomolyodik. Illés halotthalványan látja Ella hangulatváltozását. Szabadkozni kezd. Apáca felmutatja a feszületet, Illés kezével eltolja; erre a feszületet Ella kapja a kezébe és odatartja Illés ajkához. Illés ekkor is szelíden eltolja, erre Ella kacér mosollyal ajkát csücsöríti. Illés önfeledten meg akarja csókolni, de Ella villámgyors mozdulattal Illés ajkához érinti a feszületet. Illés elkapja

ajkát, de a másik pillanatban rátapad szerelmese ajkára. Önfeladt, szerelmes mámorral csókolóznak. Ella intésére apáca Ella fényképét oda hozza. Illés töltő tollat nyújt Ellának. Ella ír.

Írás: „Völegényemnek — Ella.“

Illés hálásan kezét csókol. Apáca háttérben keresztet vetve imádkozik.

XX. kép: Illés szobája. Illés cilinderrel a fején és köpönyegben hazaérkezik. Kiveszi tárcájából Ella fényképét és boldogan csókolja. Az íróasztalon levél. A borítékra ránéz, összerázkódik, felszakítja.

Írás: „Édes fiam! Nagyon aggódunk, hogy hosszú hallgatásodnak betegség az oka. Mikor leszünk olyan boldogok, hogy újra velünk együtt ünneplés a péntek estét? Ha szeretsz: haza jössz! Csókol Anyád.“

Illés kiejti a levelet. Nagyon meg van illetődve. Ella fényképe megvigasztalja. Hirtelen elhatározással kézikoffert vesz elő és abba rak be fehérneműt és ruhát. A szekrényben kezébe kerül a tfilin-zacskó. Kinyitja. Kiesik belőle a két imaszíj és a cidáklí. Habozik, aztán visszarakja. Futólag a zacskót ajkához emeli és aztán visszateszi a szekrénybe.

XXI. kép: A szülői ház ebédlője. Péntek este. A gyertyák már égnek. A szülők és a leány már lemondtak Illés érkezéséről. Ekkor kocsí áll meg

Ébenfadoboz elefántcsontberakással. (A Becalél műhelyéből.)

a ház előtt. Az apa megdöbbenve ismeri meg az érkezőben Illést. Az anyának és Ráchelnek örömet is megrontja, hogy Illés megsértette a szombatot. Illés belép. Az anya és Ráchel nyakába borulnak, de apja komoran fogadja köszönését. Illés anyja magyarázatára megérti az apai harag okát, bocsánatkéréssel közeledik, de apja csak a felesége nógatására fog vele kezét. Leülnek az asztal köré, de Illés elfelejtette kalapját feltenni. Az apa komoran mered maga elé és csak mikor Illés kalapját a nővér előhossa: szeli fel az ünnepi kalácsot. A vacsora nyomott kedvben kezdődik. Egyszerre Illés kiveszi tárcájából Ella fotográfiáját és boldogan megmutatja anyjának menyasszonya képmását. A nők örömmel nézik a képet és megcsókolják a boldog völegényt. Az apa is kíváncsi,

bár nem akarja elárulni. A képet utoljára ő tekinti meg, de e pillanatban kitarul az ajtó és belépnek a rendes péntek esti vendégek, köztük a rabbi is. Illés elteszi a képet. Üdvözlí az érkezőket, de azok nem fogadják köszönését, sőt a rabbi elnéz a feje fölött. Vége a vacsorának. Illés a nőknek folyton menyasszonyáról beszél. Az imához szükséges pohár bort az anya Illés tányérja mellé állítja. A rabbi és az előjárók feszülten figyelnek. Illés szelíd gesztussal elhárítja a tisztséget, tovább tolja a poharat. A rabbi erre az indulattól reszketve ruhájából előránt egy ujságlapot és egy cikket mutat az apának.

(A cikk bekerítve. A lap címe: Zsidó Ujság.)

Írás: „Hítehagyott lett Róna Illés dr., a kiváló sebész. Allítólag szerelem az ok, de rossz nyelvek úgy mondják: mindenáron egyetemi tanár akar lenni. A várpalotai hitközség elnöke, Rosenberg Jakab apja a hítehagyottnak. Mély fájdalomában hitsorsosai részvétellel osztozunk.“

Az apa kezéből kiesik az ujság, dermedten néz a fiára. Aztán felkel és a fia felé tesz néhány lépést. Anya és leány közbevetik magukat. Illés megsemmisülve áll egy helyben. Az öreg zokogva kérdezi: igaz-e a szörnyű hír? Illés halkán rebegi, hogy igen, de mentségére előrántja a fotográfiát. Az apa azonban nem hallgatja meg, hanem kiterjesztett karokkal megátkozta. Anya és leánya kétségbeesve borulnak az apa keblére, be akarják fogni átkot mondó száját, de ő lerázza őket; majd Illést akarják kétségbeesett öleléssel maradásra bírni, de az apa a sarokba lóditja őket és aztán

Réz virágváza. (Becalél.)

erős gesztussal kiutasítja Illést. Megtörtén, görnyedt, tántorgó lépéssel vándorog ki az éjszakába Illés. Mikor a szobát elhagyja: az apa sirva, jajongva rogy le egy karosszékre. Családja és barátai vigasztalják, de ő lerázza őket és aztán feláll és el kezd mondani a halottak imádságát: a kadist. Az anya és leánya hajukat tépve rohannak ki a szobából. A rabbi és a többi asszisztálnak a kadis imához.

XXII. kép: Illés elegáns szalonja. Illés és Ella boldogságának már van gyümölcse: egy kis fiú. A gyermek játszik, a szülők boldogan nézik. Távírat érkezik.

Írás: „Apja halálosan megbetegedett, anyja csak önben bíz. Jöjjön és operálja meg. Dr. Körös, körorvos.“

Illés megdöbbenve mutatja a sürgönyt Ellának és aztán műszereit egy fekete bőrtáskába dobálja.

XXIII. kép: Az apai ház ebédlője operációra elkészítve. Műtőasztal, rajta fekszik a nagyon beteg apa. Két orvos sürgölődik körülötte. Az egyik kloroformos sísakot tesz a fejére. Kinyílik a szomszédos szoba ajtaja és megjelenik a küszöbön Illés orvosi vászonköpönyegben. Háta megett zokog az anya és a nővér. Ő vigasztalja őket, majd az orvosoktól megtudakolja, hogy a beteg elaludt-e. Az egyik orvos figyel a lélegzétvételt, majd int Illésnek. Illés kituszkolja a szobából a nőket, bezárja az ajtót, aztán odasiet a műtőasztalhoz. Az operációs kés megvillan a kezében, de épp hogy belevágott a testbe: megmozdul a beteg, felnyitja szemét és megismeri fiát. Az apa felül és lázas hörgéssel ajtót mutat a fiúnak. De Illés nem enged, rákiált az orvosokra, hogy fogják le és kötözzék az asztalhoz az apját; de az orvosok hiába erőlködnek, a vadul hadonázó beteggel nem bírnak. Erre Illést kéri a távozásra. Illés habozik, rimánkodva könyörög az apjának, de az hajthatatlan, erre Illés keserves zokogással kitámasztja a szobából. A két orvos folytatja az operációt.

XXIV. kép: A másik szoba. A könnyező Illést zokogva állják körül anya és nővér. Illés az ajtóra

XXV. kép: Az operációs szoba. Illés könnyezve akar ráborulni apja tetemére, de a halott megüvegesedett tekintetét nem bírja ki megbomlott idegzete; ájultan esik az egyik orvos karjába.

XXVI. kép: A dohány-utcai templom főkapuja egy mazkir nap dél-előttjén. A kapun írás: „A halottak üdvéért mondandó imádságot ma délelőtt háromszor tartjuk.”

XXVII. kép: A Dohány-utca, háttérben a templom. Egy elegáns orvosi fogat robog erre. Kiszáll Illés. Óvatosan körülnéz és aztán elvegyül a templom felé siető tömegbe.

XXVIII. kép: A dohány-utcai belső csarnok egy pillanatra látható az óriási ájtatos közönséggel. Majd újra a kitárt kapu. Ott is rengeteg sokan imádkoznak. Teljesen hátul megtörtén imádkozik Illés.

XXIX. kép: A szülői ház ebédlője. Újra péntek este. Tükörfehér abrosszal leborítva. Hófehér abrosszal az asztalon, rajta a kalács szalvétával letakarva. Néhány pillanatig nincs senki a szobában, majd a szomszédos ajtó kitarul. Ujjongva szalad be Illés kis fia. Az ajtóban egymást átölelve jön: középen Ella, tőle jobbra anya, balra Ráchel; utánuk Illés. Az özvegy könnyben úszó szemmel némán néz Illésre, ki megérti az anyai könnyet, felteszi kalapját, leül a kalács elé, a nők és a kis fiú köréje tele-

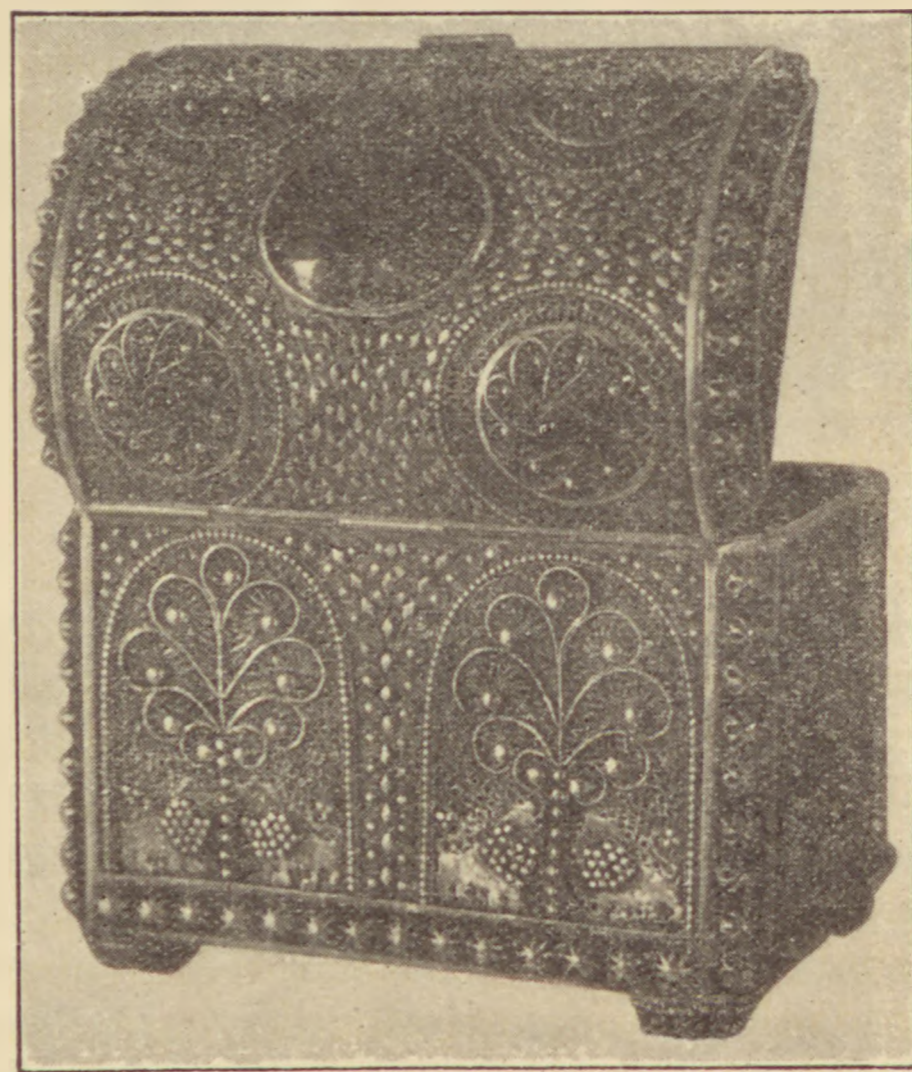

Szőnyeg. (A Becalél műhelyéből.)

Chanukamécs, vert ezüst, összekötve filigrán- és batik-munkával. A közepén Boris Schatz Makkabeus-szobrának reliefe. (Becalél.)

illeszti fülét és elálló lélekzettel várja a híreket. Az ajtó felpattan és a küszöbön az egyik orvos halálraváltan kiáltja: meghalt. A család zokogva ront be az operációs szobába.

Ezüst ékszerdoboz, színes kövekkel berakva. (Becalél.)

pednek. Illés brohet mond, aztán megszegi a kalácsot, először ő harap bele, aztán oszt anyjának, Ellának, Ráchelnek. Ella megeszi a kalácsot és meghatottan összecsookolózik Illésel. Aztán Illés a kis fiúval elmondja bróchet és neki is szel a kalácsból.

TOLL- HEGYRŐL

NEOLOG UNIFIKÁCIÓ. Ha nem is olyan sűrűn, mint azelőtt, de azért még mindig elég buzgón beszélnek az ortodox, neológ, statusquo és szefard „felekezeti“ magyar zsidók unifikációjáról, ami álomnak is szép, valóságnak pedig gyönyörű volna. Hogy is prédikálta az egyik fiatal neolog rabbi és doktor: „Az égről lehulló láng volna az egységes magyar Izrael“. Csakhogy az a baj, hogy egy fiatal ortodox rabbi és doktor ugyanakkor emígyen prédikált: „A derült égről lecsapó villám volna az egységes magyar Izrael.“ De nem is erről akarok itt beszélni, hanem inkább arról, hogy míg a különböző magyar zsidó „felekezetek“ unifikációján fáradozunk, magában a neológ zsidóságban tulajdonképpen a legnagyobb unifikációtlanság uralkodik. Nem is szólva arról, hogy majdnem mindenkinek más saját külön unifikációs terve van és nem szólva arról sem, hogy akinek saját külön unifikációs terve nincsen, az rendszeren nem is tudja, miről van tulajdonképpen szó — a neológ zsidóság a maga kebelében egyáltalában nem hajtotta még végre az annyira áhitott unifikációt. Itt van pl. a legnagyobb neológ hitközség, a *budapesti*. Azaz, hogy éppen arról van szó, hogy nincs is budapesti neológ hitközség, hanem van pesti neológ, budai neológ, kőbányai neológ hitközség. És ha a főváros megvalósítja a „nagy Budapest“ tervét és idecsatolja a periferiákat, akkor lesz Budapesten legalább 20 neológ hitközség. Holott pl. Bécsben az egész politikai kerület egy hitközséget alkot, Berlinben pedig még 57 vidéki község is tartozik a berlini hitközség kebelébe. Aztán itt van két másik nem igen barátságos neológ „nagyhatalom“: a hitközség és a chevra. Bécsben a hitközségnek évi félmillió jövedelme van a temetkezésekből, melyek ott szintén a hitközség ügykörébe tartoznak, nálunk hitközség és chevra mint két konkurrens áll egymással szemben. Aztán vannak cionista neológok és itoista neológok, akik szintén nincsenek valami nagyon unifikálva. Továbbá I. M. I. T. neológok és O. M. I. K. E. neológok, akik azonban most már legalább egy teremben unifikálják felolvasásaikat. Legújabbán pedig van Isten kegyelméből neológ országos irodánk és neológ unifikációs irodánk. És még megeshetik, hogy a neológ országos iroda és a neológ unifikációs iroda éppen az unifikáció miatt fog egymással szembe kerülni, hogy ne mondjuk hajbakapni. Szóval, jó volna talán kissé gondolkodni egyelőre magának a neológ zsidóságnak unifikációján.

BECALÉL-KIÁLLÍTÁS. Fogadni mernék, hogy a Mult és Jövő Becalél-kiállítása alkalmából is akadnak majd jámbor együgyű lelkek, akik sóhaj-

tozva fogják elpanaszolni: „Íme, megint a gettó! Gettó az iparművészetben!“ És ahelyett, hogy jámbor, együgyű lelkük örülne, hogy íme a művészet, de még az iparművészet is kivetíti a szegény zsidókat a gettóból és szabad emberekké emeli; és íme, a zsidó motívumok és jelek, amelyeket oly sokáig gettóba szorítottak, felszabadultak és a művészet fényében ragyognak, szóval ahelyett, hogy örülnének vagy ujjongnának, sopánkodni fognak és nagyképüsködni. Mert az mindenesetre könnyebb és olcsóbb, mint valami iránt érdeklődni és valamit megérteni. De fogadni mernék, hogy lesznek más együgyű fajták is, akik suttogva, vagy tán hangosan fogják hajtogatni: „Borzasztó! Jeruzsálemből kiállítani iparművészetet! Hiszen Jeruzsálem egyenlő Cionnal és hát akkor — hát akkor ez tiszta cionizmus és hazaárulás!“ És most menj és magyarázd meg a fajankónak, hogy először pro primo: cionizmus zsidó kultúrprogramot és Palesztina-munkát jelent, tehát egyáltalában nem egyenlő a hazaárulással; másodsor pro secundo: nemrég volt itt egy japán kiállítás és az úgy-e mégsem volt sem japanizmus, sem tokionizmus, hanem tisztán csak japán művészi kiállítás, amit megtekinthetett és amiből vásárolhatott még a leg-hazafiasabb orosz is, akinek pedig volna némi-nemű oka arra, hogy a muszkaverő japánokra haragudjon. A Mult és Jövő Becalél-kiállítása sem lesz egyéb, mint egyszerűen Becalél-kiállítás, vagyis minden izmus nélkül való kiállítása gyönyörű iparművészeti termékeknek, amelyek mindenesetre mégis közelebből érdekelnek bennünket, minthogy azoknak készítőmesterei nem japánok, nem oroszok, hanem zsidók. És azt csak nem lehet nekik bűnül felróni, hogy — palesztinai zsidók?

A LIPÓTVÁROSI KASZINÓ SZENZÁCIÓJA. A világért se tessék valami igazán hajmeresztő szenzációra gondolni. A Lipótvárosi Kaszinó féltve örködik régi jó hírneve fölött. Különösen nagy gonddal ügyelt mindig arra, hogy valahogyan zsidó hírbe ne keveredjék. Es e célból a zsidómentes kaszinó igyekezett lehetőleg keresztényt választani elnökül, aki egyszersmind a tagok között a tiszteletbeli „díszgoj“ állást is betöltötte. De éppen itt van a kutya eltemetve, vagyis éppen itt és ebben rejti a szenzáció. Mert, amint hírlík, ezúttal a Lipótvárosi Kaszinó többsége zsidót választ meg elnökül, ami az eddigiéik után szinte hihetetlennek látszik. A rossz nyelvek azonban már azt is tudni vélik, hogy az új „zsidó rezsim“ alatt a bakk-asztalhoz felállítják a „Tórász emesz“ perselyét és minden nyertes tartozik a nyeremény 10⁰/₀-át, 3⁰/₀ kasszaskontó levonásával, abba beledobni. Emiatt állítólag kiválási mozgalom is indult meg a keresztény tagok közt, akik csak azért nem léptek ki már eddig is tömegesen, mert összesen egy keresztény tag volt eddig és az is meghalt Bánffy elnök személyében.

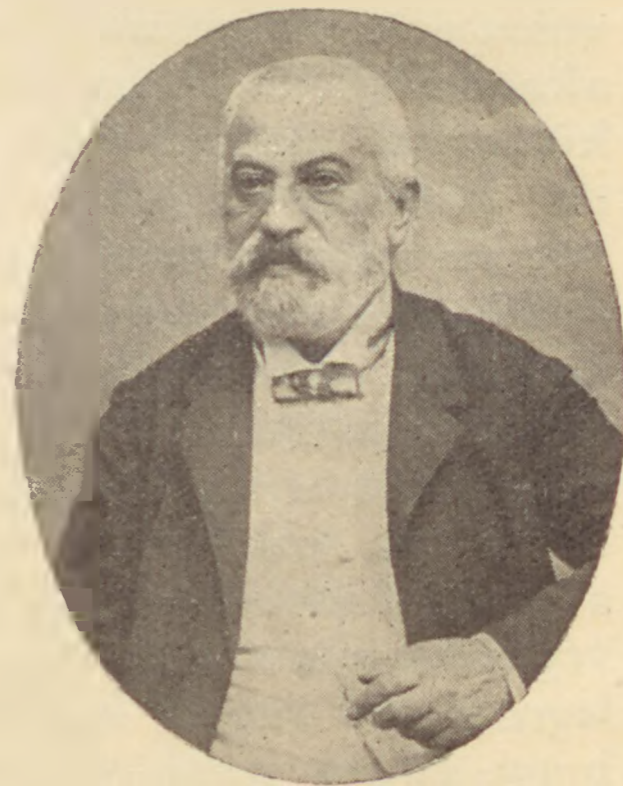
HELVEI ÉS ELVEI. A pesti hitközségnek egyik benfentes emberétől hallottam a következő érdekes apróságot: Mikor Helvei Tivadarnak, a bukott kőbányái képviselőjelöltnek meghalt az atyja (a milliomos Heidelberg), a pesti hitközség felemelte a dúsgazdag örökös kultuszadóját 300 koronával. Helvei azonban erre éktelen dühre fakadt és megjelenve a hitközség székházában, kijelentette az ott levő előljárónak, Breitner L. Zsigmond udvari tanácsosnak, hogy ő bizony „le fogja vonni a kultuszadóemelésből a konzekvenciákat.“ Breitner ömél-tósága fölényes mosollyal felelt: „Kérem, mi nem akarunk „lekiismereti“ kényszert gyakorolni. Ha az ön „meggyőződése“ 300 koronaért más vallás felé vezérli, szabad az út, az is, amely Róma felé vezet. Csak méltóztassék nekem megmondani, hogy milyen vallásra tér át, katolikusra, vagy reformátusra, evangélikusra, vagy unitáriusra?“ Helvei erre meglepődve kérdezte: „És miért érdeklí ez méltóságodat?“ „Csak azért — felelt udvariásan az előljáró —, mert tudni szeretném, melyik felekezetnek kell gratulálnom új hívéhez.“ Helvei lefözve távozott és nemsokára csakugyan kikeresztelkedett, aminek csak most jött meg a nemezise, a kőbányái képviselőválasztásnál. Helvei megjelent ugyan mint képviselőjelölt a kőbányái izr. nőegylet teaestélyén is, de ez mind nem használt. A választás napján egy utcasarkon valaki a következő diskurzusokat hallotta. Két zsidó: „Csak nem fogsz mint jó zsidó, arra a mesümedre szavazni!“ „Echelász“ — felelte jó zamatossággal a kőbányái izr. civis. Két keresztény: „Csak nem fogsz mint jó keresztény, arra a Heidelberg—Helvei zsidóra szavazni?“ „Hogy a fenébe is!“ — hangzott a kurta felelet. Helvei megbukott éppen azért, mert „keresztény-zsidó“ volt. A választás pedig, amint mondják, 150,000 koronájába került, amiből éppen 500 évig fizethette volna a hitközségnek a 300 koronákat.

A HAZAFIAS PUCK. Puck, vagy Spuck, vagy hogy is híjják úr eltökélte magában, hogy miként a nagy Pikler, ő is vigyázni fog Magyarországra, annak is izraelita vallású hazafiaira és ezek közül is legesleginkább a pesti izr. hitközség kebelébe tartozókra. Tehát kapta magát és valamelyik bizottsági ülésen leckét adott a hitközségnek tősgyökeres zsargon nyelven és hamisítatlan galíciai gesztusokkal a magyar hazafiságból. Az előkelő tagok, akik tisztában vannak vele, hogy a pesti izr. hitközség mindig megtette a maga hazafias kötelességét, eleinte bosszankodhattak, de aztán mégis derűsen élvezhették az unalmas ülés ingyen-kabaré számát. És hogy Puck, vagy Spuck, vagy hogy is híjják úr miért vállalta ennek a számnak a szerepét, melyhez annyit érthet, mint a Tyuk az ábécéhez, az az ő privát passziója lehet. Mondhatni, elég olcsó passzió. Mindenesetre olcsóbb, mint pl. a magyar haza kedvéért megtanulni magyarul írni-olvasni, sőt olcsóbb, mint pl. kivenni a zsebből húsz fillért és letenni a haza oltárára.

Secundus.

SZOCIÁLIS MUNKA

AZ ELSŐ JÉMENI HÁZ. Többször irtunk már a Mult és Jövőben a jemeni zsidókról, akik Délarábiából az üldözések elől menekülve, Palesztinában telepedtek le. Olvasóink bizonyára még emlékeznek dr. Lukács Leó munkatársunknak idevágó kitünő cikkeire, amelyekben reámutatott arra, hogy a jemeni zsidók bevándorlása a produktív zsidó néposztályok értékes gyarapodását jelenti Palesztinában. Mert hiszen ők Jemenben is földműveléssel és kézművesiparral foglalkoztak és így szívesen adnak nekik munkát akár a zsidó kolóniákon, akár a Becalél iparművészeti iskolában. Megélhetésük tehát biztosítva van, csak az a baj, hogy nincs lakásuk, minthogy Palesztinában általában nagy a lakáshiány. A Nemzeti Alap úgy igyekszik a bajon segíteni, hogy sürgősen kismunkásházakat épít számukra, amelyeknek mind-egyike egy-egy családnak elegendő és körülbelül 1000 koronába kerül. Több mint 150,000 koronát fordított eddig erre a célra, de a kérdés teljes megoldására szüksége van a nagyközönség áldozatkészségére is. Mi természetesen készséggel propagáltuk a nemes szociális eszmét és örömkre szolgál, hogy az első jemeni házat nyugtázzhatjuk ma számunkban. A házat néhai Lindenbaum Jakob özvegye, született óbudai Freudiger Sára és gyermekei adományozták a boldogult nevére. Ez lesz tehát az első jemeni munkásház Palesztinában, amelyet magyar zsidó adományozott és amely egy magyar zsidó patrícius család nemes gondolkodását fogja hirdetni. Reméljük, hogy e szép példa követőkre talál és a Mult és Jövő következő számaiban is alkalmunk lesz majd egy-egy jemeni házat nyugtázni és a munkásházak magyar adományozóinak arcképcsarnokát bővíteni. Hisz ezer koronával ilyen gyönyörű részre lehet szert tenni a palesztinai kolonizáció szent munkájában! Amint értesülünk, dr. Dömény Lajos ügyvéd lelkes agitációja folytán már is több helyen idült meg mozgalom, hogy többen közösen alapítsanak egy-egy jemeni munkásházat, ami mindenesetre szintén üdvös és nemes cselekedet.

Néhai Lindenbaum Jakob.

KRÓNKA. KÉSZEMLE

AZ OMIKE ÚJ PÁRTFOGÓ TAGJAI. Mint már több ízben jeleztük, az OMIKE újabb elnökségi határozata értelmében a pártfogó tagok, akik évi 20 korona tagsági díjjal lépnek be az egyesületbe, megkapják a Mult és Jövön kívül a *dr. Hevesi Simon* szerkesztésében megjelent gazdag tartalmú Kultúr-Almanachot is, mint tagilletményt díjtalanul. Akik 30 korona tagsági díjjal lépnek be az egyesületbe, megkapják a díszkötésű Kultúr-Almanachon kívül a Mult és Jövöt díszkiadásban. Ezt a kedvezményt az OMIKE nemcsak az újonnan belépő pártfogó tagoknak, hanem a régieknek is nyújtja, amennyiben a portóra szükséges 30 fillért szerkesztőségünknek előzetesen beküldik. Utolsó számunk megjelenése óta a következők léptek be az OMIKE pártfogó tagjai sorába:

30 koronás tagsági díjjal: *dr. Hoselitz Gyula* kir. törvényszéki bíró Budapest, *Herczfeld Frigyes* Budapest, *Salamon Jakab* szénnagykereskedő Budapest, *Központi Kereskedelmi és Iparbank* Budapest, *Ehrlich Emil* igazgató Budapest, *Lövenstein Arnold* a Pallas nyomda igazgatója Budapest, *Schneller Lajos* kereskedő Budapest.

20 koronás tagsági díjjal: *dr. Béli Izor* ügyvéd, író Budapest, *dr. Hirtenstein Leó*, a Herzl szanatórium főorvosa Budapest, *Medgyes Alajos* építész Budapest, *Vital Jakab* kereskedő Budapest, *dr. Bernhardt Arthur* ügyvéd Budapest, *Vermes József* műépítész Budapest, *Erdélyi Náthán* mérnök Budapest, *Gergely Jenő* mérnök Budapest, *Heidelberg Testvérek* fatermelők Budapest, *Szél Árpád* igazgató Budapest, *Sós Armin* főfelügyelő Budapest, *dr. Zimmermann Vilmos* ügyvéd Budapest, *Winter Ernő* nagykereskedő Budapest, *dr. Milch Mór* ügyvéd Budapest, *dr. Stein László* ügyvéd Budapest, *dr. Bajor Armin* ügyvéd Budapest, *Wolf Adolf* magánhivatalnok Budapest, *Stein Vilmosné* Budapest, *Vig Géza* kereskedő Budapest, *Schmiedl Mihály* fakereskedő Budapest, *Lukács Vilmos* igazgató Budapest, *özv. Róth Józsefné* magánzó Budapest, *Kírz Adolf* igazgató Budapest, *Róna Márk* aligazgató Budapest, *Poll Imre* aligazgató Budapest, *Trebitsch Miksa* főfelügyelő Budapest, *Singer Vilmos* felügyelő Budapest, *Kurzweil Károlyné* kereskedő Budapest, *Bamberger Károlyné* kereskedő Budapest, *Popper Hugóné* Budapest, *Kereskedelmi Kaszinó* Baja, *Fleischer Gyula* ékszerész Baja, *dr. Halász József* földbirtokos Baja, *Schey Hugó* hivatalnok Sopron, *dr. Mészáros M.* ügyvéd Bácsalmás, *Kalmár K.* építésmérnök Bácsalmás, *dr. Bányai M.* táblabíró Bácsalmás, *Reisz Dávid* kereskedő Bácsalmás, *dr. Pápa Arnold* orvos Bácsalmás, *dr. Dávid Arthur* ügyvéd Bácsalmás,

Hegedűs Oszkár Zombor, *Renner Géza* gyáros Párkány, *Nádas Nándor* Budapest, *dr. Kabos M.* orvos Zombor, *Kaufmann Emil* Zombor, *Joszits Irén* Zombor, *Heuduska Adolf* Zombor, *dr. Fischl Manó* Zombor, *Vámosi Márton* Bácsszentiván, *Krausz Hugó* Apatin, *Abrahám Sándor* Apatin, *Spitzer Izidor* Apatin, *dr. Récsei János* ügyvéd Apatin, *Hubert Áron* Órszállás, *Kohn Náthán* Nagykörös, *Royal Szálloda* Eszék, *dr. Klein Aladár* Eszék, *Schidlauer L.* malomigazgató Dárda, *dr. Berger Lajos* Dárda, *Weisz Mihály* igazgató Budapest, *Popper Samu* földbirtokos Budapest, *Tibold Sándor* földbirtokos Budapest, *Brachfeld Oszkár* kereskedő Budapest, *Neu Samu* és fiai gyáros Budapest, *Friedmann Miklós* kereskedő Budapest, *Erdős Bertalan* kereskedő Budapest, *Vogl József* mérnök Budapest, *Fleischmann Manóné* magánzó Budapest, *Königsberg B.* kereskedő Budapest, *Márer Jakab* kereskedő Budapest, *Ingusz Zsigmond* kereskedő Budapest, *dr. Vajda Jenő* ügyvéd Budapest, *Kovács Lajos* hivatalnok Budapest, *Fleischl Róbert*, műépítész Budapest, *dr. Bleyer Vilmos* ügyvéd Budapest, *Makrai Teofil* mérnök Budapest, *Milch Ferenc Nándor* fabizományos Budapest, *dr. Schein Mór* orvos Budapest, *Berger Izidor* cégvezető Budapest, *Ifj. Braun Ignác* kereskedő Budapest, *Fischer Sámuel* kereskedő Budapest, *dr. Sebestyén Samu* ügyvéd Budapest, *dr. Vajna Armin* orvos Budapest, *Laendler Aladár*, fakereskedő Budapest, *Bäck Adolf* fakereskedő Budapest, *Mautner Gyula* igazgató Budapest, *Meinl Gusztáv* igazgató Budapest, *Sparber Testvérek* kereskedők Budapest, *Bellvue* kávéház Budapest, *Teichner Gyula* kereskedő Budapest, *Horváth Akos* kereskedő Budapest, *dr. Révai Izidor* Budapest, *Klauber Sámuel* Budapest, *Groszmann Jakab* igazgató Budapest, *Hoffmann Imre* kereskedő Budapest, *Hartenstein Jenő* kereskedő Budapest, *Spitz Márk* fakereskedő Budapest, *dr. Káldor Gyula* ügyvéd Budapest, *dr. Weisz Ödön* ügyvéd Budapest, *Seemann Jenő* cégvezető Budapest, *Halbrohr Adolf* mérnök Budapest, *Bruck Mihály* kereskedő Budapest, *Lukács Emil* igazgató Budapest, *Rothberg Vilmos* kereskedő Budapest, *Glasner Gyula* fatermelő Budapest, *Havas Arthur* kereskedő Miskolc, *Mandula Mór* kereskedő Mezőnyék, *Weinberger Mór* fakereskedő Madaras, *Globusz Hírlapiroda* Fiume, *dr. Leitner Benő* Újvidék, *dr. Grossmann Adolf* ügyvéd Újvidék, *dr. Tibor Dezső* ügyvéd Újvidék, *Lövenberg Lajos* kereskedő Újvidék, *Schiff Abraham* kereskedő Újvidék, *Kis Lipót* kereskedő, *Haas Albert* kereskedő Újvidék, *Molnár Oszkár* Újvidék, *Brüll Fülöp* Újvidék, *Székely Sándor* kereskedő Zsabolya, *Weisz Arthur* Zsabolya, *Weltman Lipót* Csurog, *Hamburg József* Beszterce, *Markovics Ignác* Kolozsvár, *Boskovics Henrik* Kolozsvár, *Sámuel Jenő* Kolozsvár, *Gidály Illés* Kolozsvár, *Weisz Mendel* Kolozsvár, *Krausz Miksa* Kolozsvár, *Herczeg Ignác* Kolozsvár, *László Vilmos* Kolozsvár, *Brunner Sándor* Kolozsvár, *Krammer Hermann* Kolozsvár,

Weisz Ignác Szigetvár, Dverls Manó mérnök Pest-szentlőrinc, dr. Bacher Pál ügyvéd Budapest, Gyenes Ede hivatalnok Budapest, dr. Baum Ignác orvos Budapest, dr. Schwartz László orvos Budapest.

NEUBERGER ZSIGMONDNÉ. A póznak s az allűröknek nagy keletje van a nyilvános szereplés tág területén, de a szociális munka terén nem lehet velük sokra menni. Itt hamar kitudódik, kit hajt munkára a lelke, kit a hiúsága. Mert a hiúság munkája maga is hiúságos, foganattalan; csak a lelkes munka biztat maradandó sikerrel. Csak szívvel lehet hozzáférni a szívekhez, amelyeket adakozásra és közreműködésre hívunk fel; csak szívvel férközünk a szívekhez, amiket vigasztalni, fölegyenesíteni, erősíteni akarunk. Voltaképen

tehát nem is sok kell az emberbaráti tevékenységhez, mert hiszen szíve, hajlítható szíve mindenkinek van. De mivel másrészt a szív az embernek legnagyobb kincse – mert egy csöppnyi jóság többet ér tengernyi gazdagságnál –, úgyszólván mindenét viszi bele munkájába az, aki szívével dolgozik.

Ezzel a móddal lett a jótékonyság segédmunkásává Neuberger Zsigmondné is, akit ép-

pen most jubilál a kolozsvári izr. nőegylet és aki megalakulása óta elnöke az országos izr. patronage-egyesület kolozsvári helyi bizottságának is. Amivel Istennek áldoz, azzal áldoz az Isten gyermekeinek, embertársainak is: szívével. Nem szónokol sokat és nem pózol semmit, de annál többet dolgozik. A két nagy jótékonysági szervezetben, amelyeknek élén áll, szinte minden munkát egymaga végez. Mindenkit ismer s mindenki ismeri őt; s aki ismeri, szereti. Mivel szívét adja az embereknek, az emberek viszont szívüket adják neki cserébe. Szegénynél, gazdagnál nincs is népszerűbb egyéniség Kolozsváron, mint Neuberger Zsigmondné. (E.)

PURIM A MEGYÉNÉL. Horovitz Mór ungvári munkatársunk közli velünk a következő érdekes históriái apróságot:

1805-ben a keresztyén böjt idejére esett a zsidó purim. Ungvárt pedig a zsidók éppen akkor nagyon

is hangos jókedvvel ünnepeltek. Hiszen csak egyszer van purim az esztendőben. De az ünneplés oly hangos volt, hogy beleszólt a vármegye is. Nem rosszakaratból, hanem böjt idején hangosan mulatni akkor nem csendháborítás volt, hanem más elbírálás alá esett. Ungmegye 1805. jkönyvében (55. lapon) ezt olvassuk:

„Elő adatván az is, hogy a бүti napokon a Sidók musikával és álorcában Ungváron fel és alá jártak. Meg hagyatott a Járásbéli Szolga Biráknak közönségesen, nevezetesen pedig fő Sz Birónak P(álóczi) Horvath Ádámnak, hogy e részben megtevéen a vizsgálast, olly hathatos rendeléseket tegyenek, hogy Бүti napokon a Sidók musikával és maskarában ne járjanak.“

Fenti határozat azonban purim után született és az 1806. évi purimig bizonyára meg is feledkezett róla a tekintetes vármegye.

SZOMBAT DÉLUTÁNI ELŐADÁSOK NŐK SZÁMÁRA. Dr. Hevesi Simon, akinek a neve a pesti zsidóság szellemi életének történetében új fejezetet jelent, ismét új zsidó intézményt hív életre, amelynek hivatása az lesz, hogy a zsidó nőket belevonja a zsidóság gondolatainak körébe. A szefira-hetekben Peszach és Sebuoth ünnepe között szombat délutánonként valláserkölcsi előadásokat fog tartani a hitközség fiúárvaházának templomában a zsidó nők számára, hogy megismertesse velük a zsidó vallás lényegét és eszmei tartalmának örök értékeit. Az új intézmény kétségtelenül meg fogja tenni a maga hódító útját és dr. Hevesi példája követőkre fog találni az egész országban. A hitközségeknek pedig minden esetre kötelességük, hogy ilyen irányú törekvéseket támogassanak. Hiszen első sorban az a hitközség feladata, hogy a zsidóság eszméit és így a zsidóságot konzerválja. De maga az állam is, amikor a felekezeteket erkölcsi tényezőkül fogadja el és hatalmával támogatja, egyszersmind kötelességévé teszi a felekezeteknek, hogy a maguk erkölcsi értékeit hűveikkel megismertessék. Ennek pedig egyik leghathatósabb módja az, hogy a nőket, a jövő nemzedék nevelőit, részesítsék a nekik és a mai kor színvonalának megfelelő valláserkölcsi oktatásban. És hogy dr. Hevesi előadásai ilyenek lesznek, arról nem illik bővebben szólnunk nekünk, akikkel dr. Hevesi, mint a Mult és Jövő szerkesztőbizottságának elnöke, oly közeli nexusban áll.

KERESKEDELMITANFOLYAM LONDONBAN. Lapunk állandó londoni levelezője, dr. László Berthold, kinek a Cíty-ben import-üzlete van, ma-

ALAPÍTÁSI ÉV

1862

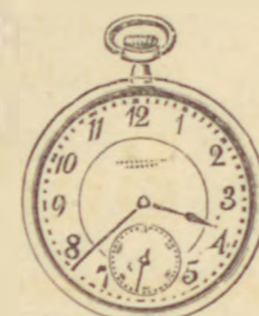
• CHRONOGRAFH •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTÖK

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc, Francia-, Angol- és Németország zseb-, inga- és díszórágyárainak lerakata.

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYÜRÜ-
ÓRÁK JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

gyar honos hallgatók számára befejező kereskedelmi tanfolyamot létesít. A tanfolyam feladata lesz a szakiskolák által nyújtott elméleti oktatásnak kiegészítése, betetőzése egy abszolút gyakorlati alapon nyújtandó eljárás formájában. Az előadó tanárok a hivatásos nyelvészen kívül egytől-egyig előkelőbb cégek főnökei, intézői, ú. m. bankigazgatók, tőzsdetagok, exportcégek vezetői, nagy áruházak managerjei, solocitorok stb., akiket az évek folyamán lebonyolított ügyleteik révén szerzett tapasztalatok mindenképen elsőrangú kereskedőkké avattak és akiknek az útmutatásai a hallgatókat a tudásnak olyan kimeríthetetlen forrásához juttatják, melyet pénzben értékelni tisztára lehetetlen. Amint a tervből látjuk, az előadók ilyenén szervezése még azon előnnyel jár a hallgatókra nézve, hogy közvetlen személyes érintkezésbe lépve a londoni City számos főemberével, ezek révén feltétlenül számíthatnak a képességüknek megfelelő alkalmaztatásra, akár ezek üzletében, akár ezek ajánlatára más nagynevű cégeknél. A tanfolyam hat hónapig tart és ez év július 1-én veszi kezdetét.

AZ I. M. I. T. FELOLVASÁSAI. Az Izr. Magyar Irodalmi Társulat ezidei felolvasó ciklusa méltán sorakozott az I. M. I. T. eddigi felolvasóestjeihez akár belső akár külső siker tekintetében. A ciklus teljes programja a következő volt: 1912 november dr. Kiss Arnold: Messinaizmus. Lenkei Henrik: Salamon és Jób. Újvári Péter: Szezonkeresztények. 1912 december. Bodor Zsigmond: Horn Ede emlékezete. Felekí Sándor: Falumból (versek). Szilágyi Géza: Salamon király Endorban (vers). — 1913 január. Sebestyén Károly: Heine és a zsidóság. Mezey Sándor: Keleti szimfónia (vers). Nádai Pál: Idillek. — 1913 február. Szegő Andor: Prolog. Heller Bernát: Eötvös emlékezete. Jánosí Engel Róbert: Eötvös és a zsidóság. — 1913 március. Patai József: A biblia költészete. Beregi Oszkár: Szemelvények a bibliából.

NÖEGYLETEK SZÖVETSÉGE. Az Izr. Nőegyletek Országos Szövetsége, amelynek eszméje a Mult és Jövő propagandája folytán az összes

illetékes köröket meghódította, május hó közepén az O. M. I. K. E. ezidei közgyűlésének napján tartja alakuló ülését, amelynek az alapszabályok megvitatása és a tisztikar megválasztása lesznek a fő programpontjai. Az alapszabálytervezetet, tudvalevőleg néhány hónappal ezelőtt kinyomatta az előkészítőbizottság és megküldötte az ország összes nőegyleteinek, aminek az eredmény az volt, hogy a régiéken kívül ismét számos nőegylet jelentette be szerkesztőségünknek a Szövetséghez való csatlakozását. A Szövetség tehát a jövő évadban már megkezdheti működését, amelynek eredménye a zsidó nőegyletek életének teljes regenerálása és a zsidó szociális munkának új, modern mederbe való terelődése lesz. Az O. M. I. K. E. pedig májusi közgyűlésén meglelégedéssel fog beszámolhatni az általa és a Mult és Jövő által létrehozott nagy horderejű új alkotásról.

LOUIS FEIST. Csak az ortodox nábobok hazájában, Németországban és ott is leginkább a majnai Frankfurtban képzelhető el az olyan egyéniség, mint Louis Feist volt, aki az ő 30 milliónyí vagyona, egy világcég irányítása, fejedelmi jövedelme és európai műveltsége mellett, olyan konzervatív zsidó életet élt, hogy egy napot sem mulasztott el anélkül, hogy egy kis talmudot ne tanult volna. Majdnem minden európai nyelven beszélt, de legszentebb nyelvének a hébert tekintette. Háza szigorú ortodox ház volt, sőt gyermekeit is a középiskolák elvégzése után jesiván neveltette. Mint a frankfurti ortodox hitközség elnöke, számos új intézményt létesített, minthogy általában jövedelmének nagy részét jótékony célokra fordította. Ő volt a főfaktora a világ egész ortodox zsidóságának egyesítését célzó „Agudá“-nak, amelyet szinte élete ideáljának tekintett. Rothschildi stílus volt benne, ahogyan az csak a Rothschildok hazájában fejlődhetett.

A PÁRKÁNYI IZR. HITKÖZSÉG tisztikara folyó évi március havában következőképen alakult meg: Elnök: Manovill Dávid; alelnök: Pick Simon; pénztáros: Salzer Miksa; titkár: dr. Tarnai Béla; templomgodnokok: Markstein Simon és Haas Mór; iskolaszéki elnök: dr. Frühauf Béla;

PIECHNIK

Legelőkelőbb szalon fejmosás, ond., fésülés és manikűr részére. Elsőrangú a hajmunkák (postischek) előállításában. Hajmunkáink kizárólagosan természetes színű hullámhajból készülnek. Specialista a hajfestés terén; csakis kipróbált, ártalmatlan szerek használatnak. A szépségápolást, arc- és fejmassaget elsőrendű erők végzik. A szépségápoláshoz szükséges összes kozmetikai cikkeknek nagy raktára. • **Telefon 31. szám.** Legújabb Képes árjegyzék gratis & franco! Polgári árak! Pontos és lelkiismeretes Kiszolgálás!

Budapest, IV., Váci-utca 8., félemelet

képviselőtestületi tagok: Fantusz Ede, dr. Kuffler Hugó, Pauncz Soma, Renner Géza, Schiller Lípót, Schöfer Jenő, dr. Schrank Mór és dr. Wilhelm József; jegyző: Kiss Sámuel.

SIKETNÉMANÖVENDEKEK FELVÉTELE.

Az izr. siketnémák orsz. intézetében a jelen iskolaév végén több megüresedő alapítványi hely kerül betöltésre 7—10 éves szegény siketnémák részére. Még pedig az intézeti alaptól fenntartott alapítványi helyek közül hét, az orsz. izr. iskolaalaptól négy és a Baumgarten Henrik-féle alapítványból egy; továbbá több kedvezményes és fizetéses hely. Az orsz. izr. iskolaalap helyeiért a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz kell folyamodni, a többi alapítványi helyekre a kérvények az intézet igazgatóságához (VII., Bethlen-tér 2.) nyújtandók be május 15-éig. Melléklendők: születési, himlőoltási, szülők vagyoni állapotát igazoló hatósági és tisztiorvosi bizonyítvány, mely utóbbira az úrlapot az intézeti igazgatóság megküldi a folyamodóknak. Minden egyéb felvilágosítással szívesen szolgál az intézet igazgatósága.

MARGITTAI NEUMANN MIKSA DR.

A közvélemény általános meglepéssel fogadta azt a hírt, hogy a király Neumann Miksa dr.-nak, a magyar jelzálogbank igazgatójának, valamint törvényes utódainak „margittai“ előnévvel a magyar nemességet adományozta. A királyi kitüntetés ez alkalommal olyan férfiút ért, aki méltán rászolgált

erre az elismerésre. Szorgalmával és tudásával küzdötte ő fel magát egyik legelőkelőbb pénzügyintézetünk vezető pozíciójába és a közgazdaság terén valóban érdemeket szerzett; mint zsidó pedig minden zsidó kulturális ügy iránt nemes érdeklődéssel viseltetik.

JADLOWKER, januári számunkban két érdekes intervjut közöltünk róla és egy arcképet, amelyet a művész a Mult és Jövőnek ajánlott. Most még csak egy adattal akarunk szolgálni ennek a nagy zsidó énekesnek az életrajzához. Estélyt rendezett a pesti orthodox nőegylet és felkérte Jadlowkert, hogy azon közreműködjön. És Jadlowker, akinek minden trilláját ezresekkel honorálják, eljött és letett néhány gyönyörű dalt, mint fejedelmi ajándékot a zsidó jótékonyágnak eme szerény oltárára. Hogy ez a nagyúri gesztus csak fokozta a rajongást, amely Jadlowkert körülveszi, az csak természetes. Ezt tolmácsolta Blau Sárka, özv. Blauné sz. óbudai Freudiger Mira alelnöknőnek bájos leánya, aki az egylet nevében pompás ezüst babékoszorút nyújtott át a meleg ovációktól meghatott művésznak.

A MULT ÉS JÖVŐ BECALÉL-KIÁLLÍTÁSA dátumát, minthogy a tárgyak Jeruzsálemből való ideérkezésének idejét pontosan előre tudni nem lehet, csak jelen számunk megjelenése után állapíthatjuk meg. A kiállítás megnyitása (a Könyves Kálmán Társulat szalonjaiban. Nagymező-utca

HÖLGYEIM!

Tekintsék meg

SINGER és KOSCH

női ruha-, modell-árúháznak, Budapest, VI., Nagymező-u. 16. (Andrássy-út sarok)

most megérkezett

francia ruha-

angol Kosztüm - és

bluzkülönlegességeit

Dús választék! Olcsó szabott árak!
Eredeti modellek leszállított árban!

27—39. szám) április hó végén, vagy május hó elején lesz. Budapesti előfizetőinknek, miként a Lilién-kiállításra, ezuttal is tiszteletjegyet fogunk küldeni. De kívánatra készsággel küldünk tiszteletjegyet vidéki előfizetőinknek is, akik a kiállítás megtekintésére a fővárosba óhajtanak fölrándulni. Azokat, akik valamely vidéki városban Becalél-kiállítás rendezésére vagy propagálására vállalkoznának, kérjük, hogy nemes szándékukat szerkesztőségünknek bejelenteni szíveskedjenek. A kiállítandó műtárgyak mind eladók. Az árak 5 koronától 1000 koronáig terjednek. És minthogy körülbelül ezer jeruzsálemi zsidó munkás ezekből az iparművészeti munkákból él, természetes, hogy a tárgyak megvétele a Becalél leghathatósabb támogatása. De a Becalél-egyesület azonkívül tagokat is gyűjt. A tagsági díj évi 5 korona. És mi készsággel fogjuk a kiállítás bezárása után a Becalélnak akár tagsági díjjal, akár műtárgyak vétele útján való támogatását a Mult és Jövőben nyugtázni.

Orth. kóser cukrász-és péksütemények az orth. hitközség felügyelete mellett egyedül csakis

FRIEDMANN SALAMON

villanyerőre berendezett sütődéjében és cukrászdájában

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 22
kaphatók. Telefon 105—79.

Mindenemű rendeléseket pontosan eszközlünk helyben és vidékre. :: Diabétikusok és egyéb betegek részére gyógykenyerek. Cukrászati különlegességek. Postai megrendelések pontosan eszközöltetnek.

SCHWARZ IGNÁC
könyvkereskedő.

Budapest, VI., Király-utca 8. sz.
Alapított 1888.

Dús választékú raktár a zsidó vallás keretében szükséges szertartási cikkekből, úgymint imakönyvek, taleszek stb., úgyszintén templomi aranyhímzések művészies kivitelben készítettnek a legjutányosabb árak mellett.

Árjegyzék ingyen és bérmentve.

ELSŐRANGÚ CIPŐK

EPSTEIN, Budapest, VI., Andrásy-út 40.
Telefon. Kobrak cipők dús választékban.

ÚJ KÖNYVEK

MANDL BERNÁT: SÉTA EGY RÉGI SÍRKERT KÖRÜL.

Az emberi mulandóságról való megszmorító tudat és méla hangulat fog el bennünket, valahányszor bepillantunk ama nagyszerű könyvbe, melyet a bécsi zsidó hitközség vezetősége könyvtárának tudós örével megíratott és nemrég nagy költséggel, fényes kiállításban ki is adott.¹

Lelki szemünk elé vezetí mindenekelőtt az előszó bold. Kaufmannak, rabbiszemináriumunk nagynevű tanárának nemes alakját, kit a bécsi hitközség eredetileg kiszemelt arra, hogy régi temetőjének egész epitáfiai anyagát feldolgozza, de kit a kérlelhetetlen halál a zsidó tudomány nagy gyászára oly korán körükből kiszakított. Azután a könyvben bemutatott sok száz sírkőnek és még több kesergő felíratnak tökéletes reprodukciói mintegy feltámasztják halottaikból a sírban lent nyugvó eleinket és elmondják nekünk a bécsi zsidó községnek rég letűnt századéves (1540—1670) történetét.

Bécs városának IX. kerületében a Seegasse egyik házának udvara, melyben ezen régi sírkert rejlik, takarja ama korszakban élő bécsi zsidók aprait, nagyjait. Mennyi tudomány, mennyi lelki nagyság, családi boldogság, de egyúttal mennyi szenvedés és bánat rejlik ezen besüppedt hantok alatt! A kőbe vésett rövid emléksorok hirt adnak nekünk egész életükön át talmudfoliánsokban buvárkodó tudósokról, császári palotákban be- és kijáró udvari zsidókról, reggel és este zsinagógába járó, alamizsnákat telí marokkal szóró tisztos matrónákról, gyermekágyban elhalt fiatal asszonyokról, pusztító járványoktól elragadott gyermekekről és gyilkos kezek által életüktől megfosztott martirokról. Egy ilyen szerencsétlen hitsorsosunkról ad nekünk hírt a könyvnek első sírkőképe és felirata, mely szerint gyilkos kéz oltotta ki 1540-ben Mordche-ben Gerson Mencil életét. (L. cikkünk 6. számú képét.) Az ő sírkőve e régi temetőnek legrégebb emléke, mely igen szerény külsejű, talán olyan egyszerű és igénytelen, mint amilyen szerény és egyszerű lehetett maga az a szerencsétlen hitsorsosunk, kinek emlékét őrzi.

Sokkal diszesebb már az a sírkő, melyet egy,

¹ Die Inschriften des alten Judenfriedhofes in Wien. Im Auftrage der historischen Kommission der israelitischen Kultusgemeinde in Wien bearbeitet von Dr. Bernhard Wachstein. Mit 202 Textabbildungen, 15 Tafeln und einem Friedhofsplane. 1. Teil. (1540—1670.) Wien und Leipzig. Wilhelm Braumüller. 1912.

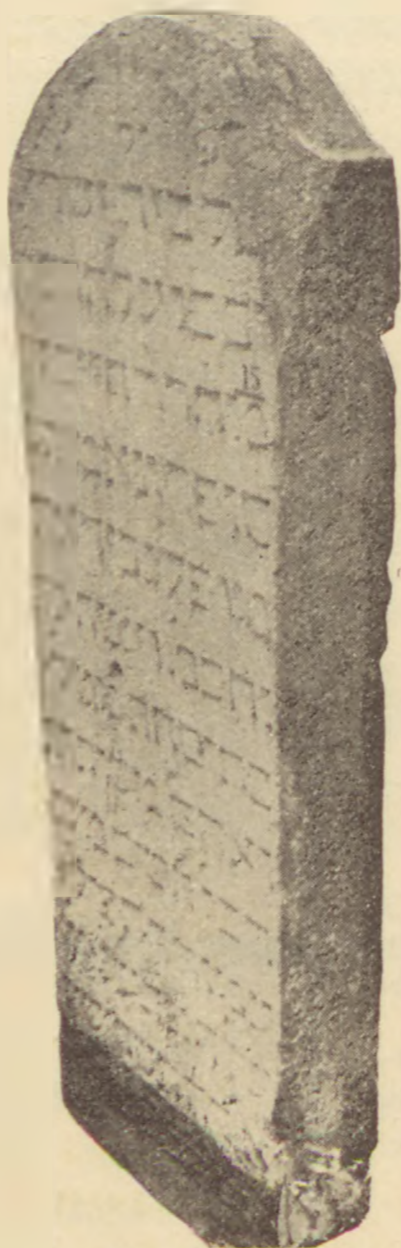
1

2

3

4

5

7

6

8

9

1. Sámuel Meisel sírköve, a nevet jelképező egérrel. — 2. Zalmann Lämmlein sírköve, a nevet jelképező báránnyal. — 3. Egy nő sírköve a régi bécsi temetőben. — 4. A magyar származású Chajim Kaspitz sírköve (1638). — 5. Arabeszkkel díszített sírkő a régi bécsi temetőben. — 6. Mordechajben Gerson martir sírköve (1540) a bécsi zsidó temetőben. — 7. Avigdor Karo leányának, Hindának sírköve (1595). — 8. Vögele, Zanwel Linz-Auerbach leányának sírköve a családi nevet (Wolf) képviselő farkassal (1628). — 9. Selda Rapa sírköve a családi nevet jelképező hollóval (Raabe).

vagy száz évvel később szintén gonosz merényletnek áldozatul esett asszonynak, a szép, előkelő és általánosan ismert Leonóra özvegynek állították. (L. a 10. számú képet.)

Az egész monarchiában nagy feltűnést keltett ennek a híres asszonynak tragikus halála, miről nemcsak sírkövének kesergése, hanem egy akkori tekintélyes krónika: a *Theatrum Europaeum* is hírt ad az utókornak.

1651-ben, egy márciusi napon, midőn az asszony az akkori gettóból, a mai Lipótvárosban, a belváros felé tartott, a „rothem Thor“ előtt hirtelen elébe vágatott egy lovas és a mítsem sejtő Leo-

10

Az 1640 körül meggyilkolt Leonóra sírköve a bécsi zsidó temetőben.

nórárt két puskalövessel leterítette. Hogy mily szenzációt keltett e gyilkosság, legjobban kiténik abból, hogy már másnap ment az udvari kancelláriából egy körözüvény mindenfelé, melyben annak, ki a gyilkos nyomára vezet, 500 aranyat, az önként jelentkező gyilkosnak pedig teljes büntetlenséget és 1000 aranyat ígérnek. A gaztett okát azonban még mai napig is homály fedi. Sírköve, mely az akkor terjedő barokstílusnak jellegét hordja magán, felső részében, sajnos, erősen megcsontult.

Az idő romboló vasfogának jobban állottak ellen és díszesebben vannak faragva a 3. és 7. számú sírkövek, melyek alatt szintén előkelő családból származó fiatal asszonyok alusszák örök álmukat. Emlékköveiken gazdag barokstílusú figurális díszítéseket láthatunk. Mintha a jobbmóduak a szép nemnek még halála után is kedveskedni akartak volna, cifrább sírköveket állítottak leányoknak és fiatal asszonyoknak, kik közül évenként sokan a febris puerperalisnak estek áldozatul.

A 7. számú sírkövet az 1595-ben elhalt *Hindá*-nak, Avigdor Kara leányának állították. Felirata

a középkori pajtának költészetére vall, kik között néhány jó hírnevű képviselő az irodalomban ismeretes Kara családhoz tartozott.

Feltűnően szépek a 3. és 5. számú sírkövek arabeszkjeikkel és rozettáikkal. A könyvnek két-száznál több sírkő-képe között sok ilyen díszes darab van. De legérdekesebbek közöttük az állatképekkel ellátott sírkövek. Ilyeneket nálunk már nem faraghatnak, attól tartván, hogy ez véték volna a második ige ellen. Pedig, amint ebből a munkából látjuk, előbbi századokban gyakran alkalmaztak állatképeket, mint az egyéni és családi nevek szimbolumait. Egy „Kröndl“ nevű asszony sírkövén egy koronát látunk, egy madár jelzi „Vögele“ sírját, egy oroszlán Jehudáét, egy szarvas Ceviét. Néha az állatkép a patronimikomból keletkezett családnevet is jelképezi. Wachstein művéből bemutatunk itt négy ilyen sírkövet. A 2. számú alatt, melyen *bárány* képet látunk, Zalman *Lämmelin* nyugszik; az 1. számú alatt Sámuel Meisel, a híres prágai Mordche Meisel családjából származó férfiú. Sírkövén egy *egér* jelzi családi nevét. Seldának, Mozes Cohen *Rapa* leányának, a híres Rapaport család sarjadékának sírkövét (9. szám) egy *holló* díszíti. Vögele, Zanvel Linz-Auerbach leányának (megh. 1628-ban) sírkövén (8. szám) a hajadont jelző koszorúban egy *farkas* van kifaragva, mint a *Wolf* nevet viselő családnak szimboluma.

Végül bemutatjuk még egy Radosócon (Nyitra megye) született honfinak r. Chajim Raspitz-nak egyszerű sírkövét (4. szám). E tudósnek már a XVII. század elején jó híre volt, midőn Krakóban élt, később Bécsbe került, hol mint hitközségi jegyző élt és 1638-ban meg is halt. Steinschneider, a híres bibliografus említi őt, mint egy kesergő fohásznak szerzőjét, mely imát ő krakkói tartózkodása alatt Joel Szerkesz, az ottani főrabbi kívánságára írt.

Sok érdekes sírkőnek képét és szövegét közli még e hatalmas munkának szerzője, mindegyik egy-egy studiumnak tárgyát képezi. Sokan lesznek, kiknek egyik-másik itt közölt sírkő-felirat meg fogja majd világítani a családi történethez keresett utat és bizonyára áldva fogják áldani az e könyvet kiadó községet, valamint szerzőjét is, hogy sem költséget, sem fáradságot nem kímélve, létrehozták e nagybecsű munkát.

SCHALOM ASCH: DIE JÜNGSTEN. (VERLAG S. FISCHER.)

Schalom Asch orosz és a szíve mélyéig zsidó. Inkább ideálisan szocialista, mint anarchista; szereti a békét, a nyugalmat, a csendet. Egy kissé beteg is, megtépázta, megtörte az élet, az orosz lárma és ment, futott távoli országokba, messzi világgrészbe, Amerikába. Közben rohamosan közeledett min-

den. Véres pogrom, tömeggyilkosság, merényletek, majd a nagy háború. És Schalom Asch meg Oroszország nem látták többé egymást. Egyre halkabban, egyre kevesebben beszéltek odahaza róla és az éjszakát leső emberek a Néva-parton, a téli palotával szemben, úgy gondolnak már reá, mint egy kedves halottra és az ajkukon megakad a szó és a szemük beszél, csillog, ha az érzelmeknek, a hangulatoknak gazdag világa jön feléjük finom pasztellvonásokkal, líliomgyöngédséggel. Schalom Asch, ez a furcsa nevű zsidó, akiről nagyon nehéz lenne megállapítani, vajjon nem inkább lengyel, mint orosz, ez a Schalom Asch máról holnapra felülmúlta Arcübasevet, gyorsvonatsebességgel vágat el Gorkij mellett és egyszerre csak azt vesszük észre, hogy Csehov mellé férkőzik, egy zsidó, egy kiüldözött, kikergetett, hazátlan jött-ment, aki messze Amerikából merészen nyúl az orosz témákhoz, viszonyokhoz és ezt egészen természetesnek, szinte magától értődőnek találjuk, mint például: Turgenyev írásait.

Ezen első regényén keresztül tisztán, világosan vonul át — mint a mozgókép filmjén — az orosz falu, a kis város, az a csodálatosan érzékeny élet, amely mégis oly komor és oly hideg. Az „én“ legtökéletesebb meglátása és megnyilvánulása ez a regény, kínlódó mámoros írás, minden ösztönös érzék nélkül. Mély emberi érdeklődés fűz bennünket a regény minden mozzanatához. Van benne egy zsidó korcsmáros, egy jelentéktelen, egy felesleges ember, hosszú, vörös szakállal és hat leánya van. A legidősebb leánya a korcsma asztalánál, egy beteg, őszi alkonyatban, inkább késő délután, ködös, párás délután, egy katona mellett ül és egy fatányérból együtt esznek. Az ember ilyen beteg időben finom rezdülésű dolgokra gondol és az ilyen ember Kovalsky. Kovalsky: a soha és mindig diák, a senki fia, félig átélt, átremélt és átálmodott dolgokra gondol, amelyek most szebbek, jelentősebbek számára mindennél. Kovalsky menne tovább, csupa búcsúzás úgyis az élet, barna fejét láthatatlan messzeségbe fűrné be, de nem... És ebben a beteg őszi alkonyat színeiben szövődik ki egy forra-

dalom, egy népharc véres képe, bágyadt, letört szerelem végtelen finomságú fátyolával átszőve.

Csupa tragédia ez a regény. A zsidó tragédiája, a megvénülő leányok tragédiája, az orosz falu tragédiája, hol egy kívánatos leány, a Vassil leánya, a kút mellett ostorcsapásokkal kergeti el a bárgyú legényeket maga mellől. A megindulás és a szomorú letörés regénye ez, üres, tehetetlen, hiábavaló szavakat mondanak el az emberei és az író szép hullámszerű elbeszélése folyik méltóságteljesen, nemesen, mint egy szimfónia, amelyet eredetileg zenedrámának szántak. Kegyetlen lassúsággal pereg le a regény, az érzéki gyönyörűségek, a gondolattalan érzések megbénítanak bennünket és nagyon sok marad meg bennünk. Az érthetetlen vágyak beteg színe, megdöbbenése és a lélek mögötti finomabb lélek világa, a véglet, a nagy hallgatások különös és mély lírája.

Schalom Asch nem naturalista, nem idealista. Schalom Asch hozzásimul a tárgyához, az ön-maga által feltett igazságok iránt kétséget támaszt, elmondja őszintén az aggodalmait és nem próbálkozik meg a schopenhaueri rejtelmes akaratvilággal. Schalom Aschnak sikerült a vigasztalanul bántó és keserű gondolatoknak reánk nehezedő világából érzésekben gazdag írást adni. Csodálattal kell megfizetnünk a regény minden sorát, mert művészember keze alól került ki. Pedig nagyon könnyen eltéveszthette volna a kiutat és egy durva fogású irányregényt kaptunk volna. Camille Lemonnier rontotta el egyszer regényével a legszebb sikereinek hatását. A „L'homme en amour“ pedig egyszerűen, minden sallang nélkül volt megírva, olyan vizionárius művészettel, akár Balzac „Goriot“-ja. De hiába, Lemonnier nem látta meg az emberi élet virágzását, hervadását. Nem emelkedett fel odáig, a misztikus magaslatig, ameddig például Schalom Asch, aki megmentette a maga számára Kovalsky csúfos letörését, rémes mártíromságú történetét és gyöngysort fűzött a szerencsétlen epizódokból, amelyek megírása a legragyogóbb művészet, az írással való ábrázolás véglete.

Amerikából egy mámorosan forró láztól gyö-

FOGAK

Szájpadlás nélkül, aranyhidak és koronákat a legjobb amerikai módszer szerint.

Grossmann Simon

szerb kir. udv. fogász, a párisi fogorvosi akadémia kiállításán arany érdemkereszttel kitüntetve. — Fogad egész napon át.

Rendelő szakorvos Dr. Káli H. P.

Speciális arany- és porcellántömések, foghúzás érzéstelenítve.

Budapest, VI., Erzsébet-körút 50., I.

Mérsékelt árak. Telefon 86-50 Részletfizetésre is. Figyelem az arcképekre, nevekre és az 50. házszámra.

Dr. MISZNE

fűzőterme

Budapest, IV., Váci-utca 7. sz. I. emelet

Telefon 142—45. szám

Ájánlja kizárólag mérték után készülő szabadalmazott halcsontnélküli fűzőit.

Ismertető árjegyzék !! díjtalanul. !!

tört idegember írása csap felénk és a felhőkarcolók árnyékába piszkos, kietlen faluk képe rajzolódik. Olyan ez, mint mikor Gauguin a maga magnetikus művészetével Tahiti földjére várt, egy új és boldog, érintetlen részére a világnak és megvalósultak az álmai. Önálló, akaratos művészetet teremtett és egy kis, alig kétszázoldalas könyvet írt: a Noa-noát.

Az „Isten bosszúja“ c. dráma írója is várt valamire. Börtön után a Szabadság igazi országa, Oroszország és Amerika. És megjött az első regény, a forradalmi írás, az igazi idealizmusból felfakadt művészet és a „Képek a Ghettóból“ c. novellasorozat árnyéka, meleg, telten hangzó lirája beleszűrődött ebbe a regénybe és a líra vigyázott arra, hogy ennek a csodálatos misztériumnak öntudatlansága a természet szabad motívuma, az egyéni lélek önformálása legyen.

Kázmér Ernő.

A ZSIDÓK MAGYARORSZÁGON. (Hajehudím Behungarija.) Grünwald Lipót, a nagyszorgalmú fiatal magyar tudós, aki már több értékes munkával gazdagította a héber irodalmat, újabban egy historiai mű megírásába fogott, amelyben a magyarországi héber szerzők biográfiáit adja. A mű első része 1840-ig terjed és sok tekintetben hézagot pótol. A szerzők és munkáik tárgyalásába nemes objektivitást tanúsít és számos új adattal jó szolgálatot tesz a magyar zsidó történetírásnak.

Legnagyobb modern tudósaink, Bacher Vilmos, Blau Lajos stb. épp oly elismeréssel nyilatkoznak róla, mint a konzervatív zsidóság nagyjai. A mű ára 2 korona, kapható a szerzőnél, Máramaroszigeten.

MAKKABEA KÖNYVTÁR. Kiadja a magyarországi cionista szervezet. Dick Manó bizománya Budapest.

1. szám. *Lichtheim Richárd*: A zsidókérdés megoldása. (Dr. Lukács Leó fordítása.)

2. szám. *Dr. Auerbach Eliás*: A zsidó Palesztina. (Fisch József fordítása.) — Az egyes számok ára 60 fillér.

A cionizmusról már nálunk is egyre gyakrabban esik szó. Mindamellett nem mondhatjuk, hogy a cionizmus céljai, módjai és eszközei felől helyes fogalmak volnának a köztudatban, ami főképp abban leli magyarázatát, hogy a közönségnek eddig nem igen volt alkalma a cionizmust eredeti forrásművekből megismerni. A cionizmusnak ugyan a világ összes kultúrnyelvein megjelent hatalmas irodalma van már, mindazonáltal mégis örömmel kell feljegyeznünk azt a tényt, hogy most magyar nyelven is megjelennek a cionista irodalom egyes jelesebb termékei.

A Makkabea Könyvtár eddigi csinos kiállítású és terjedelmükhöz képest feltűnően olcsó füzetek két oly tanulmányt adnak, melyeknek a zsidó vonatkozású könyvek piacán eddig páratlanul álló sikerük volt.

Lichtheim tanulmánya a német eredetiben rövid másfél év alatt több mint 20,000 példányban kelt el, dr. Auerbach ismertetése pedig egy év alatt több, mint 15,000 példányban. És ez teljesen érthető is, mert teljesen tárgyilagosan és vonzó modorban ismertetni kívánnak csupán, ily fontos problémák megvilágítását és ismertetését pedig minden elfogulatlan művelt embernek köszönettel kell fogadnia. Különösen áll ez rólunk zsidókról, mert hisz a mi problémáinkról van szó. A füzetek részletes tartalmi ismertetését, úgy véljük, mellőzhetjük, mert a mi olvasó közönségünkről feltételezhetjük azt, hogy a zsidóság jelenleg legégetőbb kérdéseit fejtegető tanulmányokat feltétlenül elfogják olvasni és ezért röviden csak arra utalunk, hogy Lichtheim a zsidóságnak az egyes országokban való helyzetének részletezése után szociálpolitikai, erkölcsi és gazdasági szempontból jelöli meg a zsidókérdés megoldásának útját, Auerbach pedig Lichtheim gondolatmenetének mintegy folytatásaként azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy miért éppen Palesztina a legalkalmasabb föld-

Trencsénteplic

a Kárpátok gyöngye. Radioaktív kénes hőforrások és iszapfürdők

csúsz, köszvény, ischiász

neuralgiák, bőrbajok stb. ellen. Előidényben lakás, ellátás és fürdő vagy iszapkezelés naponta 8 kor.

Rituális vendéglők. Budapesttől 4 óra

terület zsidótömegek letelepítésére. Ezt a tételét az összes zsidó kolonizációs törekvések tényleges eredményeinek egybevetéséből vezeti le és azután részletesen ismerteti a palesztinai kolonizáció eredményeit, főképp kulturális szempontból, amelyek az egyetemes zsidóság szempontjából való fontosságuk tekintetében már eddig is többszörösen felülmulják az összes többi zsidó kolonizációk eredményeit együttvéve.

Mindkét informatív természetű munkát a legmelegebben ajánlhatjuk, a könyvtár többi számaát érdeklődéssel várhatjuk.

ÁLOM ÉS VALÓSÁG „EMLEKEZÉSEK“. Ilyen címen jelenik meg a napokban munkatársunknak, Kiss Arnoldnak, a kiváló költőnek új könyve, melyben a modern zsidó felekezeti életből vett elbeszéléseit, emlékezéseit gyűji egybe. Néhány szemelvénye a *Múlt és Jövő*ben is megjelent, nagy érdeklődést ébresztve az olvasóközönségben. Kiss Arnold új könyve huszonöt íves terjedelemben rendkívül díszes kiállításban kerül a könyvpiacra. Ára fűzve 6 korona, díszkötésben 8 korona.

Az előfizetési összegek, valamint a gyűjtőivek a szerzőnek címére: *dr. Kiss Arnold, Budapest, II., Fő-utca 12.* küldendők be.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

MISKOLCI. A *Múlt és Jövő* budapesti Becalél-kiállításával kapcsolatban a nagyobb vidéki városokban is rendezünk Becalél-kiállításokat. Ha tehát Miskolcon lesznek, akik az ügyet felkarolják, szívesen intézkedünk, hogy a Becalél, vagy esetleg a budapesti intéző bizottság megfelelő mennyiségű műtárgyakat küldjön.

ÉRDEKLŐDŐ. Kiss Arnold munkatársunk verse természetesen csak tévedésből maradhatott ki az I. M. I. T. évkönyvének múlt számunkban közölt tartalomjegyzékéből.

GRAMMATIKUS. Persze, hogy tréfa volt. A helyes szó sem nem eucharisztikus, sem nem eufonisztikus, hanem eufémisztikus és a görög *εὐφημία*-ból származik, amely szépen beszélést jelent. Ilyen eufémisztikus kifejezés pl. amikor a talmudí nyelv a vakot *גוי נדון* nagyvilágosságúnak mondja.

TÖBBEKNEK. Kéziratok visszaküldésére nem vállalkozhatunk.

NEM KÖZÖLHETŐ. Libanon harmatos csúcsán. Peszach Egyiptomban. Jeremiádok. Vihar a páska körül. Az életmentő széder. Legendák. Oh régi szép idők!

M. SZIGET. Nagyfokú perverzítás kell ahhoz, hogy valaki egy nemes porcellánfigurán is észrevegye azt, hogy meztelen.

Szőnyegjavítást elfogadunk!

PERZSA SZŐNYEGET

legolcsóbban szerezhet be
MAROKKAI-UTCA 4. (VÁCI-KÖRÚT SAROK).
Pontos cím! Pontos cím!

Perzsa szőnyegeket
rendkívül jutányosan vásárolhat
Összekötőt 26—35 45, 50 K-tól feljebb. Átvetőt
125—150 180 K-tól feljebb. Szalon- és ebédlő-
szőnyegeket különféle nagyságban és árban. ☐☐
(Tessék a pontos címre ügyelni.)

PFEIFER LIPÓT ÉS FIA
MAROKKAI-UTCA 4. VÁCI-KÖRÚT MELLETT

Művészies szőnyegjavítás!

Budapest legelőkelőbb helyén!

OPERA PENSZIÓ

BUDAPEST, ANDRÁSSY-ÚT
21. SZ., II. EMELET LIFT.

Gyönyörű, feltétlenül tiszta szobák, ellátás nélkül is.

Diner-Abbonement. Elsőrangú konyha, mérsékelt árak. * Angol, francia, német társalgás. * * *

TELEFON
82-14 SZ.

„Múlt és Jövő“ 1912. évfolyamához

BEKÖTÉSI TÁBLÁK

kaphatók a „Múlt és Jövő“ kiadóhivatalában: Budapest, VI. ker., Podmaniczky-utca 6. szám. * Ara az összeg előzetes beküldése ellenében portómentes küldéssel 2 korona 50 fillér, a díszkiadáshoz 3 korona

Lakodalmak, pasziták barmicvek, stb. ünnepélyek alkalmára

ÉLŐ FRISS HALAKAT,
a Balaton-, Tisza- vagy a Dunából szállítanak
IFJ. SINGHOFFER ÁGOSTON és TÁRSAI

HALÁSZMESTEREK,
BUDAPEST, KÖZPONTI VÁSÁRCSARNOK.

Vidéki megrendelések vasuton vagy posta útján gyorsan és lelkiismeretesen eszközöltetnek. Vendéglősök és viszontelárusítók kedvezményben részesülnek. *

Sürgőny cím: Singhoffertársai, Budapest. Telefonszám: 59-98.

KÖZ- GAZDASÁG

AZ ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ R.-T. közgyűlésén gróf Zichy János v. b. t. t. elnökölt. Az ormódi Ormody Vilmos főrendiházi tag vezérigazgató által előterjesztett jelentés szerint a díjbevételek valamennyi üzletágban jelentékenyen emelkedtek. A tiszta nyereség 5.413,333 korona volt, a közgyűlés az igazgatóság javaslatai értelmében elhatározta, hogy az alapszabályszerű levonások után fennmaradó 3.500,688 koronából osztalék gyanánt részvényenként 800 korona fizetessék, 208,206 korona a tisztviselők nyugdíjalapjára és az 541,333 korona ezidei hozzájáruláson kívül további 200,688 korona a külön tartalék gyarapítására fordíttassék. A felmentvény megadása után a felügyelő-bizottságba egyhangúlag megválasztottak: Berzeviczy Albert, Burchard-Bélayáry Konrád, Németh Títusz, Radvánszky Géza báró és Üchtritz Zsigmond báró.

AZ „ADRIA“ M. KIR. TENGERHAJÓZÁSI RÉSZVÉNY-TÁRSASÁGNAK legutóbbi igazgatósági ülésében megállapították az 1912. üzletév mérlegét, amely az alapszabályszerű leírások és a múlt évről áthozott 48.551,51 korona hozzászámítása után 1.617,235.50 K tiszta nyereséggel záródik. Az igazgatóság elhatározta, hogy a f. é. rendes közgyűlést április hó 21-ére fogja összehívni és részvényenként 26 korona osztalék fizetését fogja javasolni. A nyereségfelosztási indítvány értelmében a tartalékalap 4.750,000 koronára emelkedik és új számlára 41.710,52 korona fog átvitelt. Az igazgatóság Kemény Ödön főtitkárt és Kubiczek Károly főtitkárát cégvezetőkké, Komáromi Lajos főgépészt pedig helyettes felügyelővé nevezte ki.

A BUDAPESTI KÖZÜTI VASPÁLYA-TÁRSASÁG március 26-án tartotta negyvennyolcadik rendes közgyűlését. Az 1912. évi 6.441,679 (1911-ben 5.889,111) K tiszta nyereségből a közgyűlés határozata alapján 5% osztalékul 1.682,890 K-t, az igazgatóságnak 475,878 K-t fizetnek, a tisztviselők jutalmazására 142,763 K-t, a felügyelőbizottság díjazására 19,200 K-t, a választmány díjazására 9600 K-t fordítanak, a fennmaradó 4.111,348 K összeghez hozzáadva az 1911. évről áthozott 80,933 K-t, rendelkezésre áll 4.192.282 K, amelyből az osztalékjogosult 169,289 drb. részvény és 14,690 drb. életrégi jegy után darabonként 22 K, összesen 4.025,538 K felülosztalékot fizetnek, a még megmaradó 166,744 K-t pedig új számlára viszik át. A közgyűlés az igazgatóságba új tagokul Schreyer Jakab dr.-t és Singer Zsigmond dr.-t választotta be. Az igazgatóság a közgyűlés után megtartott ülésén elnökévé Lánzy Leó v. s. b. t. t. választotta meg.

A TRIESTI ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSULAT (Assicurazione generalis) március hó 26-án tartotta 81-ik rendes közgyűlését. Az előterjesztett 1912. évi mérleg szerint, az 1912. december 31-én érvényben volt életbiztosítási tőkeösszegek 1.267.209,909 koronát tettek ki és az év folyamán bevett díjak 55.525,392 koronára rúgtak. Az életbiztosítási osztály díjtartaléka 23.703,976 koronáról 385.547,656 koronára emelkedett. Az életbiztosítottak osztalék-alapja 7.141,183 koronát tesz ki. A tűzbiztosítási ágban, a díjbevételek 18.926.541,149 korona biztosítási összeg után 32.462,892 korona volt. A jövő években esedékessé váló

díjkötelezvények összege 155.630,256 korona. A betörésbiztosítási ágban a díjbevételek 1.636,426 korona. A szállítmánybiztosítási ágban 6.048,766 korona volt. Károkért a társaság 1912-ben 49.019,662 korona 23 fillért és alapítása óta 1.112.818,121 koronát fizetett ki. E kártérítési összegből hazánkra 222.758,821 korona 22 fillér esik. A nyereségtartalékok összesen 17.264,558 korona 20 fillérre rúgnak. Részvényenként 720 arany frank osztalék kerül kifizetésre. A társaság összes tartalékjai és alapjai, melyek elsőrangú értékekben vannak elhelyezve, az idei átutalások folytán 416.840,622 koronáról 434.367,388 koronára emelkedtek. Ezen értékekből 82 millió korona magyar értékekre esik.

A FONCIÉRE PESTI BIZTOSÍTÓ INTÉZET e hónap 12-én tartotta az évi rendes közgyűlését. Az intézet 1912. évben a díj- és illetékbevételek a törlesztések levonása után az elemi és balesetágotokban 17.789,977 korona 14 fillért és az életbiztosítási ágazatban 6.415,753 korona 24 fillért, összesen tehát 24.205,730 korona 38 fillért tett ki, míg a későbbi években esedékes tűz- és balesetágotbeli díjszövevények és díjváltók összege 40.941,923 korona 24 fillérre rúgott. Az életbiztosítási állomány az elmúlt üzleti évben 138.016,848 korona tőkét és 76,845 korona járadékot tett. A díj, kár- és nyereségtartalékalapok, valamint a díjáhozatok 41.215,316 korona 68 fillért tesznek ki. Az intézet összes tartalékai a nyereségtartalék ezidei javadalmazása után 3.086,373 korona 5 fillérrel szaporodtak. Az 1912. évre kimutatott 430,519 korona 51 fillér nyereségből részvényenként 16 korona (8%) osztalék kifizetését fogják a közgyűlésnek javasolni.

A 4 $\frac{1}{2}$ %-OS JÁRADÉKKÖLCSÖN. A 150 millió korona 4 $\frac{1}{2}$ %-os állami járadékkölcsön prospektusát a napokban bocsátotta ki a Magyar Általános Hitelbank. E szerint a kölcsönkötvények koronára, márkára, frankra és sterlingre szólnak s kamatozásuk folyó év április 1-től kezdődik. Az aláírás április hó 10-én, csütörtökön történik Budapesten, Bécsben, Berlinben, M.-Frankfurtban, Hamburgban, Münchenben, Lipszében, Breslauban, Kölnben és Amsterdamban. Az aláírási ár 90.60 %, hozzáadva az 1913. évi április 1-től az átvétel napjáig tartó 4 $\frac{1}{2}$ %-os folyó szelvénykamatokat. Az október 15-ig terjedő zárolási kötelezettséggel történő jegyzések különös figyelemben fognak részesülni. Az aláírók a részükre átengedett szabad és zárolt járadékkötvények ellenértékét folyó évi április 18-tól kezdve bármikor teljesen befizethetik, tartoznak azonban 10.000 koronán aluli átengedett összegeknél a teljes ellenértékét folyó évi április 18-án, 10.000 koronán felüli átengedett összegeknél az ellenérték 40%-át április 18-án, 30%-át legkésőbb április 28-ig, 30%-át legkésőbb május 14-ig befizetni.

A URIRÁNY-ZSILVÖLGYI KÖSZENBÁNYA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG a napokban tartotta Ullmann Adolf főrend elnöklésével rendes közgyűlését. Elhatározták, hogy 2,033.574 K tiszta nyereségből 167.688 K-át a tartalékalapba helyeznek, 1,440.000 K-át az 1912. üzletévre 9%-os osztalék kifizetésére fordítanak, 240.000 K-át az értékcsökkenési alap rendkívüli javadalmazására, 10.000 K-át az alkalmazottak nyugdíjalapjának gyarapítására használnak fel és az alapszabályszerű jutalékok rendezése után fennmaradó 23.414 K-át új számlára vezetik elő. A 200 K névértékű részvények 22. számú szelvénye 7-étől kezdve 10 koronával kerül beváltásra.

**Tokaji Bortermelők
Társasága Rt. Tokaj**

Elnök:

Windisch-Graetz Lajos herceg.

Gyógyaszu, szamorodni és asztali borai felülmúlhatatlanok. • Kaphatók mindenütt. • Árjegyzéket kívánatra ingyen küld. • Központi iroda:

Budapest, VI., Teréz-körút 25. sz.

Örök hűséget esküszik

a „BEAU BRUMMEL“ folyékony szappannak, aki egyszer azt használta. A „BEAU BRUMMEL“ szabadalmazott amerikai tiszta növényolajból készült folyékony szappan, az annak adagolására szolgáló készülék a Liquid soap dispenser. Rendkívül takarékos és tiszta. Ragályos betegségek áthordozása (mint a darabszappannál) kizárva. Nem utálatos, mint az elkocsonyásodott, hajas, poros, darabszappan. A készülék ára níkkelezett foglalatban, csavarokkal és kulccsal . . 16.— K 1 gallon (körülbelül 4 liter) kölni vízzel illatosított folyékony szappan, bádogdobozban, töltődugóval . 18.— K

Raktáron tartja:

Geittner és Rausch

cég, főherceg udv. szállító,

Budapest, VI. ker., Andrásy-út
18/MJ szám. Saját ház.

Orthodox שני vendéglő.

Tauber Adolf

BUDAPEST, VI., Rombach-utca 16.

Elsőrangú helyiség, kitünő konyha,
polgári árak, dîner à la carte.
Referenciákkal szolgál :: :: :: ::

Reich Koppel

kir. tanácsos, az orth. hitközség főrabbiája.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA
Budapest, VII. kerület, Síp-utca 12.

Figyelmeztetés.

A most közelgő peszach-ünnepre való tekintettel ezúttal is felhívjuk hitfeleink figyelmét arra, hogy húsvéti kenyeret (macotot) hitközségünk területére behozni tilos. A volt földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi magy. kir. miniszternek 14040/889. sz. a. kelt rendelete értelmében ugyanis:

„kihágást követ el és a rendőrhatóságok által 50 forintig terjedhető pénzbüntetéssel fenytendő s ezenfelül attól a nála talált húsvéti kenyerek is elkobzandók, ki húsvéti kenyeret a hitközség területén kívül eső helyről szállítat“.

Budapest, 1913 március hó.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA.

Schlesinger Jos.

Budapest, VII., Király-utca 1.

Mindennemű templomi aranyhímzések készítése, parochesz. Tóra-ruha, Almemor-takaró, Chuppa stb. Izléses, művészi kiállítás. Jutányos árak. Rajzok, minták s részletes ajánlatok ingyen és bérmentve.

Nagy raktár az összes zsidó rituális tárgyakkól, templomi és házi használatra. Szefer tóra, klékedes, tóradszek, kina- és valódi ezüstmól. Selyem talisz, imakönyvek stb.

Az összes zsidó irodalmi művek nagy raktára. A Magyar Zsidó Könyvtár (szerkeszti: dr. Patai József) kiadóhivatala. Zsidó ifjúsági és kultúr-egyesületi könyvtárak berendezése.

FRIEDMANN NŐI KALAPGYÁR

VI., KIRÁLY-U. 8. SZ., IV., PÁRISI-U. 4. SZ.

NŐI KALAPFORMA-, DÍSZTOLL- ÉS VIRÁG-
KÜLÖNLEGESSÉGEK

Háziasszonyoknak

leginkább szükséges „TITANIA“ mosógép,
mángorló, mosogató-szekrény vagy jégszek-
rény. ***** Háztartási árjegyzéket kérjen

Takács Oszkártól

Budapest, VI., Nagymező-utca 49

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyárt-
mányú Moquett-plüssök, bútorszövetek, ágy és
asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá
kárpitós- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

„JESCO“-cipő

maradt a régi egységárban.

Sárga-bagaria, chevreaux
és lakk újdonságok, fél
vagy magas, hölgyeknek
és uraknak a legjobb

12.50

Legelegánsabb, fél vagy
magas, uraknak és höl-
gyeknek

16.50

Angol varrott! Kiváló!
Előkelő! Modern! *****

JESCO főraktár:

Deutsch Antal, IV. kerület,
Kecskeméti-utca 19. szám. *****

JESCO raktárak:

IV., Kossuth Lajos-utca 2. sz.
VII. ker., Erzsébet-körút 36. sz.

Csász. és kir. szabadalmazott Keleti-féle
sérvkötők pneumatikus gummi-polottá-
val a legtökéletesebbek.

Haskötők hölgyek és urak részére minden
altesti betegség és lógó has ellen.

Gummi görcsérharisnyák.

Műlábakat és műkezeket amputáltak
részére.

Testegyenestítő, járó- és lámgépeket.
Mű- és támasztó fűzőket.

Egyenestartókat ferdén nőttek részére ké-
szít a technika legmo-
dernebb elvei szerint, a legjutányosabb gyári
árak mellett.

Az összes betegápolási és egész-
ségügyi cikkek nagy raktára.

Kérje ingyen és bérmentve 3000-nél több
ábrával ellátott legújabb képes árjegyzékemet.

Alapított
1878. évben

KELETI J.

orvossebészeti műszer- és kötszergyáros.

Telefonszám 13—76. Főraktár: Budapest, IV., Koronaherceg-u. 17
Gyár: Budapest, IV., Koronaherceg-utca 14

NEWYORKI GERMANIA
ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRS.
 BUDAPEST, VIII., JÓZSEF-KÖRÚT 9

Olcsó díjak. Háborúkockázat díjmentes. Kötvények 1 év után megtámadhatatlanok. Osztalék évenként felvehető. A biztosítás második évétől kezdődőleg évenként csökkenő díjfizetés. Díjtáblázatot és felvilágosítást ad azonnal a Vezérképviselőség. **HELYI KÉPVISELŐKET KERESÜNK.** □□

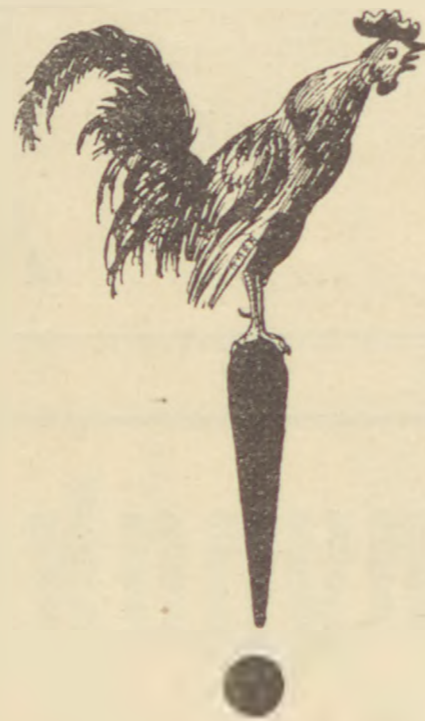
BOROS ÉS KOHN

sírkőraktára, Budapest, VI., Váci-körút 7

Egyszerű és díszes kivitelű, valamint nagyobb szabású **SIREMLÉKEK** nagy választékban jutányos áron.

Vidéki megrendeléseket felelősséggel szállítunk

Nyers lúdzsirt

bőrt és hájat, legolcsóbban, megbízhatóan rendeljen az 1890 óta fennálló

Stein Bernát

baromfi kereskedő cégnél, Budapest, IX., Ráday-utca 9. szám. Telefon József 4—74

KOLLARIT-

BÖRLEMEZ KAUCSUK COMPO-
SITIOVAL BEVONT
SZAGTALAN FEDÉLLEMEZ

A jelenkor legjobb fedéllemeze!
VÉGTELENÜL TARTÓS!

Gyártja:
 Kollár és Társa Budapest, V., Pozsonyi-út 2/c. sz.
 Törzsgyár: Kohn és Fried.

Templomi hímzéseket

készít művészies kivitelben olcsó árak mellett, terve-
 :::: kel és rajzokkal díjmentesen szolgál ::::

HERZ EMMA BUDAPEST

Első magyar aranyhímző telepe
IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 6 SZ.

Ő cs. és kir. Fensége Augustza Főhercegnő udvari szállítója, Ő cs. és kir. Fensége József Főherceg kamarai szállítója. Arany érdemkereszt és Román királyi jubileum érem tulajdonosa, Grand Prix nagy aranyérme és keresztje stb. stb.

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégebb csipketisztító-, vegytisztító és kelmeifestő gyári intézete.

Alapítva 1867. Telefon: József 2—37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
 Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrássy-út 16.,
 Teréz-Körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
 VIII. József-Körút 2.

SPITZ LAJOS

egyenruha- és polgári szabó
 BUDAPEST, WESSELÉNYI-
 UTCA 1. (TEMPLOM-BAZÁR).

Angol lovagló bricseszek bármely színben és minőségben, elegáns kivitelben darabonként 30 koronáért készíttetnek.

ELEGÁNS ANGOL FÉRFI-ÖLTÖNYÖK 60 K.-TÓL. VIDÉKRE MIN-TÁKAT BÉRMENTVE KÜLDÖK.

DIGESTOL

Ágyomor- és bél-
 működést szabá-
 lyozza <<<<<<<

Kapható minden
 gyógyszerárban

**Biztosan és állandóan ható
 emésztő- és étpor**
 Eredeti doboz ára 1 és 2 kor.

SELYEMKÖPENY

párisi modellek után, re-
mek színekben.

K 25-től 150 K-ig

Szenzációs reklám- cikkek!

Egyes darabonként is rend-
kívül olcsón kaphatók

GRÜNBAUM A. ADOLF

nagykereskedésében

Csak bent az első udvarban

Király-utca 13. Gozsdu nagy átjáróhoz

Női és bakfis-kosztümök, aljak, pon-
gyolák, köpenyegek, továbbá gyer-
mekfelöltők a legújabb divat szerint.

Ezen cikkek éppen ily olcsón
kaphatók fióküzleteimben:

Női Divatfelöltő Árúház

Károly-Körút 28 Gerlóczy-u. sarok

Központi városház-épület és

Elit Árúház

Egyik bejárat: Rákóczi-út 14.

az új palotában. Másik bejárat:

Dohány-utca 11. szám.

(Árkád-bazárral szemben.)

Mérték szerinti rende-
lések mindhárom üzle-
temben a legpontosab-
ban eszközöltetnek.

Lüszterköpe-
nyegek kor. 12-től feljebb.

PONGYOLA

I-a karton, legjobb mosó, 5 fazon.

K 6.—, 7.— és 8.—

nyegek kor. 12-től feljebb.

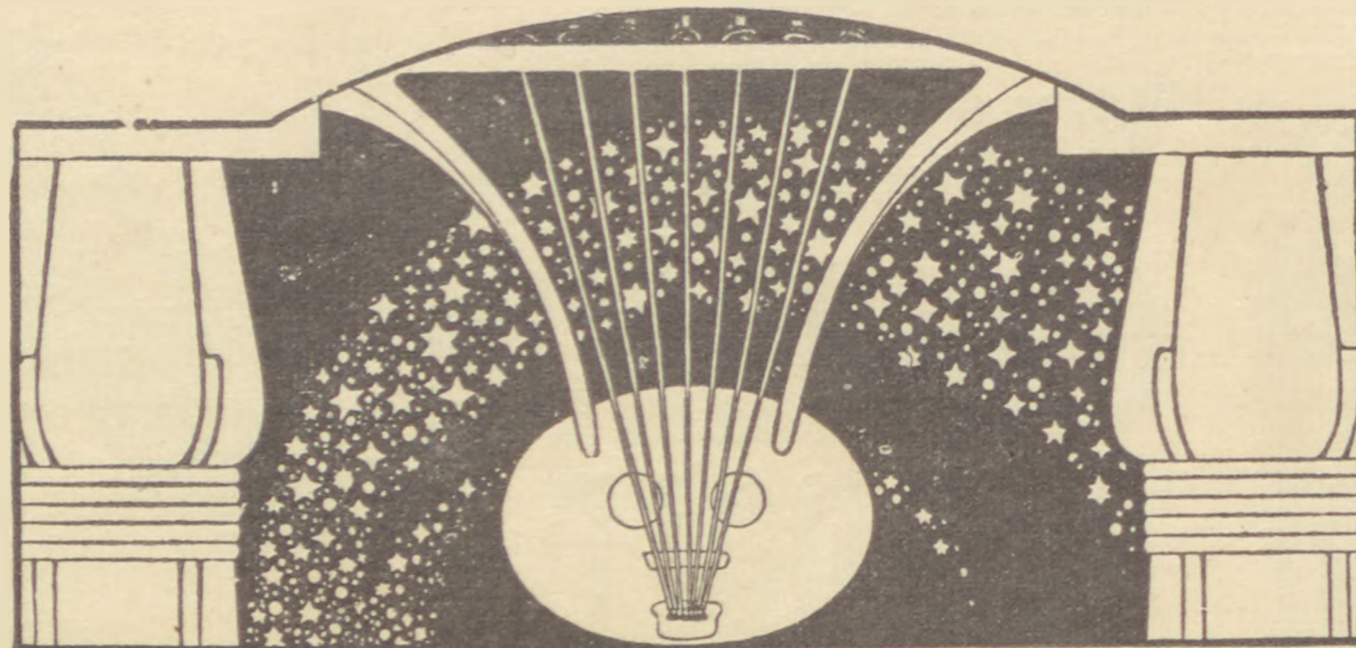
LILIEN BIBLIA

(DIE BÜCHER DER BIBEL)

kiadja: George Westermann, Braunschweig.

Albumalakú
nagy díszkiadás

A Biblia leg-
szébb német
fordítása.

Albumalakú
nagy díszkiadás

Lilien gyö-
nyörű illusz-
trációival.

Eddig megjelent:

- I. kötet: Mózes öt és Józsuá könyve. Ára díszkötésben 18 korona.
II. kötet: Zsoltárok, Síralmak, Énekek éneke. Ára díszkötésben 12 korona.
III. kötet: Jób, Példabeszédek, Prédikátor, Eszter, Dániel. Ára díszkötésben 12 kor.
MEGREDELHETŐ A „MULT ÉS JÖVŐ“ KIADÓHIVATALA ÚTJÁN
BUDAPEST, VI. KERÜLET, PODMANICZKY-UTCA 6. SZÁM ALATT.

Ugyancsak kiadóhivatalunk útján megrendelhetők Lilien eredeti rajzai és réz-
karcai, valamint az összes zsidó tárgyú képek és könyvek.

Háztartási mosógépről, mangorlóról stb.-ről
kérjen prospektust

HERMANN EMIL és TSA cégtől
Budapest, V., Visegrádi-u. 9. Telefon 4-98.

Leveleki Mayer és gyermekei, menyé, vői, unokái, dédunokái fájdalomtól bánatos szívvel tudatják, hogy a legjobb hitves, anya, anyós, nagymama, dédanya és rokon

Leveleki Mayerné
szül. Klein Lényi

életének 87-ik, boldog házasságának 66-ik évében nehéz betegségben rövid, de kínos szenvedés után Nyiregyházán, április 3-ik napján elhunyt.

Drága halottunk földi maradványai április 4-ikén, d. u. 1 órakor helyeztetek örök nyugalomra Leveleken, az izr. sírkertben.

Örök béke lebegjen hamvai felett!

Leveleki Mayer férje, Leveleki Róza férj. Hartstein Antalné, Leveleki Ármin, Leveleki Janka férj. özv. csengeri Mayer Sámuelné, Leveleki Emma férj. Weinberger Arthurné, Leveleki Jenny férj. özv. dr. csengeri Mayer Józsefné gyermekei. Leveleki Árminné szül. Ujhely Ilona menyé. Hartstein Antal, Weinberger Arthur vői.

Budapesti villamos városi vasut részvénytársaság.

Hirdetmény.

A Budapesti villamos városi vasut részvénytársaság t. c. részvényesei az 1913. évi április hó 23-ik napján délelőtti 11 órakor a társaság helyiségeiben Budapesten, VII., Kertész-utca 10. szám alatt tartandó

XXII. rendes közgyűlésre

ezenel tisztelettel meghivatnak.

Napirend:

1. Az igazgatóság évi jelentése és az abban foglalt javaslatok.
 2. Az 1912. üzleti év mérlegének és zárószámadásának előterjesztése.
 3. A felügyelő-bizottság jelentése a felmentvény megadása iránti indítvány.
 4. A nyereség felosztására vonatkozó javaslat.
 5. Az igazgatósági tagok választása.
 6. Felügyelő-bizottság választása.
- A részvények letehetőek f. évi április hó 15-ig bezárólag: a Pesti magyar kereskedelmi bank értékpapírpénztáránál (V., Fürdő-utca 2.) az Angol-Osztrák Bank fióktelepénél (V., Fürdő-utca 6. és Budapest székesfőváros központi pénztáránál (Központi város-háza).
Az Igazgatóság.

MODERN
LEVEL-
PÁPIR
UJDONSA
GOK.
PÁPIR-
ÁRUK

P
LAUREL MÓP
PÁPIRÁRUHÁZA

BUDAPEST
FOÜZLET V.
VÁCI KÖRÚT 60
TEL.: 47-37
FIÓKÜZLET:
VÁCI KÖRÚT 23
TEL.: 86-73
M.K. POSTATAKA
REKPENZTÁRI
SZÁMLA 19/52

HOLZER

CS. ÉS KIR. UDV. ÉS KAMARAI SZÁLLÍTÓ DIVATHÁZA BUDAPEST, IV., KOSSUTH LAJOS-UTCA 9. SZÁM.

Toilettek, kosztümök, paletók, blúzok, pongyolák, kesztyűk, harisnyák, ernyők, reticülök, női fehérműek egyszerű és elegáns kivitelben.

ÜVEG-ÉRTÉKESÍTŐ GYÁRI RAKTÁR ZUGKER HENRIK
BUDAPEST, VI. AKACZKA U. 32-6-60

Állandó nagy raktár finom kristályüveg asztalkészletekben. Porcellán étkezőkészletek, majolika és chinaezüst dísz tárgyak, mindenemű háztartási és villágítási cikkekben.

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára. • Fizikai, kémiai, természetrajzi műszerek. • Röntgen-készülékek. • Tudományos műszerek.

Budapest, VI., Bulcsu-utca 7. szám. Telefon 21-06

Figyelem! Erős új éttermei

Pilseni és Müncheni Sörcearnoka, elegánsan, fényesen berendezve, VI., Nagymező-utca 9. sz. alatt az Európa Nagyszálló épületében (Szerecsen-utca sarkán, az Andrássy-út közvetlen közelében). Estélyek, eljegyzések, lakodalmak részére a t. megbízóknak pompás nagy fényes priváttermek állanak rendelkezésre.

Kitűnő ízletes ételek. Polgári árak. Előzékeny kiszolgálás.

AMERICAN SHOE COMPANY LIMITED

AMERIKAI CIPŐ RÉSZVÉNYTÁRS.

Elsőrendű valódi amerikai cipőkülönlegességek kizárólagos elárúsítása

KÉRJE KÉPES ÁRJEGYZÉKÜNKET

BUDAPEST, IV, Kígyó-tér 1 (Királyi bérpalota); V, Dorottya-utca 6; VII, Erzsébet-körút 42; DEBRECEN, Piac-utca 44; ZAGREB, Ilca 22

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL ÚRISZABÓ, BUDAPEST, PODMANICZKY-UTCA 11. :: TELEFON 153-94.

Ajánl elsőrendű kivitelben, kizárólag mérték után készülő, legújabb tavaszi öltönyöket és double felöltöket jutányos árak mellett. Nagy választék a most érkezett legfinomabb angol és skót szövet-különlegességekből

**MEGHŐDÍTOTTUK
A VILÁGOT!**

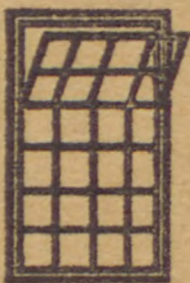

GEREBEN BÉLA *most* **ANDRÁSSY-UT 1.**

a valódi
**KAUCSUK-CIPŐSAROK
DOBOZA,
MINŐSÉGE
egyaránt ARANY**

Rácskapukat,
rácskerítése-
ket, ajtókat,
vasablakokat
a legrövidebb ki-
velben szállít

ABELES EMIL

Budapest, V., Váci-út 14.,
a nyugati pályaudvarral szemben

Elegáns vendéglő a nyáron át
kerthelyiséggel.
Újonnan berendezve. — Ízletes, jó ételek. — Kiváló
italok. — Lakodalmak és ünnepélyek alkalmával
különbejárattú díszes szalon. :: ::

NEIGER J. Budapest, VI., Teréz-körút 4.

EFCO

Porosz
kőszén-
tégla a

legjobb fűtőanyag

Pongrácz és
Pongrácz
VII., Erzsébet-
körút 50.

Telefonszám
177-41
és 158-03.

EFCO

KOVALD FEST, TISZTÍT.

Gyár és főüzlet: Budapest, VII. Ker.,
Szövetség-utca 35-37. szám.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden
részében. Képviseletek a vidék legtöbb
városában.

Legjobb, legtartósabb s így leggazdaságosabb a
Metzeler auto-pneu

METZELER & Co. R. T. MÜNCHEN

Magyarországi vezérkép-
viselet és állandó raktár

KÁLLAI GY. és TSA

cégnél, Budapest, VI. Ker., Mozsár-utca 12. sz.
— Ugyanott megrendelhető a legjobb auto-olaj. —